گوڵسوو

مجلەیەگ هەفتانە گشتیە لەلاین
دەزگای رووشنویری (شەفەق) بڵاوئەکریەگ

شمارە (٥٨) شوبات (٢٧٠٨-٢٧٠٩) کوردی (٢٠١٠) میلادی

سەردانیگ گرنگ لە وەختیگ گونجیاگ

لەدار کیشان عەلی کیمیاوی

هەڵوژاردن پرووژەی نیشتمانی ڕاسەقینە

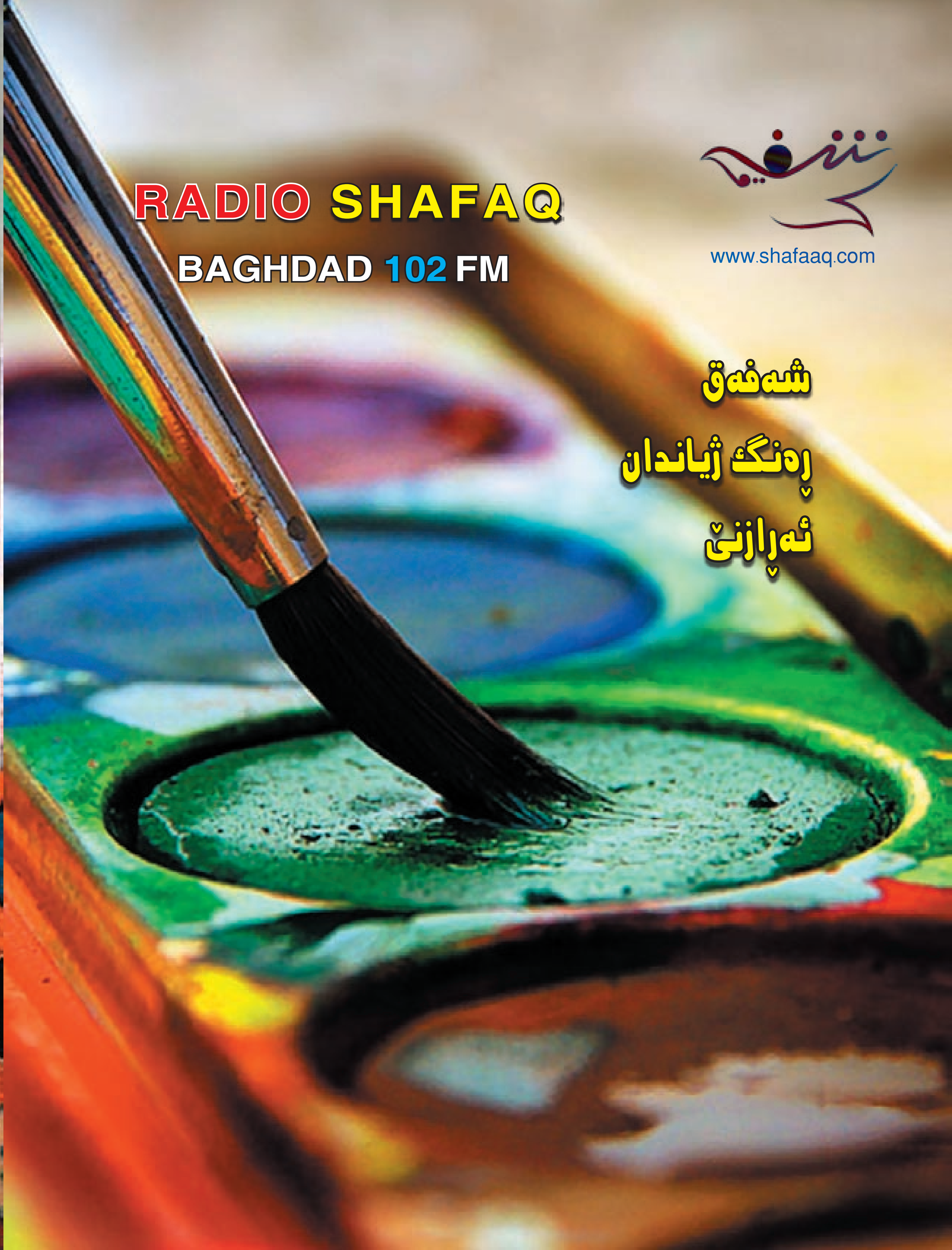

سەرباس شمارە

THE BEGINNING

سەر نویسەر

گول سوو

GULL SOO MAGAZINE

مجلەیەگ هەفتانە گشتیە لەلاین دەزگای رووشنهویری
ورەسانن کورد فەیلی(شەفەق) بلاْوئەکریەگ

شمارە (٥٨) شوبات (٢٧٠٨-٢٧٠٩) کوردی (٢٠١٠) میلادی

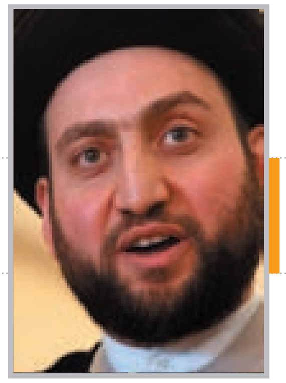

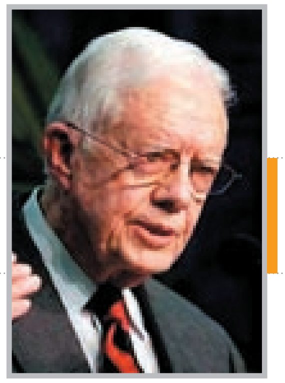

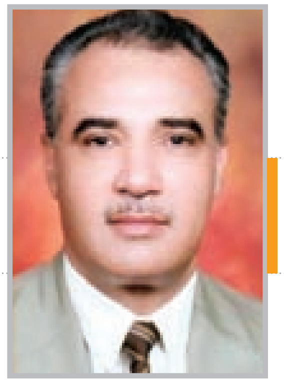

6
پەیوەندی لە ناونی تەیار
شەهید محراب و کورد پەیوەندی
تایبەتیگەك ریشە ......

8
جیمی کارتەر (٣٩)ەمین سەرۆك
وەرین ئەمریکا ك سەنتەریا
مەرکەزکارتەر دامەزران و.....

36
دکتۆر ئەحمەد مەحموود خەلیل
لە ساڵ ١٩٤٥ لە ئاوایی قرزیحل
ناوچەی عفرین ....

عیراق بایەد بووسیگە سەرپا ٨
جەنگ هەڵوژاردن یا هەڵوژاردن جەنگ؟ ١٠
کورد نیشتمان فرووش نیە ١٤
جیاوازی کوومەڵگای مەدەنی و دامەزریاگەیل مەدەنی ٢٤
پشتگیری کردن لە ڕاگەیاندن ئازاد و دیموٚکراتی ٢٩
کووچ زوورەملی کورد لە یەکێتی سۆڤیت وەرین ٣٠

سەر نویسەر
عەلی حسێن فەیلی

بەرێوەبەر نویسانن
ماجد سویرەمیری

دەستەینویسەریل
جەمال ئەرکوازی
ئاراس جواد
سارا عەلی
نەسرین میرزا
ئارام حەسەن

ئامادەکردن هونەری
لەیس عیسا ئیبراهیم

Tel:
07901373702
7403411
8836604

gullsoo@shafaaq.com

نرخ ١٠٠٠ دینار

خاوەن ئمتیاز دەزگای رۆشنبیری و راگەیاندنی کوردی فەیلی(شەفەق)

مؤسسة شفق للثقافة والاعلام للكورد الفيليين

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق ٨٩٢ في ٢٠٠٦

سەردانیگ گرنگ لە وەختیگ گونجیاگ

وریا جاف

لە چەن مانیگ گوزەیشت سەرۆك ولاتەیل یەکگرتگ ئەمریکا (باراك ئۆباما) وە رەسمی داوەت سەرۆك کوردستان کاك مەسعود بارزانی کرد ئەرا سەردان ئەمریکا، ئەوەك لە گشتی زیاتر مایەی شانازیە ئەرا مللەت کورد، ئەوەسە ك ئەو داوەت سەرۆك بارزانیە ئەرا سەردان ئەمریکا وەزیر وەرگری یا دفاع ئەمریکی (رۆبەرت گەیتس) هاوردەی لە وەخت سەردانەگەی ئەرا کوردستان و چەن رووژیگ لە دویای ئاشکراکردنە رەسمیەگەی مالْ چەرمگ ئەرا جی وەجیکردن مادەی ١٤٠ دەستوور، یەیش گەرەنتی ئەمریکاس ئەرا پشتگیری کورد لە پرووسەی سیاسی عیراق وە گوورەی دەستوور عیراقی ك لە (٨٠٪) مەردم عیراق دەنگ ئەرای دان و پەسەنی کردن. لە لایگ ترەوە ئەگەر بایگ و تەماشای سەردانەگەی سەرۆك کوردستان مەسعود بارزانی بکەیم ئەرا ئەمریکا، ئەیە تاقیکردن گەورایگە ئەرا کورد لە عیراق ك یەیش مەعنای ئەوەسە کورد پایەی گرنگ یاموهمیگ دیریگ لە لای ئیدارەی مالْ چەرمگ و لە هەمان وەخت وە ئەهەمیەتەوە تەماشای پرووسەی هەرێم کوردستان ئەکا ك نزیکەی ١٩ سالْە وە جوانی چووگە رییەوەو کورد لەو ماوە ئسپات ئەوە کردگە ك مللەتیگ ئاشتیخوازن و نیەتوان کیشە دروس بکەن و دەسکردنە نەعرەتەیگ ئازایانەی خزمەتگوزاری و ئاوەدانی، یەیش رەنگەودایین خوەی دیریگ لای گشت دووسەیل مللەتەگەمان وە تایبەت واشنتۆن ك رووژ وە رووژ پەیوەندیەیل خوەی خاسترەو ئەکا وەل هەرێم کوردستانا جویر ئەوەك جەخت لە بانی کریا لە لایەن مالْ چەرمگەوە لە ٢٠٠٩/١٢/٦.خالْیگ تر گرنگ یاموهم هەس، ك ئەویش ئەوەسە عیراق وەرەو هەلْوژاردنیگ گشتی چووگ، ئەرا ئی کاریشە رووژ ٢٠١٠/٣/٧ دەسنیشان کریاگەو کورد بووگە لایەنیگ موهم ئەو هەلْوژاردنە، لە شوون هەلْوژاردنەگەیش وە دلْنیاییە وە نەخشەی عیراق گوێریەیگ و شیوازیگ تر گریگە خوەی و سەرۆك ئۆبامایش وەی چشتە خاس زانیگ ك دەور کورد چەنیگ گرنگ یاموهمە لە شوون هەلْوژاردنەگە. لەوەر ئەوە حەز لە دانیشتن و گفتوگوو وەل سەرۆك بارزانیا کرد، چوینکە داواکاری کورد لە دەستوور هەمیشەیی عیراق نەچیەسە دەیشت وە تایبەت لە مەسەلەی کەرکووك و ئەو ناوچەیلە ك کیشەها لە بانیان، ك ئەویش ماددەی ١٤٠ دەستوور چارەسەر گونجیاگیگ ئەرای داناگە، وەلی کار وە دەسەیل بەغدا گرفت خەنە وەردەمی و کیشە ئەرای دروس کەن. سەرکردایەتی کوردستان و خود سەرۆك مەسعود بارزانی ئامادە نەوینە رووژیگ لە رووژان واز لە کوردستانیەت کەرکووك بارن، جویر ئەوەك بارزانی نەمر لە سالْ ١٩٧٤ واز لە کەرکووك ناورد و جەنگ لە کوردستان دەسکردەپی، بیگومان تویەنیم بویشیم ئیدارەی مالْ چەرمگ لەی خالْە رەسیەسەوە، هەر لەوەر ئەوەیش لە ئاشکرا کردنەگەی مالْ چەرمگ جەخت لە بان ماددەی ١٤٠ کریاگە و ئشارەت وەجی وەجیکردنی کریەیگ، چوینکە ئەمریکا ئەوەلای ئاشکراس هەر گوێرانکارییگ لە عیراق پەیا بووگ بایەسە ئاگادار کورد لە لی بکریەیگ و بایەسە سەرکردایەتی کوردیش لە هەر گوێرانکارییگ لە عیراق رەزامەنی نیشان بەیگ، چوینکە وەبی رەزامەنی سەرکردایەتی کوردستان پرووسەی عیراق روی وە روی کیشە و گرفت بووگەوە.

حەکیم و ڕێککەفتنی وەل هەرێم

ئەسەد ئەسەدی

پەیوەندی لە ناونی تەیار شەهید محراب و کورد پەیوەندی تایبەتیگەك ریشەلەگوزەیشتەو هەڵوێستەیل قوربانی داین و دفاع لەبنەوایڵ حقووق کورد دیریگ وەتایبەت لە ەخت فەتوای تاریخی مەرجەع دینی بالاّ ئایەتوڵلاّسەید موحسن حەکیم ك دژ حکوومەتەیل پۆلیسی ك لەپیاوەیل دین و زانایەیل ئسلام تواسوین فەتوایگ دەر بکەن و لەفەتوایەیلیان چەکدارەیل کورد وەیاخیەیل بزانن و زانایەیل ئسلامیش وە خاتر ترسیان لەدەسلاّت ناچارەو بوین ئەی جوور فەتوایگ بیەن وەلێ سید موحسن حەکیم قەبوول نەکرد مەیل یا رەغبەتەیل دەسلات جیوەجی بکەیگ و لەدژ فەرمان دەسلاّت فەتوا دا و جەنگ و کوشتن کورد حەرام کرد. ئەو فەتوای تاریخی سەید موحسن حەکیم ئەرا بەرژوەندیەیل تایبەت خوەی نەوی بەڵکەم نیشانەی ئەمینداریەتی دینی و ئەخلاّقی و مەرجعیەت دینی بوی. هەمیش لەلایگرەو لەوەختیگ دەسلاّت دیکتاتۆری وەرین وەشیوەی وەحشیانەیگ تەقالا کرد ئەرا شیوانن لایەن ئۆپۆزسیۆن و ئەو سەختیەیلەك مللەت کورد وەخاتر کردەوەیل کوشتار دژ ئاوایی و شارەیلی تویش هات وەلی سەرکردایەتی کوردستان وە هویچ شیوەیگ دژ پیشنیار شەهید محراب ئەرا کل کردن چەن فەوجیگ لەهێزەیل بەدر وەرین ئەرا هەرێم کوردستان و پەك خستن هەڵوێستەیلیان نەوسا ئەوەیش لە وەختیگ زیاتر ولاتەیل برا و هاوسای عیراق قەبوول نەکردن لەی هێزەیلەپێشوازی بکەن. سەردان ئەی دیواخرەی سید عەمار حەکیم ئەرا هەرێم کوردستان ریگەیگ لەلایەن سەید موحسن حەکیم دیاری کریا و عەبدولعەزیز حەکم دریژەداپیەو بتەو ترەو کرد. ئەی سەردانەسەردان ناکاویگ یا دویر لەباوەرەیل نەوی بەڵکەم لە بەرژوەندی بتەو کردن هاوبەشی نیشتمانی و جەخت لەبان هاوکاری و رێککەفتن هاوبەش لە ناونی ئەی دو پێك هاتیەسەوەژیان هاوبەش و رێککەفتن دو زەروورەت نیشتمانی و دینی و ئەخلاّقیە.

لە دار کیشان عەلی کیمیاوی

کەیوان کەڵهور

دویای چەن ساڵ کیشمەکیش لە سەر دۆسیەی کیمیاوارن کردن هەڵەبجە، و دادگای کردن تاوانبارەیل ئەی کەیسە، لە ئەنجام، وە یە رەسی، ك حوکم لە دارکیشان عەلی حەسن مەجید ، ناسریای وە(عەلی کیمیاوی) ، لە لای دادگای بالاّی تاوان پەسەن کریا. ئەی حوکمە ك دریا، و دی جی هویچ ئیلا و ئەولای نەیاشت، لە تاریخ ٢٠١٠/١/٢٥ جیوەجی بوی، و تاوانبار عەلی کیمیاوی ك تاوانی گەورا، لە وەرایوەر و دژ وە ئنسانیەت، کردویگ ؛وە سزای خوەی رەسی. ئینگە، لە چەن باڵەو، بایەس ئەی جوورە حوکمیگ ك دریایە، بگریمەی وەر چەو و، دۆسیەی وەی گرنگیە، ك تاوانیگ گەورایە، و فرە لە مەردم بی تاوان کورد، لە ژن و منال بگرە تا گەورا و بویچگ ، لەی کردار درندانە گیان خوەیان لە دەسدان، چوین بەڵگەی تاریخی، ك دادگا پەسەنی کردگە؛ و فرە وە رووشنی: لە کوو پەنج دادوەر سێ دادوەری ، ئی تاوانە وە تاوانی دژ وە ئنسانیەت وە رەسمی ناسین و دادوەرەیل ترەکیش ئەی کارەساتە وە جینۆساید ناسینەسەی و لە قەڵەمیدانە.

ئینگە هەر ئەو جوورەگ زانیم ك تاوانکار گەورای ئەی کەیسە، ك سەدام بوی، وە هەڵەپەڵە وە داری کیشان. حکوومەت عیراق و ئەمریکا وەی هەڵەپەڵەی ك کردن وە هەر هووکاری ك بوی؛ ئەی کەیسە لە ری خوەی کەمیگ سسیەو کرد، و هیشت تا زەمان فرەتری ئەرا وە رەسمیەت ناسین ئەی جینۆسایدە بکوشیەید.

ئینگە ك ئەی کەیسە کەم کەم وەرەو ئاخر خوەی چوود و تاوانبارەیل وە سزای خوەیان رەسن؛ لایەن کورد بایەس فرە کار بکەی، ك وەی حوکمەگ لە لای ئەنجوومەنی دادوەرەیل پەسەن کریاس، چوین بەڵگەی رەسمی و بی وینەی وە کار باریدەی تا لە وە رەسمیەت کردن جینۆساید لە مەیدان سیاسی تەمام دونیا، چوین بەڵگەی وە کار بارنەی، تا یەکی لە ستوینەیل هەق خوازی مللەت کورد قورس ترەکەو بووت. ئیسە ك کورد ها لە بارووەزعی خاس لە ناو حکوومەت عیراق و دویمین فراکسیۆن (کۆتلەی) گەورا لە پەرلەمانە، بایەس فرە وریا بووت ك لە بالاّنس یا هاوسەنگی تازەی، ك پێشت ئەڵوژانن تیەیدە مەیدان سیاسیەو، لە ئینگە نوا لە لی بگرن، ك لە ئەی جوورە باسەیلی یا مەحکمەیلە، ك لە تاوانبارەیل ئەی دوسیە کریەید، خەتی سیاسی لە لایانەیل ترەك چوی کارتێگ ئەرا پرۆپاگەندە یا دعایەی ئەڵوژانن وە کار نارنەی و نوا لە لی بگرن، وەگ وە راسی بایەس لە لی بەهرە وەر بگرید، کوردە نە لایان ترەك!. ئینگە لە باڵ ترەکیشە و دوینیمن ك وەل لە دار کیشان عەلی کیمیاوی زنجیرەی تەقینەوە سەرئەڵدایە؛ بایەس خاس بزانیم ك لە جەریان باسەیلی پێشت ئیمزای قانوون ئەڵوژانن و دیاری کردن رووژیگ ئەرا ئەڵوژانن، فرە دەنگەیل جوور وا جوور دەر کەفت. هەتا وەو جا رەسی ك یەکی لە کاروەدەسەیل سەفارەت بریتانیا داوای وریا بوین لە تەمام سیاسەتکرەیل عیراق کرد ك وە هووش بوون: بەعسیەیل توان کوودەتا بکەن و...

ئەی هەمگە رەنگ و بووە ك لەی ماوەی کەمە، چوین پارالّلی(هاوشان) و کۆسمۆپۆلیتیکی(هەمەجووری) وە یەکا رشیای وەل باسەیل ترەك هە لە باوەت ئەمنی تا سیاسی و جی گرتن یا نەگرتن بەعسیەیل لە پرۆسس (عەمەلیە)ی سیاسی ئایندەی عیراق هەلومەرج یا شەرایتیگ وە دی هاوردگە، ك ئەرا کورد فرە خەترە و بایەد هویرەو لە لیەو بکریەید. ئەوەگ دیارە هەتا بریگ لایەن ترەك(بیجگە کورد) توان لە دارکیشان ئەی جوورە تاوانبارە قازانجیگ وەر بگرن وە لایەنەیل ترەکیش چوی مەهانەیگ و دەسپیچگی وە کار تیەرنەی و چکوڵ لە ناوی خر دەن. ئینگە وەگ دیارە یەسە ك کورد بایەد یە خاس بزانید ك ئەی قەورەگ ئەوانە(ناحەزەیل) لە بانی شین کەن مردگ لەتی نیە و کوردە ك چارەنویس و یەکگرتنی یا هاوپەیمانی لە بازنەی سیاسی خوەی پێك تیەرید و نیەوەگە کارتی ئەرا ئەو باڵانسەگ وان توان...

عیراق بایەد بووسیگە سەرپا

گوڵ سوو

ئەوانەیگ باروووەزع عیراق لەیەکەو دەن و لەلی چاودێری کەن لەئەندازەی سەختیەیل و تەقالایل مللەت عیراق لەپیاو و ژن و مناڵی ئەرا وەدەس هاوردن ئازادی و زامن کردن ئایەندەی خاسڕ ئاگادارن. گشت زانن عیراق لەکووتایی دەیەی شەسەگان پر لەخێر و بەرکەت ئابووری و بەرزی ئاست یا مستەوای کادرەیل ئنسانی بوی و دەزگایل هووکارەکردنی جیگای تایبەتیگ لەجەهان داشتن و خاسیەیل ترەکیگ ئەوەیش لەوەختیگ زیاتر وڵاتەیل ناوچەگەئارەزوو داشتن ك وەئاست یا مستوای پیش کەفتن ئەو وەخت عیراقەبرەسن وەلی چەنی سەختەوەختی ئیمنەعیراقیەیل لە ناونی کوومەڵگای عەرەبی و ئسلامی ئەو پیشکەفتنەیل و باروووەزع گوزەشتەمانەوە هوێر تیەریم وەلەی وەختەو لەوەختیگ دەسڵات دیکتاتۆری بەعس دەس وەکار بوی و لە شوون رمیان ئەی دەسڵاتەتەنیا ویرانی بویەسەبەش هاووڵاتیەیل عیراقی. ئایا ئیمنەبایەد نەتیجەی سیاسەتەیلیگ بوینەبایس ویرانی عیراقی و شیوایان باروووەزعی و لەدەس داین شون خوەی لەکوومەڵگای جەهانی قەبوول بکەیم؟ ئایا ئیمنەلەئەمریکا تواسیم ك جەنگیگ لەعیراق ڕێك بخەیگ ؟ نەوەلی ئەی کارەئەنجام گرت دەسڵات لەعیراق ئاڵشتەو بوی و دەزگای دیکتاتۆری سەدام لەیەك شیویا و ئیسەیش بایەد تەقالا بکریەیگ ئەرا سەرلەنوو گلەو داین عیراق ئەرا شوون بەرز خوەی لەکوومەڵگای ناودوڵەتی و دیفاع کردن لەحقووق ڕەوای خوەمان و زامن کردن هەر بەرژوەندیگ . بەڵی لەی وەختەئیمنەعیراقیەیل دەس نیمنەدەس یەك ئەرا دامەزرانن عیراقیگ وە تواناتر و پیشکەفتگ تر و رووشنتر لەعیراق گوزەشتەتا یەك جار بتر بتویەنیم ئەمن و ئاسایش و سەقامگیری ئەرا خوەمان زامن بکەیم و یەك جار تر سەر عیراق لەناو وڵاتەیل جەهان بەرزەو بکەیم.

هەڵوژاردن پرووژەی نیشتمانی ڕاسەقینە

ئوزدمیر هرمزلو

لە شوون دیاری کردن مانگ ئادار ئایەندەوەختیگ ئەرا هەڵوژاردنەیل پەرلەمانی لەعیراق دیاری کریا و کۆمیسیۆن باڵای هەڵوژاردنەیل ناو کوتلەیل سیاسییگ لەی پرووسەی دیمۆکراتیەبەشداری کەن ئعلان کرد، مەیدان سیاسی عیراقی پا ناسەقوناغ یا مەرحلەی تازەو حەساسیگ ك لە ریگەی تەقالا کەیگ دەوڵەتیگ دامەزرنیگ ك دەزگا و قانوونەیل وەتوانایگ دیریگ. گشت کوتلەیل سیاسی گەورا و تازەپرووژەو بەرنامەیل هەڵوژاردنی و سیاسی خوەیان لە بان بنەوا یا ئەساس نیشتمانی دیاری کەن ئەوەیش وەی خاترەك هاووڵاتی عیراقی لە ریگەی تەجروبەیل ئەی چەن ساڵ دویاخرەئەی ئاگاداریەپەیا کرد ك تەنیال ڕێگەئەرا دەر کردن عیراق لەقەیران ئەی وەختیەپەرلەمان یەکیتیگەك وەگوورەی ناسنامەی عیراقی کار بکەیگ . فرەیی کوتلەیل بەشدار لەهەڵوەژاردنەیل حاڵەت سروشتی یا تەبیعیگ لەدیمۆکراتی تازەس و تویەنیم بویشیم ك رووژەیل ئایندەمەیدانیگەئەرا رکابەری بتەویگ لەوڵات وەلی لەکارەساتەیل دیمۆکراتی ئاڵشت و ئووڵشت کردن تومەتەیلیگ لەناونی کوتلەیل ڕکابەرەك وەداخەوە لەی چەن رووژ دویاخرەلەوڵات وە چەو تیەیگ. ئەی تومەتەیلەتەنیا بوونەبایس دویاکەفتن تەقالایل ئەرا دامەزرانن دەوڵەت تازە. مللەت عیراق مللەت رووشنهویریگەو زانیگ وەچ کەسیگ دەنگ بیەیگ و چ کەسیگ وەی مللەتەزوڵم کردگە. کوتلەیل سیاسییگ ك لەبان بنەوای نیشتمانی دامەزریانەبایەد بزانیگ ك وەختیگ پا نەیگەناو پەرلەمان بزانیگ ك چوین بایەد کار بکەیگ و مللەت ئەی مەیل یا رەغبەتەدیریگ ك پیشکەفتنەیل خاسیگ وەدەس بایگ ئەوەیش وەی خاترەك چشتەیل فرەیگ وە دەس نزام دیکتاتۆری وەرینلەدەس داگە.

لەیرا راسییگ لەوڵات وجوود دیریگ ك بایەد وەپی ئشارەت بکەیم ئەوەیش یەسەك بریگ لەهاووڵاتیەیل لەهەڵوژاردنەیل ئایەندەبەشداری نیەکەیگ ئەوەیش وەخاترەك هەست یا ئحساس کردیەك باروووەزع وڵات خاسەو نیەود تەنانەت ئەگەر لەهەڵوژاردنەیلەبەشداری بکەیگ. کوتلەیلەیش بایەد تەقالای فرەیگ بکەن تا هاووڵاتی هەست بکەیگ ك کار پەرلەمان و حکوومەت ك لەپلەی یەکم ئەمن و سەقامگیری لەوڵات بچەسپنیگ و لەشوونیش ئامانجەیل ستراتیجی ترەك سەربخەیگ .

دید (جیمی کارتەر) ئەرا ڕووژهەڵات ناوراس

فاتم یاسین

جیمی کارتەر (٣٩)ەمین سەرۆك وەرین ئەمریکا ك سەنتەر یا مەرکەز کارتەر دامەزران و دەزگایگ ناحکوومی و چالاکە لە مەیدان ئاشتی جەهانی و چارەسەر گرفتەیل تەندروسی، ئویشیگ: من لە ماوەی شەش مانگ کووتایی ساڵ گوزەیشت (٢٠٠٩)، چوار جار سەردان ناوچەیل رووژهەڵات ناوراس کردم و چەوم کەفتە سەرکردەیل هەر یەك لە (ئسرائیل و مسر و لوبنان و عەرەبستان سعوودی و ئوردن و سووریا و کەرت یا قەتاع رووژئاوا و غەزە)و، ئویشیگ: من لە دیمەشق بویم وەختیگ (باراك ئۆباما) سەرۆك ئەمریکا لە قاهیرەی پایتەخت مسر وتارەتاریخیەگەی پیشکەش کرد ك بریار بوی لە وڵاتیگ ئسلامی بخوەنیدەی. هەر لە کووتایی یەکیگ لە مانگەیل هاتمەوە ئەرا ناوچەگە و ئیجار وەل شمارەی فرەیگ لە پیاگەیل دانیشتم و لەوانەیش (دیزمۆند تیتۆ) سەرۆك ئوسقفەیل و (فرناندۆ هێرنێك) سەرۆك وەرین بەرازیل و (ماری رۆبنسۆن) لە ئیرلەندا و (گرۆ برۆندتلاند) سەرۆك وەزیرەیل وەرین نەرویج و (خانم ئیلا بهات) لە مەیدان هەق ئادەمیزاد لە هندستان. سێ جار وەرجە ئەوەیش چیمن ئەرا (غەزە) ك منستیاگەزندان و کەرت یا قەتاع رووژئاوا هاوکاری و دەسمیەت ئنسانی لە ری ئاژانس دادرەسیەوەسەر وە نەتەوەیل یەکگرتگ وەپی رەسیگ. شایستەی باسکردنە ك سەرکردەیل سیاسی و بازرگانەیل و ئەکادیمیەیل پلان یا خوتەی نائاسایی دانانە ئەرا جی وەجیکردنی لە وەختیگ ئەگەر هات و هەوڵ وتەقلای سەرۆك ئۆباما ئەرا ئەو ناوچەسەر نەگرت و شکەست خوارد. وەل ئەوەیشا ئەرامان ئاشکرا بوی ك گرنگی یا ئەهەمیەت فرەیگ دریا وە بانگەوازەگەی (خافێیر سۆلانا)ی ئەمیندار گشتی یەکێتی ئۆروپا ك لە نەتەوەیل یەکگرتگ دامەزرانن دو دەوڵەت گردویگە خوەی (فلستین و ئسرائیل) و لە لایەن حکوومەت ئەمریکا و ئەندامەیل تر دەسەی چوارلایەنی (رووسیا و نەتەوەیل یەکگرتگ)یش پیشوازی لەلی کریا و قەبوول بوی لەلایان و(سۆلانا)یش خستەی وەر نوورستن ك نەتەوەیل یەکگرتگ دگان

وە مەرز ناونی ئسرائیل و فلستینی وەرجلە ساڵ ١٩٦٧ بنەیگ و وەل مامڵەت کردن وەل کیشەی پەنابەرەیل فلستینیا و چوینیەتی هاوبەشی لە(قودس). وەل ئەوەیشا فلستین بایەسە ئەندامێتی تەواویگ وەپی بدریەیگ لە نەتەوەیل یەکگرتگ و بایەسە هەق پەیوەندی دبلۆماسی داشتووگ وەل وڵاتەیل ترا و فرەیش لە دەوڵەتەیل حەز کەن پەیوەندی وەلیا بکەن. لە راسی وە ئاشکرا دیارە ك تەنیا چارەسەریگ ئەرا سەقامگیری ناوچەگە ك لە وجوود بووگ، ئەویش دروسبوین دو دەوڵەتە و زوورم مەردم نیشتەجای ناوچەگەیش پشتگیری لەوە کەن. چوینکە ئسرائیل و فلستین لە نزیکەی (٢٥) خاڵ وەك یەکن، ك خاسترین چشتیگ ئەرا ئایندەیان ئەویش رەسینەوە ریککەفتنیگ ئاشتی و دو دەوڵەت خاوەن سەرووەری دابمەزریەیگ.

ئەرك كۆمیسیۆن بالای هەڵوژاردنەیل له ماوەی هاتگ چەس؟

كوڵ سوو

وەل نزیکەو بوین وەخت هەڵوژاردنەیل پەرلەمانی ئاینده له عیراق پیش بینی کریەیگ ک ئەی هەڵوژاردنەیله نەخش یا دورگەورایگ له بان ئاڵشتەو کردن نەخشەی سیاسی عیراق و پەیوەندیەیل خارجی عیراق وەل وڵاتەیل هاوسا و ناوچەی رووژهەڵات ناوراس داشتوود.

وەی خاتره عیراقیەیل بایەد له هەڵوژاردنەیل و دەنگ داین و هویرەو کردن ئەرا دویرەوخستن گەناتەکارەیل له لیستەیل هەڵوژاردنی بەشداری بکەن و گشت رووڵەیل عیراقی بایەد تەقالا بکەن ئەرا هەڵوژاردن ئایمەیل پاك و شەرفداریگ ك دویرن له باوەرەیل پارتی و تائفی.

کۆمیسیۆن بالای هەڵوژاردنەیل بایەد چه بکەیگ؟

١- کۆمیسیۆن بایەد دەزگایل جوور وەجوور دەوڵەت و دەزگایل کوومەڵگای مەدەنی وه کار بووەیگ تا نوای غەڵەتەیل هەڵوژاردنەیل گوزەیشته بگریگ و نەیلیگ ئەو غەڵەتەیله دوبارەو بوون.

٢- کۆمیسیۆنەگه بایەد ئاشکرا بکەیگ ك دەسەی کاری حکوومەتی سەروەخۆی و بی لایەنیگه ك له ریگەی کارمەندەیل وه توانای له بان رکابەری هەڵوژاردنی پەرلەمان چاودێری کەیگ

٣- بایەد بزانگ ك چوین تویەنیگ زوی زوی خوەی ئەرا جیوەجی کردن هەڵوژاردنەیل ئامادە بکەیگ و هاووڵاتیەیل بەغدا و شوونەیل تر لەتی بەشدار بکەیگ.

٤- چاودێری له هێرشەیل هەڵوژاردنی له ریگەی دیاری کردن تیم یا فەریقەیل تایبەت وەچاودێری له هێرشەیل هەڵوژاردنی و پاکییان.

٥- ریکخستن یا تەنسیق له ناونی تیمەیل چاودێری کۆمیسیۆنەگه دیارییان کردگەو ئەو تیمەیله ك له لایەن ئەمینداری بەغدا تایبەت کریانە.

٦- ریکخستن له ناونی ئەمینداری بەغدا کۆمیسیۆنەگه ئەرا هاوکاری له ناونیان له باوەت هێرشەیل هەڵوژاردنەیل و شوونەیل چەسپانن پرۆپاگەندە یا دعایەیل هەڵوژاردنی.

٧- زەروورەت دریژەداین وه دانیشتنەیل و دیدارەیل و تەنسیق له ناونی کۆمیسیۆنەگه و ئەمینداری بەغدا تا بتویەنن هەڵوژاردنەیل پاك ژیارییگ جیوەجی بکەن.

٨- بایەد کاریان وه شیوەی رووشنیگ جیوەجی بکەن و ئەی ئجازە بیەنه وەکیلەیل فراکسیۆن یا کیانەیل سیاسی تا شکایەتەیلیگ لەی باوەته پێشکەش بکەن.

٩- دیاری کردن رەفتار تایبەت وه کارمەندەیل ناوەندەیل دەنگ داین و پاکی لەکارەیلیان و رێککەفتن وەل شەریکەیل جەهانی ئەرا بەرهەم هاوردن مەرەکەو سری وه گوورەی پەیمانەیل جەهانی و چاپ کردن بەڵگەیل دەنگ داین وه بەرژوەندیەیل سرییگ تا تەزویر نەکریەن.

جەنگ هەڵوژاردن یا هەڵوژاردن جەنگ؟

ئاكۆ سەمەد

بیگومان هەڵوژاردن یەکیگه له ریەیل دیموکراسی ئەرا رەسین وه دەسڵات یا هەڵوژاردن نوینەرەیل مللەت، یا وەلای کەمەوە نوینەرایەتیکردن مللەت، ئمجا خاسترین تاریف دیموکراسی ك له ئەنجام هەڵوژاردنەوە تیەیگەدەس پیکهاتگه له دەسڵات مللەتەوە ئەرا مللەت.

ئەو جەنگ دەسڵاتە لەری هەڵوژاردنەوە تیەیگەدەس و ئەو هەڵوژاردنە جەنگ دعایە و جەنگ رکابەری یا مونافسه ئەکا لەوەر خاتر رەسین وه دەسڵات لەری هەڵوژاردنەوە ئەوە بیگومان جەنگیگ شەرعیە و گشت کەس ئازادە له دەنگداین و خود کاندید کردن یا تەرشیح و ئازادی رای و ئازادی هویر وئەرای چوین، وەلی هەڵوژاردن جەنگ وەك هووکاریگ و ئالیەتیگ و ریگەیگ ئەرا رەسین وه دەسڵات و نوێنەرایەتیکردن مللەت، ئەوە شەرعی نیە، ئمجا لەیرا رەسیمنە ناو گفتوگوو شەرعیەت هەڵوژاردن و مەشرووعیەت جەنگ، وەو مەعنا ك جەنگ هەڵوژاردن شەرعیەت سیاسیەو هەڵوژاردن جەنگ نامەشرووعیەت قانوونیە، چوینکە دعایەی هەڵوژاردن و مونافسەی حزبی و کیشمەکیش ئەرا خود کاندیدکردن بنەمایگ شەرعی سیاسی دیریگ، وەلی چەمك هەڵوژاردن ئەرا رەسین وەدەسڵات مەرکەزیەت و ئەنجامداین جەنگ ناشەریفانەی دویای هەڵوژاردن و دگان نەناین وەئەنجام هەڵوژاردنەیل بنەمایگ نا مەشرووعیەو بووگه سەبەب سزانن وشك و تەر وەیەکەوە، چوینکە وەختی کار لەوەر خاتر هەڵوژاردن کریەیگ وە ئومید مقەیەتیکردن گشت چشتیگ له کوومەڵگا کریەیگ ك ئەویش لەوەر مقەیەتیکردن ئەمن و ئاسایش و دارایی و سامان مللەت و نوێنەرایەتیکردن زوورم تاکەیل کوومەڵگاس له بان ئاست ناوخوەیی و ناودەوڵەتی و جەنگکردن لەوەر خاتر شەرعیەت و قانوونی و دادپەروەری و یەکسانی له وەردەم دادگا و له هەمان وەخت لەوەر خاتر وەدیهاوردن کوومەڵگایگ مەدەنی هاوچەرخە، وەل ئەوەیشا جەنگکردن لەوەرخاتر هەڵوژاردنیگ ئازاد و گشتی و راسەوخۆ یەکیگه له هەقەیل سەرەتایی تاك ئەرا رەسین وه دەسڵات راسەقینەی مللەت و نوێنەرایەتی زوورمینەی مللەت ئەرا وەدیهاوردن خەو سەدەها ساڵەی گوزەیشت و راوکردن بەخت هەیوای نەتەوەگەمان ك ئەویش جەنگیگ دیموکراسی توایگ له هەڵوژاردنیگ شەریفانە ك هەرچەنی وەرانوەر یا لایەن و پارتەیل سیاسی تر جەنگ راسەقینه و تیروارانمان کەن، وەلی ئەوەیش نه له بەرژەوەندی عیراقەو نەیش له بەرژەوەندی کوردە، بەڵکوو تەنیا له بەرژەوەندی دوشمنەیل عیراقه ئەرا وەردەوامبوین ناکووکی و سەختی و نەگونجیان ناونی هەرێم کوردستان و حکوومەت بەغدا، بەڵکوو لەوەیش زیاتر بردنەوەی عیراقه ئەرا سەردەم چەنگ بی هەڵوژاردن نەك ئەرا هەڵوژاردن بی جەنگ، چوینکه جەنگ بی هەڵوژاردن جیاوازە له جەنگ هەڵوژاردن لەوە ك یەکمیان جەنگ شوون ئیرادە و خواست و داواکاری هاووڵاتی و دەنگدەرەیل گریگەوە و دەنگدەر له جیای چگن وەرەو پیری هەڵوژاردن بایەسە بچووگه پیری جەنگ و بەدبەختی و کاولکاری، بایەسە له جیای ئەوەك بچنەپیری پرکردن سەندووقەیل دەنگداین بچنەپیری سەندووقە فیشه ك و گوللەپر بکەن و له جیای هەڵوژاردن نوێنەرەیل مللەت بایەسە مقەیەتی له درندە و رەگەزپەرس و دوشمن پەردەپووش بکەن، له جیای جەنگ وەیەکەوەژیان و گونجیان و هاونیشتمانی جەنگ لەیەکبریان کەن.

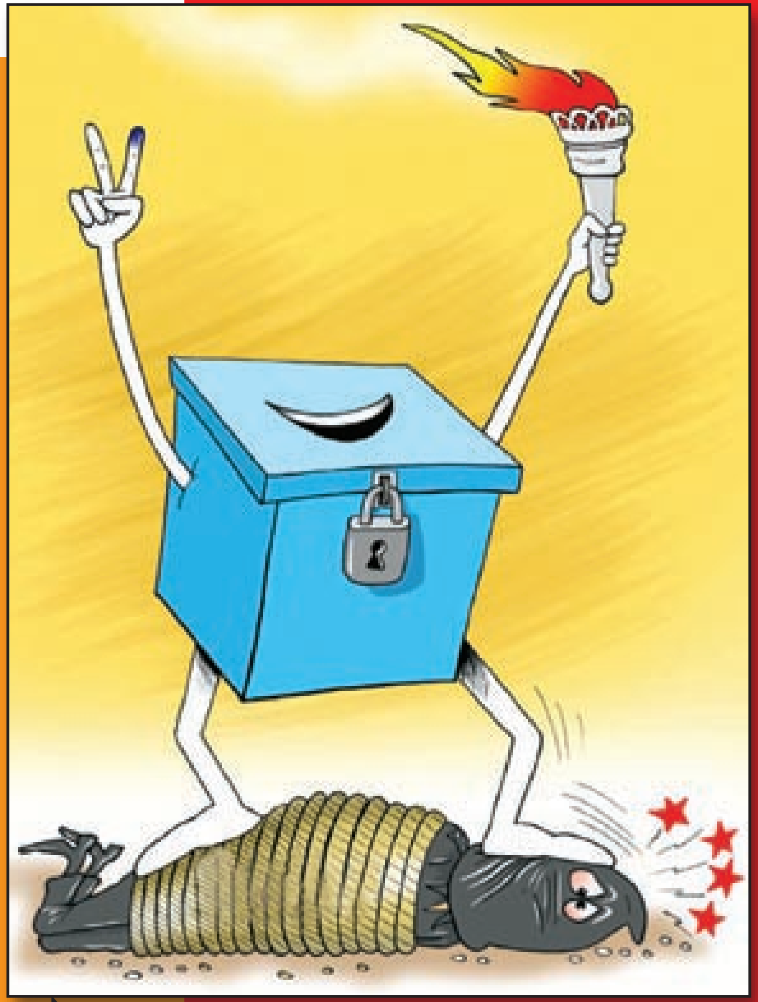

مەسەلەی کورسیەگە

هێمن لهۆنی

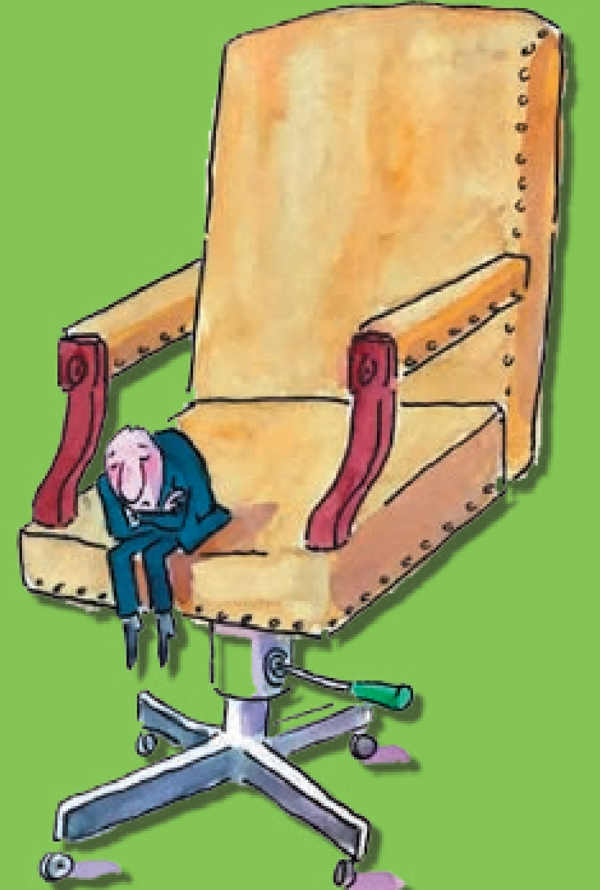

مەسەلەی (واوەشینەگە) ژنەفتیمنە ك لە ناونی فرەنسا و جەزایر لە ساڵ ١٧٩٠ رویدا و داگیرکاری فرەنسا لەلی کەفتەوە، هووکارەگەیش ئەوە بوی ك ئەو وەختە کیشەی قەرز بوی لە ناونی فرەنسا و جەزایر، ئەرا ئی مەبەسیشە قونسڵ فرەنسا چووگەلای وەرپرسە جەزایریەگە و هەر وەبی مەبەس واوەشینەگەی دەسی لە دەسی فرە بەسیگ و دەیگ لە کابرای فەرەنسی، ئمجا فرەنسای سەردەم (ریچار) وەك سووکایەتیکردنیگ یا ئیهانەیگ تەماشای ئی رەفتارە کەیگ و هێز سەربازی تیەریگە کار، ئمجا هاوشیوەی ئی رویداگە خەریك بوی دوبارەوەبووگ.

وەرجەماوەی کەمیگ گرژییگ لەی جوورە لە ناونی تورکیا و ئسرائیل روی دا، لە وەرانوەر نیشاندابن فیلم (چەم گورگەیل) قسەیل رەخنە ئاسای ئەردوگان سەرۆك وەزیرەیل تورکیا دژ وە ئسرائیل، جیگر وەزیر خارجیەی ئسرائیل (دانی ئایالۆن) ك ئی وزارەتە ئیسە لە لایەن حزبەیل تونرەو بریەیگەرییەوە وەسەرۆکایەتی (لیبەرمان) داوەت سەفیر ئەنقەرە کەیگ لە ئسرائیل و ئیهانەی دبلۆماسیەت ئەو وەرپرس تورکە ئەکا.

سەرەتا سەفیرەگەی تورکیا نزیکەی نیم سەعات چەوەری ئەوە کەیگ بچووگە ناو، دویای ئەوەیش وەختی چووگە ناو دەس ئەرای بەیگ و توایگ تەوقە وەلیا بکەیگ، وەلی (ئایالۆن) وەلیا تەوقە نیەکەیگ و لە هەمان وەخت وەدەم وچەو گرژیگەوە لە بان کورسیە خوارینە داینەیگ جویر پرس و پرسکاری یا تەحقیقکردن، بیجگە ئەوەیش ئایالۆن نەهیلیگ پەرچەم تورکیا دابنەن ئەرای نەیش ئاو و خواردن بارن ئەرا میوانەگەیان. بیگومان ئی کار ئسرائیلیشەس ووکایەتیکردنیگە ئەرا دەوڵەت تورکیا. ئمجا لە ئەنجام ئەو کارە تورکیا داوای سەبەب ئەو رویداگە کرد لە تەل ئەبیب، ئمجا جیگر وەزیر ناوبریاگ پەشیمانی خوەی نیشاندا، وەلی ئەنقەرەوت ئی پەشیمانیە بەس نیە. عەبدوڵڵا گویل سەرۆك کۆمار، چەن سەعاتیگ دانا ئەرا ئسرائیل ئەرا ئەوە ك داوای وەخشین بکەن وە شیوەیگ رەسمی لە لایەن حکوومەتەوە و لە هەمان وەخت وت: ئەگەر داوای وەخشین نەکەن سەفیرەگەمان لە ئسرائیل کیشیمنەوە، دی ئەوە بوی وە دەخاڵەتکردن (شەیمۆن پێرێز) سەرۆك ئسرائیل داوای وەخشین لە ئەنقەرە کردن، ك هەرچەنی حکوومەت تەل ئەبیب وە پی ناخوەش بوی. دی ئەوە بوی نزمی کورسیەگەی وەرپرسە تورکەگە بویە دەنگ وباس میدیای تورکی و کاردانەوەی رای گشتی لە بانی ك وە "مەسەلەی کورسیەگە" ناو نریا.

ئی رویداگیشە لە پاڵ رویداگەگەی داڤۆس ناونی پێرێز و ئەردوگان ك ئەو خستە هویر ئسرائیل دی هێز یەکم نیە لە ناوچەگە و پەیوەندییشی وەل تورکیا ئەو وەختە ستراتیجی و بتەوترەو بووگ ك پەیوەندیەگەی لە جەنراڵەیل سەربازیەوە دریژەو بکەیگ ئەرا ناو مەردم و حکوومەت تورکیا.

چەمك ئازادی لە شوون ئازاد بوین

سابیر حسێن

فرە جار ترس لە ئازادییگ فرە خەتەرناکتر هەس لەو ترسە ك سستمیگ تۆتالیتاری یا شموولی لە ناو کوومەڵگا دروس ئەکا. چوینکە لە کووتایی و لە بارووەزع دویم تەنیا حەز شیتانەی دکتاتۆرییگە ك تاکەیل کوومەڵگا ترسنیگ، وەلی لە بارووەزع یەکم یا ئەو ترسە ك ئازادی دروسی ئەکا لە جیای یەك دکتاتۆر گشت کومەڵگا ئەکادە دکتاتۆرەگە و سیە و چەرمگ و خاس و خراو و پەسەن و ناپەسەن گشت ئەوانە چنە چوارچیوەی بازنەیا دایرەیگ ك وە جووریگ هویچ مەعنای خاسیگ لە ناو سستم کوومەڵگا نیەیلیگ و هویچ جوورە فۆرمیگ هاوشیوە و جیاواز لە یەکتر نیەخوەنیەیگەوە، چوینکە دەرەنجام هەر تاکیگ فۆرم خوەی لەواکەی تر وەپی پەسەنترە و رەخنەی خوەی وەپی رەواترە. بیگومان ئەگەر حاڵەتەگەیش رەسیە ئەو بارووەزع شیویاگە، ئەوە بیگومان لە بازارەگە رەواج نامەنتقی زاڵ بووگە بان مەنتقیا و کەس گووش لە کەس نیەگریگ و جیاوازی یەکتریش قەبوول نیەکریەیگ تا رادەیگ هویچ واقعیگ لە وجوود نیەمینیگ ك پلان یا خوتەیگ ستراتیجی لە بانی بونیاد بنریەیگ. دیارە قسەکردن لە ئەنجام ئازادی وەرتەنگ لەی شیوە لە ئەنجام نەفامستن چەمك خود ئازادیە ك لە بنەرەتەوە وە شیوەی جیاجیا دەرکەفتگە و قەیریگ لەوانەیش خوەیان وە رووشنهویر زانن و ئەرا مەبەسیگ نادیار ئەو جوورە ئازادیە لە بازار وەرفراوان تەماشا کەید (میدیای ئازاد) هەراج کەن و زیرەکانەگەمەوە ئەقڵ مەردم بی دەسلاَت و فەقیر کەن و لە هەمان وەخت جەنگ دەسلاَت وەپیان کەن و کیشمەکیشیگ ناجوور دروس کەن، ك وە جووریگ لەیوا رەسننەی مەردم ك ئازادی راسەقینە خریاسە زندان تەکرەویەوە و خەریکە هەناسە لەلی بریەیگ، یەیش لە وەختیگ خوەیان لە ناو ئازادی (وتن و کردن) خەریکە غەرق بوون، وەو مەعنا ك ئازادی گشت مەرزەیلی شکیەیگ و هویچ مەعنایگە نیەمینیگ و بویەسە ئەوە ك مەشق ئازادی و فعلی خوەی ئەکا و هس وە پی ناکا و خوەی گوم ئەکا لە ناو هویرەوکردن.

وە مەعنایگ جیاوازتر هەر شیوازیگ لە ریفۆرمکردن ئەرا جوانترکردن چەمك ئازادی وە کوودەتا یا ئنقلابیگ ئەرا بان چەمك خود ئازادی ئاراستە ئەکا، وەل ئەوەیشا گووشەگیری دەسلاتیش ئەرا فەرمانەیل ئازادی وە وجوود پیلانیگ شاریاگ ناسنیگ، گشت ئەیانەیش لەوەر خاتر دریژەداین وەو کیشمەکیشە ك خزمەت وە ئامانج ئەوان ئەکا.

دویاخریش هەر یەیش لە یەکبریان و فراوانبوین ناونی چەمك ئازادی و دەسلاَت تەنگترەو ئەکا و لە ناو کوومەڵگا وەك دو ئاراستەی هاوشیوە خەیگەیانە روی.

ئەوەك بایەسە جەخت لە بانی بکریەیگ لەی چوارچیوە، ئەویش ئەو راسیەسە ك نەفوەرگرتن لە فەرهەنگ رووژئاوا ك فرەجار لە لایەن خاوەن قەڵەمەیلەوە بازار وەپی گەرم کریەیگ بایەسە قانجاز برەسنیگ و لەخزمەت کوومەڵگا بوون نەك وە چەواشەوە سەر لە سستم کوومەڵگا بشیونیگ، چوینکە ئازادی وەرجە ئەوەك چشتیگ ئارەزوو مەندانە بووگ ك وە مەیل تاکەیل دابنریەیگ، زیاتر چەمکیگ خزمەتکاریە ك لەوەرخاتر خزمەتکردن ئنسانیەت وە گشتی دانریاگە و پەیرەو کریاگە.

کورد نیشتمان فرووش نیه

شۆڕش شاواز

> ماوه‌ی له یه‌و وه‌ر سه‌ردالْ(سه‌رۆك) هه‌ریٚم کوردسان ئه‌را سه‌ردانیگ ره‌سمی له لای ده‌وڵه‌ت سعودیه‌و داوه‌ت کریا، ئه‌ی داوه‌ت و سه‌ردانه چیٚشته‌یلی له لی که‌فته‌و ده‌یشت ك بایه‌د بایگه‌و جه‌ڵه‌و باس، تا له سه‌ری باس بکریه‌ید.

بایه‌ته شییه‌و کردنگیش ئه‌را ده‌سلاتداره‌یل و هه‌تا مه‌ردمیش له‌ی باوه‌ته بره‌سیگه ئه‌نجام تا ئه‌و وه‌خته خاس بزانن ك رۆڵ یا ده‌ور کورد له عیراق چه‌نیگه و موهیمی دان وه یه‌کپارچه‌گی خاك عیراق ئه‌را کورد چه‌نی موهیمه‌و له کرداریش یه سه‌لمانديه. ئه‌وه‌گ دیاره عه‌ره‌به‌یل خوه‌یان چ خیانه‌ته‌یلی توان وه یه‌ك بکه‌ن و هاوکار سه‌ره‌کی ئه‌ی جوور بازیه‌لیگیش ئایدۆلۆژیای مه‌زه‌وییه، ك تا کوو ره‌سیه و وه‌ی ره‌نگه خوه‌ی نیشان ده‌ید ك هان له وه‌گ ده‌سلاتی یا لایه‌نی سیاسی له ناو بووه‌ن تا وه ئه‌نجام وه‌گ توان بره‌سن. بایمه‌و سه‌ر باسه‌گه، له ئه‌ی چاو پیٚکه‌فتنه ك ناوه‌ین شای سعودی و سه‌ردالْ هه‌ریٚم کوردسان له عه‌ربستان هاته دی، له پیٚشت په‌رده‌وه‌و شای عه‌ربستان به‌رنامه ئه‌را خوه‌ی چنویگ و مه‌به‌سی داشت ك ئه‌ی کاره کرد!. له ئه‌ی دیداره یه خسه‌و ده‌یشت ك مه‌به‌سی له ئه‌ی داوه‌ته چه‌س؟ وه ئه‌ساس ئه‌و زانیاریه‌گ خریاگه وه‌ر ده‌س و چه‌و رووژنامه‌نویسه‌یل، یه بوی ك شای سعودی وه سه‌ردالْ هه‌ریٚم ئه‌ی پیٚشنیار کرد ك له باوه‌ت سه‌نین چه‌ن ملیار دۆلار خوه‌یان له ده‌وڵه‌ت عیراق بکیشنه‌و تا حکوومه‌ت شیعه له سه‌ر کار برمیه‌ید وعیراق چویچ وموِیچ بووه‌سی!.

وه‌لی سه‌ردالْ هه‌ریٚم کوردسان نه یه‌گ قه‌بوول نه‌کرد به‌ڵکوو تاریخیگ تازه ئه‌را کورد نویسا ك وه سه‌ر ئه‌و هه‌مگه به‌دبه‌ختیه ك کورد کیشاس و ئینگه‌یش هه وه یه تاوانبار کریه‌ید ك کورد جیاوازی خوازه و توایْد عیراق به‌ش به‌شه‌و بکه‌ید، وه ئه‌ی جوور هه‌ڵویٚست و وسانیگ له قه‌بووڵ نه‌کردن ئه‌ی پیٚشنیاره لاپه‌ره‌یگ تره‌ك ك تاریخ کورد داوه‌و، یه دیار کرد ك کورد ته‌ینا داوای هه‌ق و ماف خوه‌ی که‌ید و له شوون گه‌رگیچه‌ل نیه با وه‌سف ئه‌و هه‌مگه مه‌سئه‌له‌یشه ئه‌رای دروس که‌ن.

ئه‌را یه بزانیم ك کورد له‌یوا پیٚشنیاری له تاریخ خه‌بات خوه‌ی داشتگه، وه‌لی نه ته‌ینا قه‌بووڵی نه‌کردیه، به‌ڵکوو بویه‌سه هووکار وه‌گ فره تره‌ك له سه‌ر هه‌ق خوه‌ی بووسیه‌ید. له زه‌مان جه‌مال عه‌بدولناسر سه‌ردالْ جمهووری میسر ك چه‌و پیٚکه‌فتنی وه‌ل زنه‌یای مسته‌فای بارزانی کرد و له‌و سه‌رده‌میشه ك سه‌ردالْ جمهووری عیراق عه‌بدولکه‌ریم قاسم بوی، ئه‌ی پیٚشنیاره کریا زنه‌یای بارزانی ك هه‌م وه ده‌وڵه‌ت بوینیان قه‌بوول که‌ن و هه‌م پویلیش ده‌نه پییان تا ده‌ولة‌ت عیراق برمنن، وه‌لی وه‌گ دیاره کورد یه قه‌بوول نه‌کرد و ته‌مامی ئه‌و نه‌خشه‌یله ك سه‌ردالْ میسر ئه‌را عیراق کیشاویگ، زنه‌یای بارزانی ناگه‌ی وه‌ر ده‌س کۆلۆنیٚل عه‌بدولکه‌ریم قاسم سه‌ردالْ عیراق و دواییش وه شاتی تاریخ دیمن چه وه سه‌ر کورد هاورد و جواو ئه‌ی خاسیه چوین دریاوه!؟.

وه‌رده‌وام یه کورد بویه ك ته‌ئکید و جه‌خت له سه‌ر یه‌کریزی عیراق که‌ید له هالیٚگ وه‌گ دیاره یه‌سه ك هه‌ر ئه‌و جووره‌گ له ره‌سم و نه‌ریت عه‌ره‌به‌یل دیاره، ك یه‌ی چیٚشتی وه ناو خوین فه‌سڵ دیٚرن و هه‌ر چیٚشت له ناویان وه ره‌سم عه‌شیره‌تی چاره بووت و ئاخریشی پویل سه‌ننه‌، یه بایه‌س خاس بزانیه‌ید ك کورد هه‌ر چه‌ن زوڵم فره‌ی له لی کردنه و هه‌قی خواردنه وه‌لی نه هه‌قخوه‌ر که‌سیٚگه و نه خاك فرووشیشه!. ئه‌گه‌ر ته‌ماشای فلستین بکه‌یم یه خاس دوینیه‌ید ك چوین یه‌هوودیه‌یل له ناو جی گرتنه، ئه‌وه‌گ یه‌هوودیه‌یل کردن یه بوی ك زه‌وی له لیان سه‌نن تا ئه‌ڵگردنه‌و سه‌ر داوای خوه‌یان، وه‌لی ئه‌وه‌گ عه‌ره‌ب کرد یه بوی ك خاك و نیشتمان خوه‌ی فرووشا ك ئمرووییش دوینیم ك چه کریه‌ید له ناو ئه‌و خاکه!. ئه‌وه عه‌ره‌به ك وه‌ختی شه‌ریگ وه ناو شه‌ر(عروبه) توان بکه‌ن، کی بوی خیانه‌ت وه پییان کرد؟مه‌گه‌ر بیٚجگه له یه بوی ك برایل خوه‌یان خیانه‌ت وه پییان کردن و ژیٚر وه ژیٚره‌و ئه‌ی شه‌ر ته‌مامی عه‌ره‌به له وه‌رایوه‌ر ئسرائیل ك چه‌نه فجی بوی وه شکه‌س ره‌سانه‌ی!؟. ئه‌وه‌گ عه‌ره‌ب بایه‌س بزانن یه‌سه ك کورد چیٚشتی وه ناو خوین فه‌سڵ نه‌یری تا هه‌ر چیٚشتیگ له لای وه پویل ئاڵشت بووت، وانن ك وه دریٚژی تاریخیان پر له خیانه‌ت و نیشتمان فرووشین ك وه‌رده‌وام کردنه و پویل و سه‌رووه‌ت و سامان ئه‌رایان گرنگ تره‌ك بویه نه مه‌ردمیان یا نیشتمانیان.

ڕی ئۆروپا وە دیاربەكرا پەڕیگەوە

فەرهاد رەشید

ئی ناونیشان بانەقسەی مەسعود یەڵماز سیاسە تمەدار توركیا و سەرۆك وەزیر ئەو وڵاتەسەلە كووتایی ساڵەیل نەوەد لە وەخت سەردانیگی ئەرا چەن ناوچەیگ توركیا، ئەو قسەیشەگوزارش یا تەعبیر لەواقعیگ ئەكا ك نزیكەی سەدەیگەوجوود دیریگ و لەرووژگار ئمرؤویش بویەسەگرفتیگ لە ڕی وەئەندامبوین توركیا لە یەكێتی ئۆروپا و فرەیگ لە سیاسە تمەدارەیل توركیایش ماوەیگە پەی ووە راسیەبەن،

وەلی لە ژیر فشار دامەزریاگ سەربازی و دوشمنایەتی تونرەوەیل نەتەوەیی تورك و كزی پایەی مەردم ئەو پارتەیلەلەو سەردمەحكوومەت دامەزرانن جورئەت ئەوەنەیاشتن دگان وەو راسیەبنەن وەئەوە ك داوای چارەسەركردن كیشەی كورد بكەن و تەنیا ئەو قسەیلەنەوگ ك دوبارە و سێبارەی كردیانەوە و ك ئەنجامەگەی كوشتن و فەوتیان شمارەی فرەیگ لەسەرباز و مەردم بیتاوان بوی لە جەنگ دەوڵەت دژ پەكەكەو كاریگەری جەنگەگەئەرا بان ئابووری توركیا ك ئەو وەختەئابووری توركیا فرەكز بوی و گەشەكردن خاسیگ وەخوەیەوەنەی، ئەویش لە ئەنجام پەیرەو نەكردن سیاسەت خاسیگ وەل نەتەوەی كورد و مەترسی كاروەدەسەیل تورك لەرەنگدانەوەی خراو هەر پیشكەفتنیگ لە باروەزع نەتەوەیل وەك كورد و ئەرمەن و كەمەنەتەوەیل تر لە وڵاتەیل هاوسا، یا ئەرا بان یەكپارچەیی توركیا. لە رووژگار ئمرؤویش هەوەجەی توركیا ئەرا وەئەندامبوین لە یەكێتی ئۆروپا و هەوڵەیلی ئەرا داشتن دەور خاسیگ لە ناوچەگە و دەركەفتنی وەك گەوراهیزیگ هەرێمی و ئستغلالكردن پایەگەی وەك دەروازەیگ ئەرا ئۆروپا لەوەر خاتر دەسكەفتن ئەو ئامانجەیلە، بیگومان ئەوەیش وەدەسەوەركردن ئارامی و ئاشتی بووگ لەتوركیا.

فرەن لە تاریخ ئەو كەسەیلەك لە وەختەیل نازگیگ بریار تاریخی و چارەنویسساز دەن و مەرز بیدەنگی شكنن و دگان وەراسیا نەن، ك كەسەیلیگ حاشا لەلی كردیان وە بی گووشداین وەو ئەگەرەیلەك لەلی كەفیگەوە و هەرچەنی لە سەرەتا روی وەروی رەخنەی تونیگ بوونەوە، وەلی دویاخر نەوەیل ئەو وڵاتەوەئادەمیزادیگ دانا و دامەزرنەر دەوڵەتیگ وە هێز و ئەندازیار ئاشتی و وەخشین دەنەی لە قەڵەم . ئمرؤویش لەیوا دیارە(ئەردوگان) مەیل ئەوەداشتووگ ئە و دەورەبوینیگ ، ك ئەویش وە مەبەس قەیریگ هووكار خودی و باوەتی پرووژەی وازبوین یا ئنفتاح وە روی كوردا پیشكەش كرد و تا ئیسەیش وەردەوامەلەبان ئەنجامداین گفتوگوو زیاتر وەل نەیارەیل یا معارزەیل پرووژەگە و دیارەئاشكرا بوی ئەرایان ك هەڵوژاردن ریگەچارەی سەربازی شكەست هاورد لە سەركوتكردن جموجویل رزگاریخواز كورد لە توركیا و نەتویەنست كووتایی وەو پەشیویەباریگ ك لە ناوراس هەیشتایەیل سەدەی گوزەیشتەوەهەر وەردەوامە و تا ئیسەیش هویچ رووشناییگ ئەرا كووتاییهاوردنی نیەكریەیگەدی، وەل ئەوەیشا لەی دونیای ئیسەدی نیەكریەیگ توركیا خوەی گووشەگیر بكەیگ و دەور پاسەوانیگ بوینیگ ئەرا ریگرتن لەجموجویل رزگاریخواز مللەت كورد لەو وڵاتەیلەك كوردستان لە بانیان دابەش كریاگە، ك ئەویش بووگەسەبەب لەدەسداین فرەیگ لەبەرژەوەندیەیل ئابووری و سیاسی توركیا، وە تایبەت لەی سەردەم ئیسەك توركیا خوەی وەبی دەسڵات دوینیگ وەرانوەر وە پیشكەفتن مەسەلەی كورد لەكوردستان باشوور و لەسایەی دگان وەپیناین هەرێم كوردستان وەك هەرێمیگ فیدراڵی و چەسپانن هەقەیل كورد لە دەستوور عیراق و رازیبوین زوورم لایەنەیل عیراقی وەو دەسكەفتەیل كوردەلە عیراق.

ئمجا ئەردوگانیش دیارەهس كردگەوەفشار ناودەوڵەتی ئەرا چارەسەركردن كیشەی كورد و پشتگیریكردنیان و لە هەمان وەخت پشتگیری مەردمییش دیریگ وەگوورەی ئەوەك پارتەگەی خاوەن زوورم كورسیەیل پەرلەمانەو لە ماوەی حوكمرانی پارتەگەی تویەنستگەدەسكەفتەیل فرەیگ ئەرا وڵاتەگەی باریگەدەس وە تایبەت لە مەیدان ئابووری و سیاسی.

لە شوونەوارەیل کوردستان ...
کێل یا مەسەللەی تۆبزاوە

د. عەبدوڵڵا خورشید

کێل یا مەسەللەی (تۆبزاوە) کەفیگە ناوچەی برادۆست و پیکهاتگە لە پەیکەریگ کوچگین و، وەخەت میخی یا بزماری نەخشەکیش کریاگە وە هەردوگ زوان ئاشووری و ئەرمەنی کویەن ك وە پی ئویشن ئۆرارتۆ (خالدی). ئمجا ئەرا رەسین وە ئاوایی تۆبزاوە لە ریگەی ئاوایی (تەیارە)ە وە بایەسە وە سواری وڵاخ بچید وەرەو سیدەکان و دویاخر وەرەو جەوەل (سەری بەردی)و ئیجا رەسیدە ئاوایی سیدەکان و دی تۆبزاوە (٢٠) دەقە دویرە لەلی و کەفیگەلای راس ئاو (بورا)، ئی ئاوایە ناویگ تر دیریگ و ئویشنەپی (تۆبزاوە جاوە).

کوچگ نەخشکریاگ تۆبزاوەیش ها لەبان زەوی راساییگ ك کەفیگەناو دوولیگ فراوان و تاریخەگەی چووگەوەئەرا سەرەتایەیل سەدەی هەیشتم وەرجەزایین لەسەردەم مەلك خالدی (روسا) ك هاوسەردەم (سەرجۆن ئاشووری) بویە. ئمجا ئەو کوچگ تاریخیەپیکهاتگەلەپارچەکوچگیگ لاکیشەیی و لەبان کوچگیگ تر دانریاگەك بنەگەی ١،١٦ مەترەو پانیەگەیشی ٩٣ سم و قورافتەیشی ٣٣ سم . مەردم ناوچەگەوەپی ئویشن (کوچگەگیاور) . جەنراڵ (رۆلنسۆن) وە یەکم کەسیگ دانریەیگ ك ئەو کوچگە دیەوە لە ساڵ ١٨٦٤ز، دویای ئەوەیش (لیمان هاویت) سەردانی کردو دراسەتیگ لە بانی ئەنجامدا.

زانایەیل زوانەیل کویەن لە یەکەوداین فرەیگ کردنە لە بان ئی کوچگ تاریخیە، وەلی تازەترین و خاسترین لە یەکەوداین لەبانی لەلایەن (دی تیسیرتیلی) شوونەوار ناس پەخشەو کریاگە. ك ئویشیگ: وەخەت بزماری نویسیاگە و لە هەردوگ دیمەگەی ناو مەلك (روسا) لەتی نویسیاگە ك وەخت خوەی مەلك (ئۆرارتۆ) بویە. ئمجا ئەو نویسانە ك نویسیاسەقەی کوچکەگەوە وەی جوورە کووتایی تیەیگ و ئویشیگ: من (ئەرسا)م، خزمەتکار خوداوەند (خالدیا)ی سەردار وەبەزەیی و، سەرکەفتن وە دەس هاوردم وە یارمەتی خوداوەند (خالدیا) و هیزەیل لە شکر خوەم ك ترس و شەکەتی نیەزانن چەس دژ وەرگریکارەیل، (خالدیا)ی خوداوەند هیز و دەسلات وە پیم بەخشاو ساڵەیل حوکمرانی من کردەخوەشی و حوکم وڵات (ئۆرارتۆ) کردم و خاك وڵات دوشمن پارچەپارچە کردم، خوداوەندەیل خوەشی فرەیگ دانەپیم، ئەو رووژەیل شادیە ك دلم ئارەزوو ئەرایان کردیان هاتنەدی لە شوون ئەوەك سەکەفتن وە دەس هاوردم و سەقامگیر ئاشتی کردم، ئمجا هەر کەسیگ ئەوە لاوەیگ یا بشکنیگەی، ئەوە خوداوەند (خالدیا)و خوداوەند (ئاراد)و خوداوەند (شەماش) وەل گشت خوداوەندەیلا وە ریچەڵەکەوە لەناوی بەن و ناوی نیەمینیگ.

ئمجا وە گوورەی نویسانن قەی کێل یا مەسەللەی تۆبزاوە لەیوا دەرکەفیگ، ك (ئەرسا) فەرمان نویساننەگە داگە لەوسەردەمە ك ری و رەسمیگ خوەشی لە مەساسیر (راوەندوز) ئەرا ماوەی ١٥ رووژ وەردەوام بویەك ئەویش لە ساڵ ٧١٥ی وەرجەزایین لە وەختیگ ئەرسا دەسلات گرتەبان وڵات (مانی) لە باشوور خوەرهەڵات دەریاچەی (ورمێ).

ئەوەك شایەن باسکردنە، ئی شوونەوار گرنگ یاموهمە چەن ساڵیگ لە بان قەلای کویەن هەولێر بوی ك دویاخر جیواز کریا ئەرا موزەخانە یا مەتحەف شارستانی هەولێر ك ئیسە ها لەوەردەم بارەگای مۆزەخانەگە، لەوەر ئەوە پیشنیار ئەوە کریەیگ بخریەیگە ناو مۆزەخانەگە و چواردەوری بکریەیگە شیشە و کورتەباسیگ تاریخی لەبانی بنویسیەیگ.

باروەزع کوردستان لە پرووسەی سیاسی عیراق

جووتیار حازم

> لە سیاسەت، رووی بوید و هەرچی تەڵەسەبناسید و، شیر بوید و گورگەیل بترسنید. ئەیەدید (ماکیاڤیلی)ەو لەی دیدەوە، گورگەیل ، ئەو شۆڤێنی و بەعسیەیلەسەوەل ئەوانەك لە ژێر کاریگەری ئەوان سیاسەت کەن، ك هەر لەسەرەتا تەڵەئەرا نویسانن دەستوور دانان و دویاخریش ئەرا جی وەجیکردن دەستوور،

وەی جوورە دەستوورەگە جویر خوەی مەند و دی وە تەواوی جی وەجی نەکریا، ئی ئیرادە لە رمیان رژیمەوە زاڵەو هەر وەردەوامە و تا ئیسەیش گرفت خەیگە پرووسەی سیاسی عیراقەوە ك لە هەڵوژاردنەیل ٧ ئادار لەیوا مەزەنە کریەیگ هاوکیشەی سیاسی عیراق گوێرانکاری گەورایگ بایگە بانی. ئەوەك ئاشکراس ئەرا کورد جەنگ دەستووری فرە سەختیگ ها رییەوە، وە بوونەی ئەو ماددەیل دەستووریە ك پەیوەسن وە هەق مللەت کوردستانەوە، لەوانەیش ماددەی (١٤٠)، ئمجا ئەو جەنگ دەستووریە لە ناونی کورد و ئیرادەی ئەو گورگەیلەسە ك هەفت ساڵە نەیشتنە پرووسەی دیموکراسی لە عیراق گام خاسیگ بنەیگ، ئمجا ئایا ئی جارە هەمان ئەو گورگەیلە لە جی وەجیکردن دەستوور بایەسە وەچ شیوەیگ تەڵەی خوەیان بنەنە وەو چ کیشەوگرفتیگ ئەرا ئی پرووسە دروس بکەن و چەنیگ تر دریژە بکیشیگ و چەنیگ وە زەرەد کورد تەواو بووگ؟ وەل بایەسە کورد وە هەر نرخیگ بووگ وەرجە دەرچگن هێزەیل ئەمریکا لە عیراق گشت ئەو کیشەیلە وەل حکوومەت بەغدایا یەکلاوە بکاو دەرفەت ئەوە نەیەیگ دی عەرەبەیل وەخت لە دەسمان بیەن، چوینکە کورد لە زویەوە وڵات عیراق ناسیە و زانستگە چ تاریخ تیەل هاوبەشیگ وەلیا داشتگە، لەوەر ئەوە بایەسە کورد ئەرا ئایندە کەڵك فرەیگ لە ئەزموون ئەو هەفت ساڵەی گوزەیشتە وەربگریگ و لە هەمان وەخت وە سیاسەتیگ سەرکەفتگتر لە ئەوسا روی وەروی گرفتەیل ئایندە بووگەوە، چوینکە لە ئایندە کیشەو گرفت سەختتر تیەیگە نوای خواستەیل سیاسی کوردستان. بیگومان ئەوەك کورد لەوڵات عیراق لە پیکهاتەیل تر جیاوە ئەکا، ئەویش کیشەی نەتەوەییە، کیشەی دیاریکردن مەرز هەریم و هاوردنەوەی ناوچەیل داوریاگە ئەرا بان خاك هەریم کوردستان، وەلی عەرەبەیل وە شیعە و سونیە وە کیشەی نەتەوەیی نەیرن و بەرژەوەندیەیلیان وە بەراورد یا مقارەنە وەل کوردا فرە جیاوازە، ئەوان وە گشت شیوەیگ لە لایەن قەیریگ وڵاتەیل عەرەبی و هاوسایەیلە وە هەر وە ئاشکرا پشتگیری کریەن و ئەو وڵاتەیلیشە کاریگەری گەورایگ دیرن لە بان سیاسەت ئەمریکا وەرانوەر وە کورد، ئمجا پرسیار لەیرا ئەوەسە: ئەوان لەچە بترسیەن؟ ئەوان لە عیراق زوورمینەن و ئەوەك دیرنەی هن خوەیانە و ئەوەك لە ئایندە کەفیگە دەسیان خودا بەرەکەت. راسە عەرەبەیل شیعە و سونی بەرژەوەندیەیلیان لە لایەن مەزهەبیەوە جیاوازە و ناکووکی و کیشمەکیش ناوخوەیی دیرن، وەلی ئەرا دەس وەشانن لە گەورایی هەرێم کوردستان و کەمەوکردن دەسلات کورد و کزەوکردن پایەی کورد لە بەغدا یەك ئامانج گردیانەو ئەکا، ئەرا نموونەیش رویداگەیل سیاسی هەفت ساڵەی گوزەیشت و جی وەجی نەکردن دەستوور شایەتیدەر ئەو راسیەنە. لەوەر ئەوە بایەسە کوردستان ئەرا روی وەروی بوینەوەی ئەو تەحەدایەیلە ك ها لە نوای، نیەوگ رازی بووگ وە کەمتر لەی پایەك ئیسە دیریگەی، چوینکە ئەگەر هات و پایەی کەمتر بوی، ئەوە نیەتویەنیگ قانوونەیل دژ وە خوەی ڤیتۆ بکاو دی ئەهەمیەت خاسیگی نیەمینیگ لە حکوومەت عیراق ك بتویەنیگ فشار دروس بکا ئەرا چارەسەرکردن هەر کیشەیگ و بایەسە لە ئەوسا زیاتر هساو ئەرا رویداگەیل بکریەیگ.

دەروین مناڵ له خێزانی وه یەکا رشیای

کازم زراز

گومان لەیەنیەکە ئەو ژیانگای ك مناڵ ژیان له ناوی کەید وه شیوەیەگ راسەی راس کارگەری له سەر دەروینێ کەید، وه پێشت وەسین ئەو توێژینەوانەیل (تەحقیق) له باوەت و بارەی دەروین زانین مناڵ ئەنجام درياس یەدەر چێیه ك مناڵ فره تەئسیر بەید له ئەو کەش و هەوایگ ك خێزان له ناوی ژیان کەید، ئمجا ئەگەر هات و وه تەمامی له ناو خوەشەویست و خوەش لەلی هاتن بوی ئەو وەختە تویەنیم گەرەنتی یه بەیم ك ئەو مناڵە لەروی دروسی دەروینی ساغه و دویرەو بوود له کێشەی دەروینی وەلی ئەگەر هات و کەش و هەوای خێزان پروی له ئاژاوەو ناکووکی و رشیاوی له یەك، یا خوو له یەك ئەڵترازین و جیاوەو بوین بوی له ناوەین داڵگ و باوگ، یا وەز و بارێ ئابووری یا ئقتسادی خێزان ئەوقەرە خەراو بوی ك تەوانای بەس کردن و جێوەجی کردن سادەترین موختاجی مناڵەیلیان نەوی هەلەخواردن بگرەتا داك و دڵنگ و پرتاڵ و ... ئمجا وەسەر یانه ك باس لەلی کریا بایەد وەزع دەروین مناڵەیل چوین بووت!؟.

یەکێگ له نامەیەیلەگ (نەهامەتێگ) مناڵ تویش بووت بێ بەش بوینیه له خوەشەویستی و نازاری باوانی وەختێگ داڵگ و باوگ له یەکترەکی جیا بوینەو چێینەپەی راس خوەیان، وهەرکامیان وه دویای ژیان ترەك و تازەیا گەردن، و یەخوەی بوودە ئەی نامەیەیله ك مناڵیەیلیان بوونه قوروانێ. چوین ك لەیەلاوەو تویش رویخان دەروینی یەکجارە وه قووەت و ئازار کیشانبوون وەختێگ فامن ك دی باوگ و داڵگیان وەل یەکا نیەژیەن، هاوزەمان وەلیەیاکەفنه وەر زووان خەلق و بارێگ جەمگائییەو تیەدەو کووڵیان ك ناخوەشە وەپیان و لەیوا هالی بوون ك شەرمەزارن و دامەنێین، ئەرا یەدوینیم تویش بارێگ له خوسه تیەیدە ناو ژیان ئەو مناڵەیله. هەر ئەو جوورەگ زانای دەروینزان (ئدلەر) باس لەیه کەید ك مناڵ لەیوا هس کەید و هالی بووت ك له مەردم کەمترەکه (شعور بالنقص) و ئەقلێ تەمام نیه، وەل یەیشا کینەگرێد له وەرایوەر دەوروەری هەتا لەوەرایوەر داڵگ و باوگێ و وه تاوانبار له قەڵەمیان دەید و هساویان کەێد، ئەیەیش خوەی جوورێگ له هویر کردن لەلای ئەو مناڵەیە دروس کەید ك ئەوان کەسانی زیاین له ئەی دونیا، ئەوان بی بەختن و نەتواسیایین، ئەرایە روح و گیانی تون و تێژی و رق و کینه له بن دڵیان جی گرێد و هەوڵ دەن ئەی بێبەشیەك له لایان جەمەو بویه وه جوورێگپرێ بکەن ئەرا یەیشە موختاج وه کەسان ترەکەو بوون و بوونه وەردەس ئەوانە، بازێگ جاریش له لای کەسان ترەکەو کەفنەدام و چەن جوورەکار گەن و خەراو وه پیان کەن، یا شەخسیەت و کەسایەتێگ دژ و موخالیف جەمگا له لیان دەرچووت و دویرەوکەفن لەدەرس خوەنین و وەردەوام هەوڵ ئازاردان کەسان دەوروەریان دەن، ئەرا یەیشە داڵگ و باوگیه کەفێدە ملیان ك بایەتە، ئەگەر بتوان شەخسیەت مناڵەیلیان ساغ و سلیم بووت و دویر بوون له کیشەی نامەی (نەهامەتی) دەرویۆنی، کەش و هەوای خێزان پر بووت له خۆشەویستی و ئارامی، هەروەی جووریشە وه هویچ شیوەێگ له وەردەم مناڵەیلیان کیشەیلیان باس نەکەن وه هاوار کردن و بەرزەو کردن دەنگیان، و وەختێگ ئاژاوەو کێشە کەفێدە ناوەینیان بایەسە سەرێگ له پسپۆری تایبەت وه پەیوەندی خێزان بکەن، یا خوو له کەسەیل شارەزا و وه تەوانای چارەکردن کێشەیل خێزان دێرن رانمایی وەر بگرن. وەلی ئەگەر هات و هویچ ئومیدێگ نەمەن له ناوەینیان و ژیان له ناوەینیان رەسیه ئەو پله ك نیەتویەنن وەل یەکا ژیان بکەن و وەل یەکا دی مەنیان سەختوی و نیەگونجیان، بایەتە مناڵەیلیان له روی دەروینیە و ئامادە بکەن و ئەیەشە ئەرایان رووشنەو بکەن ك ئەوان لەیەکترەك جیاوەو بوون، وەلی وه هویچ جووریگ نوورستن وه منالّەیلیان چ له داڵگ و چ له باوگ ئاڵشتەو نیەود و له مناڵەیل خوەیان خوەشیان تیەدو و دووسیان دێرن تا دونیا دونیایە، ئەی ئاگای دانەوە مناڵەیل تا پلەێگ ئەو زەرەتەسووکەو کەید له سەر مناڵەیلەگەو لەیوا پیان کەێد له روی ناچاریە و قەبوول ئەی رویدای ناخوەش و تیەڵە له ناو ژیان بکەن.

وەخشین له ژیان هاوسەری

فاتم یاسین

پاکانەکردن و داوای وەخشین، یەکیگەلەو کارەیلەك رەفتار و هەڵسوکەفت ئادەمیزاد جوانتر و خاستر ئەکا. وەختیگ غەڵەتیگ رویدەیگ و لەشوون ئەوەداوای وەخشین کریەیگ دی بارووەزع شیویاگ وەرانوەر ئارام و ئاسایی کەیگەوە، ك بیگومان یەیش چارەسەریگ فرەئەرزانەو له هەمان وەخت پر قیمەتەئەرا لاوردن کیشەو گرفتەیل، جویر ئەوەك پشینەیل ئویشن (ئاقڵ و فکرمەنترین کەس ئەو کەسەسەداوی وەخشین ئەکا)، له هەمان وەخت ئەو کەسیشەك وەخشیگ وەرەفتار جوان و بەرزیگ لەقەڵەم دریەیگ. بیگومان فرەجار داوای وەخشین له ئەنجام رویدان غەڵەتیگ لەناونی هاوسەرەیل کیشە و گرفت لادەیگ و فرەجاریش وه چەواشەوەلەلای قەیریگ له پیاگەیل کوومەڵگای رووژهەلات ناوراس کارەگەقورسە و، نیەتوان داوای وەخشین بکەن، چوینکەڵەیوا هویرەو کەن ئەگەر هات و له ئەنجام غەڵەتیگ داوای وەخشین بکەن ئەوەلە کەسایەتی و لەهەیبەتیان کەمەو ئەکا، ك وەداخەوەهەرچەنی ئەو فکرەفکرەیگ غەڵەتەلە ئەقڵ فرەیگ له پیاگەیل و هەمیشەمکورن له بان قسەی خوەیان و دگان وەهەقا نیەنەن. ئمجا لەیرا قەیریگ لەژنەیل ئویشن: هویچ وەختیگ هاوسەرەیلمان نیەتوان داوای وەخشین بکەن، وەلی تەنیا بیدەنگی نیشاندەن، هەر لەوەر ئەوەئیمەیش خوەمان پیچیمنەوەو کەفیمنەری وەرەو ماڵ باوگمان، بیجگەئەوەیش ئەوەنەخوەیان وەگەورا زانن لەو ماوەپەیوەندییش وه پیمانەوەنیەکەن، بەڵکوو ئیمەپەیوەندی وه پیانەوەکەیم و داوای وەخشین له لیان کەیم ك هەرچەنی غەڵەتەگەیش لەئەوان رویداگە. یەیش لەوەر ئەوەك ژیان هاوسەریمان خراو نەوگ و سەر لەمناڵەیلمان نەشیویەیگ و تەرفتوینەبوون. له راسی فرەیگ له پیاگەیلمان کەمتەرخەم نین وەرانوەر ژن وماڵ، وەلی وەل ئەوەیشا وەختیگ غەڵەتیگ ئەنجامدەن داوای وەخشین نیەکەن. ئمجا لەیرا ئویشیم: ئایا داوای وەخشین له وەخت ئەنجامداین هەر غەڵەتیگ هویچ له قەدر و قیمەت پیاگ کەمەو ئەکا؟ بیگومان جویر ئەوە ك ئاشکرای کردیم، داوای وەخشین یەکیگەلە رەفتارەیل جوان و پەسەن ئادەمیزاد و هەرچەنی بەعزیگ له پیاگەیل داوای وەخشین کەن لەهاوسەرەیلیان، وەلی مەرج خەنەوەردەم ژنەیلیان ك ئەرا جاریگ تر داوای وەخشین نەکەن و لەوەردەم کەس وکار ژنەگەیش ئسپات ئەو چشتەکەن و ئەگەر هات و ژنەگەیش غەڵەتیگ کرد بایەسەلە وەردەم کەس و کاری داوای وەخشین بکەیگ و قەوڵ ئەوەبەیگ جاریگتر دوبارەی ئەو غەڵەتەنەکا. وه هەر حاڵ هەوەجەوەئەوەنەیریگ کار برەسیگەئەو رادەك له شوون داواکردن وەخشین حاڵەتەگەبرەسیگەئەنجامیگ تر و له هەمان وەخت بارووەزعەگەخراوتر بووگ، چوینکەمادام داوی وەخشین کریاگەدی بایەسەبارووەزعەگەوەرەو ئارامی بچووگ.

تەڵاق یا جیابوینەوەی بیدەنگ

کەژاڵ ئسماعیل

وەختی دو کەس ژیان هاوسەری دروس کەن، مەعنای ئەوەسەچنەناو دونیایگ تازەو دەسکردن وەبونیادنایین قەڵایگ گرنگ یاموهم و پیرووز لەقەڵایەیل ژیان و کارکردن لەوەرخاتر گەشەکردن و وەردەوامی پرووژەیگ ك وەدریژایی ژیان هەوەجەوەخوەشەویسی و ، وەخشین دیریگ .

لەراسی هاوسەرگیری تەنیا جەمبوین دو لاشەنیەلەژیر لاف خەفتن و ژیانیگ لەناو چوار دیوار ، بەڵکوو پەیوەندییگ روحی هاوبەشەلەناونی دوکەس ك وەرجەئەوەهەر یەکیگ لەلیان لە دونیایگ تاییەت وەخوەیان ژیانە، ئمجا هەرچەنی ریەیل هاوسەرگیری فرەن جویر لە ریگەی خوەشەویسی ناونی دو کەس یا لەریگەی تەقلیدی یا لەریگەی خیزانەوەیا وەزوورەملی، وەلی لە ئەنجام هەر یەکیگ و چارەنویسی دیارە، سەرەتای پرووسەگەو تا ماوەیگ شایەت لەلای هەردوگلا دونیای تازەیگ بووگ و جویر ئەو قەفەسە بووگ ك باس لەلی کریەیگ، وەلی رووژ لە دویای رووژ و ساڵ وە ساڵ پرووسەگەقورستر و سەختترە و بووگ وە تاییەت لە شوون گەورابوین خیزان و دروسبوین مناڵ.

لە شوون هاتن مناڵ ئەرا ناو خیزان وەگشتی پەیوەندی ناونی ژن و شوی جوورەگویریانیگ وەخوەیەوەدوینیگ و بەش فرەیگ ئەهەمیەت و مەیلداری و خوەشەویسی تاییەت کریەیگ ئەرا مناڵ وەتاییەت ژن ك وەرپرس یەکمەلەخیزان وەرانوەر ئمایەتکردن و گەوراکردن مناڵ و تاتیەیگ ئەرکی سەخترەو بووگ وەتاییەت ئەگەر خیزان گەوراوەبووگ. ئمجا لەزوورم کوومەڵگایەیل رووژهەڵاتی و ئسلامی دویای ساڵەیلیگ پەیوەندی ناونی ژن و شوی روی لەکزی ئەکاو ئەو مەیل و پەیوەندی روحیەوەك خوەی نیەمینیگ وەسەبەب سەختی ژیان و قەیریگ کیشەی کوومەڵایەتیەوەك لەیوا ئەکا بار گرژی لەخیزان دروس بووگ.

دی تەماشا کەید بەعزەجاریگ بریار جیابوینەوەی سووزداری دەن لەئەنجام کیشەیگ و ئەرا ماوەیگ هویچ پەیوەندییگ سووزداری لەناونیان نیەمینیگ ، ئی جوورەلەیەکبریانەهەر ئەرا ماوەیگە و دویاخر وەك ژن و شوی پەیوەندی خوەشەویسی روحی ناونیان تیەیگەوەئەرا باروەزع خوەی، وەلی کارەگەها لەورا ژن و شوی ئەرا ماوەی فرەیگ ك ساڵەیل فرەیگ کیشیگ وەك دو کەس لەخیزانیگ ژیەن وەلی هەر یەکیگ لەلیان دونیایگ تاییەت وەخوەی دیریگ و هویچ پەیوەندییگ سووزداری و روحی نیەمینیگ.

ئی دیاردەلە زوورم خیزانەیل رویدەیگ و تائیسەیش وەختی لە ناونی ئەو دو کەسەهویچ پەیوەندییگ خوەشەویسی و روحی نیەمینیگ دی بریار جیایی دەن و هەر یەکیگ لەلیان لە غورفەیگ وە تەنیا خەفن ئەرا ماوەی چەن ساڵیگ و یەیش وەزوورم لە کوومەڵگایەیل ئسلامی رویدەیگ، ئمجا لەیرا ژن ئی چشتەوەپی خاسترەتا ئەوەك بکەفیگەناو گیچەڵ تەڵاق و دادگا و لە دەسداین مناڵ و خیزان. بیگومان تەڵاق بیدەنگ دیاردەیگ ترسناکە و کاریگەری دەروینی خراویگ دیریگ لەبان ژنەگە و پیاوەگەلەوەختیگ دو کەس وە ناو ژن و شوی وەیەکەوەژیەن و لەهەمان وەخت هویچ پەیوەندییگ لە ناونیان نیەتەنیا ئەوەنەوگ وە بی پەیوەندی سووزداری و روحی ساڵانیگ بەنەسەر.

فرەیگ لەئیمە و لەوانەیش ك لە ناو ڕیکخریاگەیل کار کەن جیاوازی نیەکەن لە ناونی (کوومەڵگای مەدەنی) و (دمەزریاگەیل مەدەنی)، وەو مەعنا لە باوەت و لەیەکەودواینەیل فرەیگ ئەیانەتیکەڵ کریەن، ك یەیش لەلای خوەنەریگ شارەزاوەعەیب گەورایگە. لەوەر ئەوەئیمەلەیرا هەوڵ ئەوە دەیم ك وەچەن خاڵیگ ئەو جیاوازیەیلە بخەیمنەڕوی ك ها لە ناونی ئی دو چشتە.

جیاوازی کوومەڵگای مەدەنی و دامەزریاگەیل مەدەنی

ئارەزوو محەمەد

لە باوەت کوومەڵگای مەدەنی، ئەو کوومەڵگاسەك پەیرەو قانوون کەیگ ئەرا چارەسەرکردن گشت کیشەیل و یەکلاکردنەوەی ئەو مەسەلەیلەك بوینەسەمایەی ناکووکی، مەعنای ئەوەسەکوومەڵگای مەدەنی کوومەڵگایگ پیشکەفتگەلە روی رووشنهویریەوە، لەهەمان وەخت چەنەها ڕیکخریاگ دیریگ لە مەیدانەیل جیاجیا و ئەرك سەرەکییشی چەودیریکردن رەفتار و هەڵسوکەفت حکوومەتەیلە و یارمەتیدەر راسەوخۆ هاووڵاتیەیلیشەئەرا وە دیهاوردن گشت هەقەیلیان. ئەیەوە شیوەیگ گشتی ئەرك کوومەڵگای مەدەنیە. لە باوەت چەمك ڕیکخریاگەیل کوومەڵگای مەدەنییش ئەوەگشت ئەو ڕیکخریاگەیلەگریگەناوەرۆك خوەیەوەك بەسیانەسەریکخریاگەیل مەردمي و پیشەیی و ڕیکخریاگەیل دینی وە گشت پیشەیل کوومەلایەتیەوەك لە هەریم کوردستان وە پی ئویشن ڕیکخریاگەیل ناحکوومی (N .G.O).

مەعنای ئەوەسەلە سروشت خوەی هەر دەسوەردانیگ لە ناو ئەو ڕیکخریاگەیلەلەلایەن حکوومەت و حزب سیاسی وەمەعنای شیوانن سروشت ئەو ڕیکخریاگەیلەسە، چوینکەهەرچوینیگ بووگ وەل ئەو دەسوەردان و یارمەتیەیلەك پارتیگ سیاسی ئەنجامی دەیگ مەبەس شاریاگیگ هەس ك دویاخر ئەرا خزمەت وەدیهاوردن ئەجندای حزبی خوەی وەکاریان تیەریگ. ئمجا لەیرا بایەسەجەخت لەبان ئەو خاڵەبکەیم ك وەداخەوەلە هەریم کوردستان وەل ئەوەیا ك فرەیگ لەوانەك لەڕیکخریاگەیل کار کەن لە چەمك راسەقینەی (کوومەڵگای مەدەنی و ڕیکخریاگەیل کوومەڵگای مەدەنی) نەرەسینەسەوە. لە هەمان وەخت خود ئەو ڕیکخریاگەیلیشەوەرەزامەنی خوەیان پەنا بەنەوەر حزبیگ سیاسی یا یارمەتی دارایی پیشکەشیان بکەن، وەل ئەوەیشا فرەیگ لەو ڕیکخریاگەیلەسباق ئەوەکەن ك کامیان خاسترٚ خوەی لەحزب سیاسی نزیکەو کەیگ و مەیلی وەرەو لای کیشیگ و لەو جووریشەرەفتار کەیگ ك بووگەمایەی رازیکردن ئەو حزبەیل سیاسیە. ئەو وەختیشەبیگومان هەر حزبیگ سیاسی دی لە بان ئەو دەرفەتەباز نیەیگ و هەوڵ ئەوەدەیگ شوون مەردمی خوەی فراوانەو بکەیگ و دی وە هەر جووریگ بووگ ئەجندای خوەی لە بان ستاف ئەو جوورەڕیکخریاگەیلەفەرز بکەیگ و نەف لەلیان وەربگریگ. ئمجا وەداخەوەنەوین رووشنهویری ڕیکخریاگی گەوراترین گرفت ڕیکخریاگەیل هەریم کوردستانەو هووکارەگەیشی وە پلەی سەرەکی لەوەوەسەرچەوەگریگ ك دامەزرانن ئەو ڕیکخریاگەیلەلە بان بنەمای هەوەجەی کوومەڵگای کوردی نیەوەو ڕیکخریاگەیلە، بەڵکوو لەبان بنەمای کیشمەکیش و قانجاز و پلان نازانستی بویە، هەر لەوەر ئەوەیش ئیسەلە ڕوی (ئین، جی، ئۆ)وەیلەوەچەنایەتی زاڵترە لە بان چوینایەتی.

لە لایگ ترەوەبایەسەلەیەودویا حزبەیل سیاسی و هەرچی وەزارەت و دام و دەزگایەیل حکوومیەبەرنامەیگ ستاندەر ئەرا خوەیان دیاری بکەن و رادەیگ یا مەرزیگ ئەرا ئەو دەسوەردانەیلەلە کاروبار ڕیکخریاگەیل کوومەڵگای مەدەنی دیاری بکەن و لەهەمان وەخت بەرنامەی گوزەیشتەی خوەیانیش لەیەکەو بیەن و پەیمانەی چوینایەتی ڕیکخریاگەیل بکەن، چوینکەئەیەزیاتر خزمەت رەسنیگەکوومەڵگای کوردی نەك ئەو دید تەنگ و مەرزدارەك ئەوان پەیرەوی کەن.

چوین وەل ژنا قسە کەید؟

گوڵ سوو

بەش فرەیگ لە پیاگەیل بوونە قسەکەرە هەر وەختیگ روی وەڕوی ژن جوانیگ بوونەوە، وە نەرمی و یەواش قسەکەن و فرە جار لە وەخت دروسکردن پەیوەندییگ رەفیقایەتی یا خوەشەویسی وەل ژنیگا روی وە ڕوی کیشە بووگەوەو نیەزانیگ چوین و، وەچ شیوەیگ قسە بکا. دڵنیابە لەوەك سەرەتای گفتوگوو وە شیوەیگ ئاشکراو نازگ یارمەتیدەرە ئەراد ئەرا زیاتر نزیکەو بوین و دروسکردن پەیوەندی خاسیگ، ئی خاڵەیلیشە گرنگ یا موهمترٚین خاڵن ك بایەسە پەیرەویان بکەید:-

١- هویچ چشتیگ لەوە مەیلکیشترٚ نیەك کەس وەرانوەر پرسیار لە باوەت چشتەیل خوەشەویسید بکاو لە لید بپرسیگ چەمەیلد کیشیگ؟ لەوەر ئەوە هەوڵ بیە پرسیار لە باوەت چشتەیل خوەشەویسی کەس وەرانوەر بکەید، یەیش بووگە دەروازەی خاسیگ ئەرا دەسوەپیکردن گفتوگوو، ئمجا لەلی بپرس رووژەیل گوزەیشتی چوین بردەسەسەر؟ یا چوین دەس کردەسە کارکردن و ئومید و ئارەزووەیلی چەن؟ وەلی ئاگادار بەزیادەڕوی نەکەید.

٢- هویچ وەختیگ فەن و فیڵ یا فشار مارەکار لەوەر خاتر ئەوە ك دویەتەگەی وەرانوەرد خوەشد بتوایگ، بەڵکوو هەوڵ ئەوەبیەوەراسی و رەفتار پەسەن خوەد مەیلی وەرەو لای خوەد بکیشید، وەل ئەوەیشا ئاگاد لەوەبووگ کەسایەتی خوەد لەدەس نەیەید و خوەد وەجووریگ تر نیشان مەیە، بیلەی با کەسایەتی راسەقینەی خوەد بناسیگ خوەی بریار یا قەرار لەباند بیەیگ تا بزانیگ ئایا کەسیگید راسگوو یا مامڵەد دروسە، ك ئەیانەموهمترٚین خاڵن ئەرا مەیلکیشان کەس وەرانوەر.

٣- بایەسەمقەیەتی لەئارامی و روی خوەشی خوەد بکەید لەوەخت گفتوگوو، ژن جوورەپیاویگ وەدڵیەك هەمیشەهەڵویست خاس داشتووگ و لە هەمان وەخت وەگەشبینی یا تەفائولەوەبنووریگەژیان، مەعنای ئەوەسەتنیش هووکارەی ئی هونەرەبە.

٤- مەوەقسەکەر وەردەوام و تا کابرا قسەگەی تەواو نەکەیگ قسەی مەور، ژن جوورەپیاویگ وەدڵیەگووش لەڵی بگریگ و ئەهەمیەت بەیگەقسەیلی، لەوەر ئەوەدەرفەت بەپی تا ئەویش قسەی خوەی بکاو هس وەوجوود خوەی بکا.

ئمجا وەختیگ وەل دویەت یا ژنیگا قسەکەید بزان ناوی چەس، هەمیشەوەناو خوەی بچڕەی، چوینکەئەیەنیشانەی حورمەتەو لەیوا ئەکا ئەو گفتوگووەتایبەتمەند و کەسی بووگ، ئمجا گشت کەسگ حەز ئەکا وەناو خوەی بچڕنەی و ژنیش لەیەبیبەش نیە. لەوەخت قسەکردنیش حورمەت خوەد ئەرای نیشان بیەو لەیوا لەلی بکەهس بکەیگ ك ئەو کەسیگ تایبەتمەند و مەیلکیش و خوشەویسەو جیاوازەلەکەسەیل تر، وەردەوامیش ڕیز وحورمەت خوەد ئەرای دوبارەوەبکەو لە هەمان وەخت لە هس و سووزد بیبەشی مەکە، چوینکەژن هەوەجەوەپشتگیری و سووز وەرانوەرەگەی دیریگ..

کوردستان جەهانیگ جیاواز لە عیراق

ریچڵ کلیگەر

عیراق شوونیگە لەوە نیە چووگ مەیلکیش بووگ ئەرا گیر هاوردن کار، کلتوور کویەن وڵات و شارستانیە دەوڵەمەنەگەی و شوونەوارە نرخدارەگەی مایەی چەوبرین دەرەکین و دویر لە گرفت و پەشیوی هەرێمیگ سەقامگیر لە ناو عیراق هەس ئەوەنەدڵگیرە سروشت و پیشکەفتن لەتی مەزەنە نیەکریەیگ، ئمجا هەرچەنی دروسبوین ترس و دڵەراوکی لە لایەن گەشتکەرەیل و سەرمایەدارەیل بیگانەوە وە سەبەب تیرۆرستەیل و یاخیبویەیلەوە باروەزع خراویگ دروسکرد لەی بەش گرنگ یاموهم و پڕ ئەهەمیەت وڵاتە، وەلی ئامار و داتەیل ئەنتەرنێت و راپرسی یا ئستفتایەیل مەیدانی ئسپات ئەوە کەن وە سەبەب ئەو باروەزع سەقامگیرە ك لە کوردستان هەس ئەرا گشت پیکهاتەیل وە بی جیاوازی هان گەشتیارەیل و سەرمایەدارەیل بیگانە داگە ك روی بکەنە کوردستان و لەنزیکەوە ئاشنایی پەیا بکەن لە پرووسەی بنیاتنایین و ناسین شوونەوارەیل گرنگ یاموهم تاریخی کوردستان و لەی باوەتە وە نویسەر ئی باوەتە ئویشیگ: من سەردان کوردستان وە گرنگ یاموهم زانم .

(سیزار گی سۆریانۆی) نویسەر ئاشکرای ئەوە کردگە ئەرا میدیا لاین، ك سەردان شوونەیل گەشتیاری تازە فرە دڵخوەشکەرە وەرجە ئەوەك مەردمان فرەیگ روی لەلی بکەن. ئمجا ناوبریاگ لە ساڵ ٢٠٠٩ سەردان عیراق کرد و شوونەیل فرەیگ کردەسەر و ئەرا یەکمجار وە قەیریگ چشت تازەی کوردستان ئاشنا بوی. ئمجا سۆریانۆ ئویشیگ: سروشت کوردستان قسە کەیگ لە وەختیگ سەردان عیراق کەید و هەر لە باکوور تا باشوور تەنیا ئەو بەش حکوومەت هەرێم کوردستانە گوزارش یا تەعبیر لە زینگەو بوین و ژیان کەیگ و بەشەیل تر لە کەرکووك و موسڵەوە تا رەسیگە شارەیل باشوور عیراق شوونەوار جەنگ لەلی دیارە و هەمیش ەترس و تەقینەوە دروشم یا شعار گرووپەیل نەیار حکوومەت ئیسەی عیراقە، ئمجا لە ئەنجام بەراورد یا مقارە نەکردن دو واقع جیاواز لە عیراق ئەوە دەرکەفیگ ك وە راسی کوردستان جەهانیگ ترەو جیاوازە لە عیراق .

(گیۆف هان) سەرۆك کۆمپانیا یا شەریکەی (هینتەر لەند تراڤڵ) بریتانی وەرجە ماوەیگ وتگە: ئیمە وەك کۆمپانیایەیل تر گەشت وگوزار، گەشتکەرەیلمان کلکردیایم ئەرا وڵاتەیل عیراق و ئەفغانستان و سووریا و کشمیر و ئاسیای ناوڕاس، ئمجا لە شوون دەسوەپیکردن جەنگ عیراقەوە لەوەر خراوی باروەزع ئەمنی وڵات گەشتەیلمان وسانیم. ئمجا لە دریژەی قسەیلی وتگە: من لە نۆڤەمبەر ٢٠٠٨ سەردان عیراق کردم ئەرا ئەوە ك لە نزیکەوە بزانم باروەزع عیراق چوینە تا دوبارە دەس بکەیمنە گەشتەیلمان و کلکردن گەشتکەرەیل و لە وەختیگ چەوم کەفتە عیراقیەیل لە خوەشپا سەرم سورمەند و دیم ك چوین عیراقیەیل وە جددی هەوڵ دەن ئەرا چگنەوەیان ئەرا ریگەی دروسیگ و ئەوە بوی لە مانگ ئادار ٢٠٠٩ بریار دایم ئەرا دوبارە دەسوەپیکردن گەشتەیل و هەر لەساڵ ٢٠٠٩ چوار گەشت گەشتیاری ئەنجام دایم ئەرا ناوچەیل گەشت و گوزاری جیاواز و ئیسەیش ئەرا ساڵ ٢٠١٠ توایم شەش گەشت تر ریك بخەیم.

وەل ئەوەیشا ناوبریاگ ئویشیگ: نیەتوام لەیوا نیشان بیەم ك گەشتکردن ئەرا عیراق فرە ئاسانە، چوینکە لە گشت شوونیگ عیراق خاڵ وشکانن یا سەیتەرە هەس و شوون هەس لە عیراق کەس حەز نیەکەیگ بچووگ لەوەر ئەوەك فرە شیویاگە وە دەس کیشەو گرفتەوە، وەلی وەل گشت ئەیانەیشا ئیمە لە وەخت گەشتکردنمان کەسەیل ئاسایش یاوەریمان کەن و تویەنیم پشت وە پیان بووەسیم لە وەخت هەوەجەکردن، لەوەیش موهمتر ئیمە خوەمان ئەو ئەو ریگەیلە هەڵوژنیم ك وەپیا گوزەر کەیم و هەر شوونیگ ئەگەر باروەزعەگەی خاس نەوگ تویەنیم نەچیم.

لە باوەت گەشتکردن ئەرا ناوچەیل ژیر دەسڵات هەرێم کوردستان، سۆریانۆ ئویشیگ: وەل ئەوەیا ك کوردستان شوونیگ ناودارەوە ئارامی، وەلی مقەیەتیکردن گیان گەشتیارەیل کەفیگە بان ئاسایش حکوومەت هەرێم کوردستان و لە شوون جەنگ ئازادکردن عیراق لە ساڵ ٢٠٠٣ لەلایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەیلی دی هەرێم کوردستان خوەشبەختانە نەکەفتەژیر باروەزع جەنگ و کاولکاری گرووپەیل تیرۆرستیە وەك زوورم عیراق گرتەوە و لە وەختیگ سەردان کوردستان کردم هویچ وەختیگ هس وە ناسەلامەتی نەکردم و چمان لە وڵاتەگەی خوەم بویم و هویچ وەختیگ هس وە جیاوازی نەکردم لە روی ئەمنیەوە، وەل ئەوەیشا ئشارەت وە شارەیل کوردستان کرد و وت: هەولێر پایتەخت پیشکەفتن فرەیگ وە خوەیەوە دیەو سلێمانی و دهۆکیش وە هاوڕی گەشتیارەیل تاریف کرد.

هەق و ئەرك ڕووژنامەنویس

ئارام عەدنان

هەووەجەی کوومەڵگا ئەرا دەسکەفتن ئازادانەی هەواڵ و زانیاری لە بان رویداگەیل کوومەڵگا لە وڵاتەیل پیشکەفتگ پایەی گرنگ یا موهمیگ دیریگ و دەور ڕووژنامەنویس لە کوومەڵگایەیل پێشکەفتگ ئەهمیەت تایبەتیگ وەپی دریەیگ، هەر لەوەر ئەوەیش ڕەسانن یا ئعلام وە دەسڵات چوارم دانریەیگ. هەر وەی سەبەبیشە مقەیەتیکردن و جەختکردن لە ئازادی ڕووژنامەگەری و هەڵکەفتن هەل گونجیاگ ئەرا چالاکی ڕووژنامەنویسەیل لەیوا ئەکا ك وە گوورەی گەردین و گردەوکردن و دەسکەفتن و ریکخستن هەواڵ و زانیاریەیل ك هەووەجەیگ گرنگ یاموهم گشت تاکیگ کوومەڵگاسە و لە وەخت جیوازکردن و پەخشەوکردن ئەو زانیاریەیلە هویچ جوورە ریگرتن و مەرزدار کردنیگ وجوود نەیاشتووگ و کاروەدەسەیل ڕەسانن یا ئعلامەیل بتویەنن لە بان بنەمای ئەخلاقیەت کار ڕووژنامەگەری لە دەستوور وڵات جیگیر بکریەیگ و قانوون و دەستوور ئەرای بنریەیگ و کار لەبانی بکەن. وە مەعنایگ تر هەق گشت کەسیگ لە وەدەسهاتن زانیاریەیل خواست و ئاگاداربوین لە بارووەزع کوومەڵگا سەرچەوە گرتگە لەهەووەجەیل مقەیەتیکردن بەرژەوەندی گشتی ك وەدەسهاوردنی کار خواستیگە لە ریگەی دابینکردن ئازادی ڕووژنامەگەری و دابینکردن هەق گشت جوورە چالاکییگ ئازادانەی ڕووژنامەگە ریەوە ئەنجام بدریەیگ.

بیجگە ئەوەك ئازادی ڕووژنامەگەری و دابینکردن هەق گشت و دەسکەفتن هەواڵ و زانیاری لە ریگەی هەواڵ و راپۆرتەیل ڕەسانن و کار ڕووژنامەنویسەیل پڕ ئەزموونەوە تیەیگە دی، لە هەمان وەخت ئەرك ڕووژنامەنویس ئەوەسە وە زانیاری راس و دروس کار بکا لە بان گشت باوەت و رویداگەیل و وە گوورەی هەووەجەی کوومەڵگا و بەرژەوەندیەیل گشتی وڵات برەسیەیگە وەردەس مەردم. وەل ئەوەیشا ئازادی ڕووژنامەنویسی هەووەجە وە داناین مەرزەیلیگ دیریگ ك بایەسە ڕووژنامەنویسەیل لە کارەیلیان پابەند بوون وە پی و ئی مەرزەیلیشە لەوەر ئەوە دانریەیگ تا مقەیەتی بەرژەوەندیەیل مللەت و نیشتمان بکا. ڕووژنامەنویس بایەسە وە ئازادانە دەسی برەسیگە سەرچەوەیل هەواڵ و بایەسە وە ئازادانە کار گەردین خوەی ئەنجام بەیگ ئەرا وە دەسهاوردن زانیاری لەبان ئەو رویداگەیلە ك لەژیان گشتی ڕووژانە رویدەیگ.

بیگومان بنەمای کار سەرووەخوەیی نویسانن لە ئمتیازات مەعنەوی و ئەهمیەت ڕووژنامەنویسەیلەو هویچ جوورە فشاریگ ناو دەزگایەیل ڕەسانن لەلایەن خاوەن دەزگایەیل ڕەسانن و وەریەوبەرەیل دەزگاگەوە یا فشار دەرەکی لەلایەن دەسڵات و کاروەدەسەیل وڵات و دام ودەزگایەیل ئابووریەوە ئەرا دیاریکردن چوینیەتی ناوەروك پەخشکریاگەیل پەسەن نیە. ڕووژنامەنویس هەق خوەیە هەر جووریگ بنویسیگ و نیەوگ فشار بخریەیگە بانی.

پشتگیری کردن لە ڕاگەیاندن ئازاد و دیموکراتی

سلام خمات

تەنیا دیموکراتی راسەقینە تویەنیگ لە وەراوەر دەس دریژیەیل دەسڵات لە بان ئازادی دیدگا و هویر بووسیگ وە چونکە عیراق یەکیگ لە وڵاتەیلیگە ك تازە لە دەس دیکتاتۆری دەرچیە وەی خاترە ئاست یا مستوای هویر دیموکراتی و سیاسی جاریگ لە ناونی هاووڵاتیەیل عیراقی بەرزە و نەویە ك سەبەبی نەچەسپانن باوەڕەیل دیموکراتی لە وڵاتە و لە شوون ٦ ساڵ لە ئاڵشتەو کردن دەسڵات لە گرنگترین خەمەیل دەوڵەت یەسە ك چوین دەسڵات لە ریگەی ئاشتیانە ئاڵشتەو بکەن. لەعیراق دەسڵاتداری یەك لایەنەو زاڵمانەی وەردوامە و ئامادە کاریەیلیگ ئەرا نوا گرتنی ئەنجام نەگرتگە ك لە گرنگترین دەزگایلیگ تویەنیگ لە زوڵم دەسڵات کەمەو بکەیگ راگیاندن ئازاد و سەرووەخوەیە ك نەخش یا دەور رەقابیگ لە بان دەسڵاتەیل قانوون دانان و قەزایی و جیوەجی کردن دیریگ وەی خاترە ئەوانەیگ وە بەرژوەندیەیل خوەیان هویر کەن نیەتویەن ڕاگەیاندن ئازاد و سەرووەخوەییگ وجوود داشتوود و تەنیا مەیل یا ڕەغبەت دیرن ك چالاکیەیل ناقانوونی خوەیان دویر لە چەو هاووڵاتیەیل جیوەجی بکەن و خوەیان نەخەنە وەردەم پرسینەوەیل قانوونی، وەی سەبەبەسە ك دوینیم هەر چەن وەخت جاریگ دەس دریژیەیل و دەستگیر کردنەیلیگ لە بان ئعلامیەیل و ڕووژنامەنویسەیل ئەنجام گریگ و کوژنیان تا نەتویەن راسیەیل ئەرا هاووڵاتیەیل و کوومەڵگا ئاشکرا بکەن وە لایەنەیلیگ تەنیا وە بەرژوەندیەیل خوەیان هویر کەن قەبوول نیەکەن ك لەلیان رەخنەبگرن و باوەتیگ لەدژیان پێشکەش بکریەیگ وەی خاترە تەقالا کەیگ ئەرا سەختەو کردن کار ڕووژنامەنویسەیل.

ئەی کارەیلە خەیگمانە هویر ڕاگەیاندن لە وەخت دەسڵات دیکتاتۆری و چوین لە وەختە لاپەڕەیل یەکم ڕووژنامەیل ئەو وەختە جوور یەك بوی و گشتیان یەك سەرنویسەر داشتن. لەیراسە ك ئویشیم بایەد پەرلەمان وەرجلە کووتایی هاتن وەی دورەیە قانوون ڕووژنامەنویسی و چاودیری لە ڕووژنامەنویسەیل پەسەن کریا و بایەد سەرلەنوو قانوونەیلیگ هانە بەرژوەندی ئازادی ڕاگەیاندن لەیەکەو بیەن و راسەو کردنەیلیگ لە بانیان ئەنجام بیەن وە ئەو قانوونیلە ك هانە دژ یازد ئازادی ڕاگەیاندن لەغوو بکریەن تا وەل بەرژوەندیەیل ناودوڵەتی بگونجیەیگ و حەق ڕووژنامەنویسەیل ئەرا رەسین وە زانیاریەیل زامن بکریەیگ و بتویەنیگ نەخش یا دور ڕقابی خوەی جیوەجی بکەیگ.

کەیخوسرەو پاشای (ماد) و قەڵای (گەنگ)

گوڵ سوو

ئیسەئەوە ك ئیمەزانیمنەی، ناوەیل کویەن قەڵای هەمەدان و تاریفکردنیانە، ك لەزویەوەپیشینەیل خستنەسەی روی و ئەوە ك (هێرۆدۆت) وتیەسەی : ك قەڵاگەها لە ناوراس (ئەکبەتان) ، وەو مەعنا ك هەمەدان وەهەفت دیوار دروسکریا و دەوری دریاگەو هەر یەکیگ لەواکەی تر بەرزتر بویە و لە هەمان وەخت وەرەنگەیل جیاجیا رەنگ کریانەجویر (چەرمگ و سیە و قرمز و کەو و زەرد و قاوەیی)و مەردم شارەگەیش لە دەیشت ئەو قەڵا ماڵەیلیان دروسکردنە.

وەقسەی (پۆلیب) نویسەر یۆنانی سەدەی دویم وەرجەزایین ، ئەکبەتان وەو شیوەناوی پەخشەو نەویەك گەورا و تەلایی بویە، بەڵکوو تەنیا لەو شارەستوینەیل وەرئەیوان و شوونەیل تر وە تەلا پووشیانە و کویزەیلیان لەنوقرەی پەتی بویە.

لە تاریخ (هێرۆدۆت) دروسکردن ئەو قەڵا بەنەوەئەرا (دەیووك یا دیۆ سفی)و هەوالیگ تر ئویشیگ ئەوەراس نیە، چوینکەوەگوورەی بەڵگەی سەرچاوەیل ئاشووری ئی قەڵا هەمان ئەوقەڵاسەك لە نویسریاگەیل ئاشووری وە(کێشەسو) ناوی بریاگە و لەشکرکیشیەیل ئاشووری لەو سەردەمەلە دەیشت دەسڵات دیاکۆ بویە و فەرمانرەوایەیل تریش وجوود داشتنەك دەسڵاتیان لەوان زیاتر بویە.

لە ساڵ (٧٤٤ و . ز) لە وەخت لەشکرکیشی (تێگلات پلاسەر سێیم) کەسیگ وەناو (بیسیخادیر) بویە و فەرمانرەوایی داشتگە. لە وەخت لەشکرکیشی (سەرجۆن دویم)یش ساڵ (٧١٦ و . ز) فەرمانرەواگەی کەسیگ تر بویەوەناو (بێلشا رۆسۆر) ، ئی کەسایەتییشەیەخسیر بویەو ئاشووریەیلیش ناو قەڵاگەنانەسە(کارنین ئۆرتا)و ئویشنیش گوێریاگەئەرا (کار ئارویگال). ئمجا لەیرا تابلۆ یا لەوحەیگ وەرەسم (سەرجۆن)ەوەدانریاگە و کردنەسەی سەربازخانە و سەرۆك ناوچەگەلەتی دانیشتگە و خاوەن بریار بویە.

وەو جوورەقەڵای (کێشەسو) ئاڵشت کریاگەئەرا سەربازخانەی ئاشووری و لەخاك (ماد) دانریا .

لەسەرچەوەیل ، قەڵای (ئەکبەتان)و قەڵای (کێشەسو) هەر یەکیگ بویە، بەڵگەیگ تر هەس ئسپات ئەوەکەیگ ك دیمەن قەڵای (کێشەسو) وەگوورەی ئەو تاریفەك لە نویسریاگەیل ئاشووری هاتگە و پەیوەسەوەکووتایی چەرخ هەیشتم وەل دیمەن دیوارەیلیا یەکەو گریگ وەل قەڵای ئەکبەتانا. ئەوەئاشکراس ك قەڵای هەمەدان لەبان تەپەیگ دروس کریاگەك جویر سەکووییگ هاتیەسەوەرچەو، وەلی لە سەرچەوەیل ئیرانی کویەن ئی قەڵا چوینەو، وەچ شیوەیگ دروس کریاگە و لە ژیر چ ناونیشانیگ تاریف کریاگەیا ناوی بریاگە و گوێریان هاتیەسەبانی؟ لە(بەندهەش) لەیوا نویسیاگەك (گەنگ قەڵا) لە بان رییگ بویە و ئەوە ك تەماشای کردگەهەمیشەوەهار بویە.

لەسەردەم کویەنە، وەختی کەیخوسرەو لەوەرئەیوانەگەی دانیشتگەچەوی کەفتەسە٧ دیوار تەلایی و ١٥ دەرانە لە تی بویە، ئمجا لەئەفسانەیگ پەهلەوی ئەو هەفت دیوارەوەجووریگ تر باس کریانە، یەکیگیان لەکوچگ و یەکیگ لەئاسن و یەکیگ تر رەنگ کەو و یەکیگیانیش نوقرەیی و یەکیگ تر لەتەلا و ئەواکەیش لەیاقووت. لە قەڵاگە(١٤) تەپە و شەش دەریاچەوجوود داشتن و کەشتی وەناویانا رەی بویە و خاکەگەیشی پر بەرەکەت بویە و هەر یەکیگ لەو ١٥ دەرانەیشەوەبەرزی ٥٠ کەس دانریاگە و ناونی دەرانەیگ ئەرا دەرانەیگ تر ٧٠ رووژ ریکردن بویە.

(سیاوەش) وەیارمەتی فریکیەیل بنیادی ناگەو (کەیخوسرەو)یش خستەی ژیر دەسڵات خوەی، یەیش لە(بەندهەش) وە ئاشکرا باس کریاگە. ئمجا وەگوورەی سەرچاوەیل ئاشووری (قەڵای کێشەسو) لە رووژگار (کیاکسار)ەوەخریاسەژیر دەسڵات (ماد).

کووچ زوورەملی کورد لە یەکێتی سۆڤییت وەرین

د. محەمەد ئەحمەد

جاریگ تر خوەمان لەوەردەم کارەساتەیل گەورا دوینیمنەوە ك هاتەسە بان کورد، وەلی ئیجارە لە مەرز کوردستان نیە، بەڵکوو لە دویری (٦٠٠) کیلۆ مەتر و لە وڵات کازاخستان لە پاریزگای (شمکینت) ك کەفیگە بان مەرز ئۆزبەکستان و قەور وە جەمیگ دوینریاوە لە شوون رمیان یەکێتی سۆڤێت. ئیمە فرە جار باس کووچ زوورە ملی کورد کردیمنە ك هاتەسە بان رووڵەیل کورد لە لایەن وڵات کارگەرەیل و جفتیارەیل ك خوەیان وە دووس ئنسانیەت زانستیان، ك ئەویش وە سێ کووچوەپیکردن لە بان یەك دەس وەپیکرد ك یەکمیان لە ساڵ ١٩٣٧و دویمیانیش ١٩٤٦ و سێیەمیش لە ساڵ ١٩٨٩ بوی.

ئەو قەورسانە ك وەی دویاخرە دوینریاوە تەرم رووڵەیل کووچ وەپیکریاگ زوورەملی گریگە خوەی و لە ئەنجام لەیەکەودایینیش ئەوە ئسپات بویە ك ئی جوورە کارەساتیگ یەکەمین کارە وەی شیوە ئەنجام دریاویگ لە لایەن رژیم شیوعی دژ وە کووچ وەپیکریاگەیل کورد ئەوسا. لە وەختیگ شیوعیەیل دعایەی ئەوە کردیان ك گشت نەتەوەیگ لە ناونیان خاوەن هەق خوەیە و سستم شیوعیەتیش نموونەی یەکمە لە جەهان لەو مەیدانە، وەلی لەیوا دیارە مللەت کورد لەی هەقەیلە جیاوە کریاویگ، هەر لەوەر ئەوەیش مللەت کورد گشت جوورە نارەحەتییگ کیشاگە لە ناو جەرگەی شیوعیەت ئەوسا، ك وەزوورەملی رووڵەیلی لە بان خاك و ئاو خوەیان دەرکریانە و ئەوانەیش زنگ بوین دەروەدەر کریانە.

هەر وەختیگ تەماشای بارووەزع تاریخی کورد کەیم، دوینیم ئەوەك ئەرشاك لە باوەت کورد وتیەسەی، هویچی دروو نەویە، ك ئویشیگ: هویچ نەتەوەیگ وەك نەتەوەی کورد تویش ستەم ناتگەوە تایبەت لە کووتایی سەدەی ١٩. کورد لە کاملاوە هاتیەسە ئاسیای ناوراس؟ ئەرا چە دەوڵەت شیوعی خەیگەیانە قەورەیل وەجەم؟ بیگومان ئاشکراس ك بەشیگ لە کوردستان کەفتیەسەوەر خاك سۆڤێت وەرین، ئەو بەشیشە وە هەرێم (قەفقاس) ناسریاگە، ك پیکهاتگە لە (ئەرمینیا، جۆرجیا، ئازەربێجان)و روی وەر یا مەساحەگەیشی لە (٥٠) هەزار کێلوو مەتر چوار گووشە زیاترە و مەردمەگەی زیاتر خەریکن وە بازرگانی و کشتوکاڵ و حەیوانداری، ك بەش گەورایگیش لە زانا و رووشنهویرەیل داشتگە، ئمجا مللەت کورد لەو وەختە بەش گرنگ یاموهمیگ رووسیای قەیسەری پیکهاوردویگ و لە شوون سەرکەفتن شوورش (بەڵشەڤی) لە رووسیا دەسکریا ریکەوخستن و یەکخستن مللەتەیل ئمپراتۆریەت، ئەوە بوی پیشنیار پرووژەی ئاشکراکردن (کوردستان قرمز) کریا لە سەردەم لینین و دەسکریا جی وەجیکردن پرووژەگە و چەنەها هەرێم ئەرای دیاری کریا، وەلی دویاخر بویە قوربانی ریککەفتن ناونی (جۆزێف ستالین) و حکوومەت تورکیا. دی وە گوورەی ئەو ریککەفتنە گام وە گام کوردستان قرمز لە ناو بریا. ئی ریککەفتنە تەنیا نەویە سەبەب ئەوە ك حکوومەت لە دگان وە پینایینی پەشیمانەو بووگ، بەڵکوو بویە سەبەب ئەوەك وە زوورەملی کووچ وە کوردەیل بکریەیگ لە بان خاك خوەیان لەوەر خاتر ئەوە ك هویچ هەقیگ رەوای خوەیان نەیاشتوون و ئەو خاکە ك دیرنەی لە دەسی بیەن. ئەوە بوی یەکەمین کووچ زوورەملی لە ساڵ ١٩٣٧ دەس وەپیکرد.

حوکم قەرەقۆش لە تاریخ

شیخ عەتا عەبدولرەحمان

فەرە لە ئیمە لە یەکەو و لەوەکە ژنەفتیمە ك وەختی کەسیگ فەرمان نامەنتقی و ناعەقلاّنی بەیگ ئویشن یەحوکم قەرەقۆشە ؛ بیلا بزانیم ئی حوکم قەرەقۆشە لە کورەو هاتگ ەو چوین بویە؟!

دەسەواژە یا وشەی قەرەقۆش؛ وشەیگ تورکیە وە مەعنای (هەلۆی رەش) یا دالّ سیە؛ ئی وشەیشە ئەرا بریگ لە ئایمەیل وە کاربریەیگ ك وەختیگ دەسلاّت وە دەسیانەو بووگ و وەزوور و ناعەدالەتی وەل مەردما رەفتار بکەن؛ بەلّی ئی کەسەگ ك لە تاریخ نازناو یا لەقەبی قەرەقۆش بویە؛ ناوی ئەبو سەعید قەرەقۆش کور عەبدولا ئەسەد ناسریاگ وە بەهائدین و لە مەردم ئاسیای بویچگ تورکیای ئمروو بویەو هەرچەن ناوی نریاگەسە دالّ سیە وەلی خوەی چەرمگ پووس یا خاوەن بەشەرەی چەرمگیگ بویەو چیەسە دمەشق لای ئەسەد دین شێرکۆ مەموو سەلاّحەدین ئەیوبی و جوور جەنگاوەریگ چیەسە ناو لەشکرەگەی؛ سەرچاوەیل ئویشن قەرەقۆش لە سالّ ٥٥٨ کووچی وەراوەر وە١١٦٢ز چیەسە ناو لەشکەر ئەسەدی لە شام و دایم لە مەیدان جەنگ لە نوا بویە و ئایم دلێر و نەترسیگ بویە.
لە شوین مردن ئەسەددین شێرکۆ لە سالّ ٥٦٤ کووچ وەراوەوە ١١٦٨ ز لە قاهرە چیەسە ناو ئووردی یا لەشکەر سەلاحیەك سەروە سولّتان سەلاّحدین خوەی بویە و لەو لەشکەرە خزمەت کردگە.
یەکیگ لەو کەسەیلە بویە ك جی باوەر و متمانەی سولّتان سەلاحدین بویە و لە شوین ئەوەگ سولّتان؛ مسر خەیگە ژیر دەسلاّت خوەی قەرەقۆش کەیگە وەرپرس کوشك یا قەسر خیزان بنەمالّەی خەلیفەی فاتمی لە قاهرە و فەرەجاریش وەختی سولّتان سەلاحدین لە مسر نەویاتاگ و ئەرا جەنگ سەلیبیەیل بچیادە خارج مسر ناوبریاگ نیادە شوین خوەی.
ئمجا ئەو وەختە گەرمەی جەنگ رووژهەلاّت ناوراس بویە یەعنی جهاد ئسلامی لە شار قودس .

دلێری قەرەقۆش:

بەعزی سەرچاوەیل باس لە ئازایەتی ودلیری و جوامیری و هەمیش باس خێرخوازی وخزمەتگوزاری قەرەقۆش کەن؛ هەر لەو سەردەمە قەرەقۆش وەل کەسایەتییگ دەسلاّتدار لە قاهرە روی وە روی بووگ ك ناسریاگە وە دادوەر ئەسعەد ئەبولمەکارم؛ ئی شەخسیەتە یەکم جار ناسرانی بویە و دویاخر بویەسە موسەلمان؛ کار ئی شەخسیەتە سەرپەرەسی کردن دیوانەیل مسر بویە (قازی ئەسعەد) کارەیل خاس و خێرخوازانەی فەرەیگ ئەنجام داگەو نویساننەیل فەرەیگ لە شوین خوەی هیشتگەسەجی لەوانەیش ژیاننامەی سولّتان (سەلاّحدین) و هەمیش دانەر کتاو (کەلیلە و دمنە)سە و لە شوین ئەوەیش چەن باوەتیگ لە بان قەرەقۆش نویساگە.
کارەیل قەرەقۆش لە مسر: هەر وەو جوورەگ ئشارە وەپی کردیم فەرە لە سەرچاوە مێژوویەگان وە خاسی ناو ئی پیاوە بەن و ژمارەیگ لە چالاکیەگانی ك خزمەت ئەو سەردەمە وەپی کردگە و دویای ئەوەیش بەشیگی بویەسە شوینەوار ئمروو مسر و گشت ئەوانە بوینەسە بەشیگ لە شارستانیەت جەهان ئسلام؛ لەو کارانەیش ك ئی کەسایەتی یا شەخسیەتە ئەنجامیان داگە ئویشن نەخش گەورایگ داشتگە وەل عیسا هەکاری ك یەکیگ لە سەرکردەیل سەلاّحدین ئەیووبی بویە ئەویش لە پشتگیری کردن سولّتان سەلاّحدین ئەرا پۆست یا مەنسب وەزارەت لە مسر و بیجگە ئەوەیش تا سولّتان سەلاّحدین رەسیەسە گشت ئامانجەیل هاوری وهاوخەباتی بویە. لە شوین مردن (عوزد) ئاخرین خەلّیفەی فاتمی لە سالّ ١١٧١ لە شوین سولّتان سەلاّحدین بویەسە یەکم کەسایەتی یا شەخسیەت مسری و راسیەگەی ئەوەسە ك ئی سالّە وە سەرەتای دامەزراندن دەسلاّت ئەیووبیەگان لە مێژوو یا تاریخ ئسلام بویە و بنەمالّەی ئەیووبیەگان نزیکەی ٨١ سالّ فەرمانرەوایەتی بەشیگ فەرەی جەهان ئسلام کردنە.
لە جوملّەی چالاکیەیلتر قەرەقۆش لە مسر؛ تاریخنویسەیل پەنجە ئەرای دریژ کەن مەسەلەی دامەزرانن شوورای دەور شار قودس بویەو هەمیش گرنگترین کارەیلی ك تا ئمرووش شوینەواریان لە ناو قاهیرە مەنگەدروس کردن قەلایگ بویە لە بان بەرزاییگ ك وە قەلا یا قەلعەی شاخ ناسریاگە. بیجگە ئەوانەیش چەن جوو گەورا لە بان رووبار یا نەهر نیل داگە و ئاو رەسانگەسە ناوچەی جیزە لە بان ری ئەهرامەگان و بنایەیگیش لە ناو قاهیرە دروس کردگە ئەرا ئەوانەگ ژیان خوەیان ئەرا ئسلام وجهاد تەرخان کردنە ك وەو شوینە ئویشن (رەبات) لە دەیشت شوورای قاهیرەیش خانیگ دروس کردگە وەل میوان خانەیگ ئەرا کاروانچیەیل و گەشتیارەیل و وە راسی یەیش کار زیرەکانەیگە لەوەر ئەوەگ مەنن کەسەیل بیگانە لە ناو شار قاهیرە دویرەو خستگە.
بیجگە ئەوانەیش قەرەقۆش لە سالّ ١١٦٢ ز لە شوین ئازاد کرد شار عەککا کریاسە وەرپرس ئی شارە؛ فەرە وەپی نەچگە ك خاچپەرەسەیل یا سەلیبیەیل تویەنستنە سەرلەنوو شار عەککا بخەنە ژیر دەسلاّت خوەیان و قەرەقۆشیش وەدیل یا ئەسیری گردنە و ئویشن دویاخر سولّتان سەلاّحەدین وە ٦٠ هەزار دینار ئازادی کردگە.
ئمجا بیلا بایمە سەر فەرمانرەوایەتی یا دەسلاّت قەرەقۆش لە مسر:
دادوەر یا قازی ئەسعەد ناسریاگ وە (ئەبولمەکارم) لە کتاوەگەی لە ژیر ناوونیشان (فاشووش لە حوکم قەرەقۆش) فەرە چشت ئەلاّجەوی لە بان ئەو کەسایەتیە باس کەیگ ك ئەرا نموونە؛ ئویشن رووژێگ دزێگ چووگە مالّیگ و لە وەختیگ لە دیوار مالّەگە چووگە بان دیوار حەوشە گەرمیەیگەملیاو دزەگەمریگ؛ لەیوا دیارە دیوارەگە فەرە کویەنە بویەو رمیاگە؛ کەسوکار دزەگە چنە لای قەرەقۆش و لە خاوەن مالّەگە شکات کەن و ئویشن خاوەن مالّەگە دیوارەگەی خاس دروس نەکردگەیا گرنگی وەپی نەیاس؛ چوین ئەگەر دیوارەگە قایم بویاتاگ و نەرمیاتاگ؛ دزەگە کار خوەی کردیاد و نەمردیاد و ئیسە خیزانیگ وەبی سەرەپەرەس نەیشتەجی؛ قەرەقۆشیش لە جواو ئی شکاتە خاوەن مالّەگە چریەو و چەن قسەیگ ناشرین وەپی کەیگ ودویاخریش حوکم ئعدامی دەرکەیگ لەوەر ئەوەگ بویەسە بایس مردن دزەگە. خاوەن مالّیش زوی دەس کردە دیفاع کردن لە خوەی ووت: گەورام تەقسیر من نیە تەقسیر ئەو بەناسە ك دیوارەگە خاس دروس نەکردگە چوین من حەقی دامە وەلی ئەوی کەمتەر خەمی لە کارەگەی کردگە؛ قەرەقۆش وەی قسە قەناعەت کەیگ وئویشیگ خاوەن مالّەگە ئازاد بکەن و بچن بەناگە بارن.
بەنا تیەیگ و قەرەقۆش وە پی ئویشیگ لەوەر ئەوەگ دیوار فلاّن مالّ خاس دروس نەکردیدە بویدەسە بایس مردن پیاویگ؛ بەناگەیش ئویشیگ: جەناب قەرەقۆش من کارەگەم وە خاسی ئەنجام دامەو کارمن هویچ عەیبیگ نەیاشتگە؛ وەلی ئەوەگ بویەسە بایس مردن ئەو پیاوە هامشوکردن ئافرەتیگ رەین بویە ك جنگەیلەگەی وە دوگمەی سەوز ئەلاّجەوی رازانویگەو و ئەو ژنە ئەوقەرە رەینەو بویگ سەرنجم وەرەو لای خوەی کیشا و هویرم لای دیوار نەمەن و وەی جوورەمن ژنەگە وە تاوانبار زانم؛ بەناگە هەمیش وت ك ژنەگە هاوسایانە.
قەرەقۆش فەرمان ئازاد کردن بەناگەدا و لە پیاوەیل خوەی تواست تا ژنەگە بارن ئەرا لای؛ ژن هاوردن و قەرەقۆش قەیری قسەی ناشرین وە پی کرد و وت: ئەگەر توو لەو رووژە خوەد وەو دوگمەیل سەوزە رەینەو نەکردایت؛ ئەو بەنا لەیوا دیوارەگە خراو دروس نەکردیاد و ئەو دزەنە مرد؛ یەکسەر حوکم ئعدام ژنەگە دەر کەیگ و ئویشیگ تو بویدەسە قاتلّ ئەو دزە. ژنەگەیش ئویشیگ: قوربان یەتاوان من نیە؛ مەردم ئازادن هەرچی دلّیان بتوایگ بکەنەوەر وەلی تاوان ئەو بازرگانەسە ك وەل قوماشەگە ئەو دوگمەیل سەوزە داسەپیم؛ بازرگانەگە بویەسە بایس مردن دزەگە.
قەرەقۆشیش زوی وە قسەی ژنەگە قەناعەت کرد و فەرمان دا ژن ئازاد بکەن و بازرگانەگە بارن؛ وە هەمان شیوە قەیری قسەی ناشرین وە بازرگان کرد و حوکم ئعدامی دەرکرد؛ بازرگانیش دەسکردە دیفاع کردن لە خوەی و وت: قوربان تاوان من نیە؛ تاوان ئەو خومچیەسە ك قوماش و دوگمەگان ئەرام رەنگ کردگە؛ ئەو دوگمەگان رەین دروس کردگە تاوان من چەس؟ قەرەقۆشیش ئویشیگ ئازادی بکەن و بچن خومچی ئەرام بارن؛ وەختی خومچی بەدبەخت تیەی ئایم فەقیر بی دەم و زوانیگ بویەو نەتویەنستگە لە خوەی دیفاع بکەیگ و قەرەقۆشیش یەکسەر فەرمان دەیگ لە قەی چوارچیوەی مالّەگەی بکەنەی دارا؛ جەلادەگانیش یەکسەر حەبل سیێدارە ئامادە کەن و ئمجا داوا لە خومچی کەن تابایگ ولەوەر چەو مەردم عەدامی بکەن؛ وەختی تیەرنەی دوینن بالاّی خومچی فەرە بەرزەو و لە ناو چوارچیوەی قاپیەگەجیی نیەوگەو؛ وە قەرەقۆش ئویشن قوربان چەبکەیم ئەوەسە مەردم گشتی ئامادە بویە وەلی خومچیەگەجیی نیەوگەو لە ناو چوارچیوەگە؛ ئەویش ئویشیگ ئی خومچیە ئازاد بکەن و بچن خومچی بالاّ نزمیگ لە شار بویننەو بارن لەیرە عەدامی بکەن؛ جەلادەیلیش چن و فەرمانەگەی جیوەجی کەن.

نیشانەیل کوردستانیەت کەرکووك

گوڵ سوو

کوردەیل خۆیان تەنیا کەسەیلیگ نین لە ئەوانە ك تویش دویاکەفتنیگ هاتن لە ئاکام حوکم عوسمانی تورکی ئەوە ئەرای سەدان ساڵ لە ناوچەیل گەورایگ لە رووژهەڵات ناوڕاس و باکوور ئەفریقیا مەنوین و زاڵ لە بان ژیان ئەو مەردمەیل عادیە بوین و هیشتنان دویا بکەفن و لە بان ئەو داب و نەریتەیل کوانە وشەکەتیانە بمینن و هالی مللەتەیل ناوچەوە تەواوی تویش ئی دویاکەفتنە هاتنە و سەختە ئەرایان مەعنای دیمۆکراتی و حقووق ئنسان بفامن،

لە سەرەتای سەدەی گوزەیشتەجمجویل یا حەرەکەت مستەفا کەمال ئەتاتورك لە تورکیا هەوڵ دا ئەو کاروان یا مەسیرە خاسەو بکاد و فکر و ئەو کاروانە پەرەسەندی و وەرەونوا چگە بکەن ئەوە کوومەڵگای رووژئاوایی یا غەربی لە بانی ری ئەکەن وەلی سەرنەکەفتن و تا ئیرنەو ئەو ئامانجیانە نەرەسینەوە خاتر یەك رابەر ئەو حەرەکە ئەتاتورك تەنیا ئەو کێشەیل دیاریە ئەرای کوومەڵگای غەربی جی وەجی کرد و ئەو مەسئەلەیل ئەساسیە لە عەولەمە لەلایەن هویرەوکردن و حقووق ئنسان و فکرەوکردن و چوینیگ وەرەو کوومەڵگای دیمۆکراتیگ جی وەجی نەکرد وەلی مەبدەئیل دەمارگیری نەتەوەیی تورکی زاڵ وە ملی کرد و ئەو مەبدەئەیلە هالی هەسان وە داخەوە کۆنترۆڵ لە بان مەغز فیشتر تورکەیل کردگە، و لە دریژەی ئەو ساڵەیل ئاخرە لە عومر ئمبراتوریەی عوسمانی و لە شوون رمیان و کەفتنی هاوپەیمانەیل دەس کردن وە بەشەوکردن ناوچەویل دەسڵات و بەریتانیای گەورا کوردستان باشووری کوە ولایەت موسل ناسریاوی ناوچە کەرکووك و هەمیش ناوچەیلی ترەك وەرەو خوەی ئەبرد وعیراق رەساننە وەل یەك کوردەیل داوای سەروەخۆیی ئەکردن، و هەرکە بکەفیدە شوون یا متابەعەی بارووەزع کوومەلایەتی و سیاسی لە کەرکووك کردگە ك دویاجار ولوای کەرکووك ناسریاگە ئەزانی فێشترین کەسەیلێگ لە کوومەڵگا کورد وتورکمانین کەم دەس و فەقیرن وەلی تورکمانیەیل ب فێشترە ختەوەرن لە کوردەیل کار وەزیفەیلێگ وە دەس گرتن وە خاتر یەك زوان تورکی ك زووان رەسمیە و لە ولات عوسمانی زانستن و لە شوون هاتن ئنگلیزەوە و یرەوکردنیان و ناوچەی کەرکووك وە خاتر ئەو سەروەت نەفتیە شەریکەی ئای بی سی ئەرای دەرکردن نەفت دامەزریا ئمجا ئەی شەریکە یا کۆمپانیا دەس کرد وە کاربردن خزمەتەیل فریەیگ ئەرای ئەو عەرەبەیلەگ هاتن و کلدۆئاشوور و تورکمانیەیل و بەش کوردەیل ئەرای کارکردن لەی شەریکە فرە کەموی هەمیش وە خاتر یەبوی نەخۆنەواری وە شیوەی بەرزیگ پەخشەو کریاوی وئەو نەتەوەیلە کلە کەرکووکوین لە شوون دامەزرانن ولات عیراق لە کورد و تورکمان و کلدۆئاشووریەیل دروس کریاوی وەلی خێزانەیل عەرەبی ژمارەیان فرە کەموی و فێشتر ئەو عەرەبەیلە کلەو ناوچە یا لیوا ژیان کردن لە ناوچە حەویچە نێشتەجاوین وە ژمارەیان لە شار تا ساڵ پەنجاگان هەوەی کەمیەمەن، و ئەگەر بایمن ئەرای ئەی مەسئەلە چوین ئی لوائە وەرەو هەرێم کوردستان لە شان ئەو نەخشەیل و بەشەوکردنەیل ئیداریە ئەرای ولات عوسمانی نەخشەیل کوانەیگ هەس ئسبات یە ئەکەن چوین وەرژە نزیکەی (٢٥٠) ساڵ لە ئەمستەردام ئایمیگ وەناو ئاساك تیریۆن دەهان نەخشە ئەرای ولاتەیل جووروەجوور جەهان لە ئۆروپا و ئەمریکای باکوور و باشوور وئاسیا وئەفریقیا دەرکرد و لە سای ئی نەخشەیلە نەخشەیگ لە ژیر ناونیشان (عیراق عەرەبی) و کوردستان و دیاربەکر و تورکمانیا و سووریا وزەویەیل پیرووز یا موقەدەس بوی ونەخشەی ترەك وە ناو ئمپراتوریەت فارسی و هەردوو ئی نەخشەیلە جەخت لە بان ئەوە کردن کەرکووك ها لە سای هەرێم کوردستان.

لە بارەی ناوچە ئامێدی

گوڵ سوو

ئامادی یا عمادیە یەکیگە لەو شارەیل کوانەو قەدیمیەکتا ئەلئان رووشنەو ژیار یا شارسانیەیل قەدیمیگ ها لەتی چوین ژیارەیل ئنسانی ماوە ماوەیگ لەتی حوکم کردن هە لەژیار ولات ئاشووری و تا واقع ئیرنەمان. هە لەسەرەتای ساڵەیل نەوەد لە سەدەی گوزەیشتە چوین لەتی ئی شار تاریخیە لە سای هەرێم کوردستان پەرەسەنینەیلیگ تەسجیل کرد و نویسان فیشتر لەو پەرەسەنینەیل وەرینە لە بوارەیل بینا و ئاوەدانی و بینای ژیرخانەیل ژیار و هووکارەکردن و ئەو هەمگە گەوراو بوینەیلە کلەی شار بویچگە کریا و کەم کەم گەوراوە بوی لە سای پرووژەیلیگ لەتی و لە سای هەڵمەت ئاوەدانی گەورا ك هەر رووژ و هەر مانگ و هەر ساڵیگ لەتی ئەکریەی تا ئسبات ئی واقعە بکریەی ك وە چەواشەی ئەو قەسیەیلەسە ك ئەوسا ئەوەتن یە تەنیا شاریگە مومکن نیە گەوراوەو بید وە خاتر یەك شاریاگە و تەنگەو کریاگە لە بان لویتگەی کویەیگ ومومکن نیە فیشتر لە ئەوە خوەی هالەتی دریژە بدریەی وەپی. و لەیرەو تاریخ نویسەیل وەسفی وە یە ئەکەن ك جوور مووزەخانەی هاوچەرخیگە شوونەیل و بینایەیل و نەقشەیل فریەیگ هالەتی وگشت چیشتیگ لەی شارەنووەو کریا و لە یەك ئەکەفی لەی وەختمانەوەی کارە ئەرای ئەو هەمگە هویرەوکردنەیلە ئەچیدەو لە لایەن حکوومەت هەرێم کوردستان. نەهە تەنیا ئەرای شار ئامادی بەڵکم ئەرای گشت شارەیل کوردستانی لە گشت هەرێم و لە ئامادی قائممەقام ئامێدی ئسماعیل ئەحمەد موحەمەد وەتگە پرووژەیل ئاوەدانی وعومرانی و خزمەتگوزارییگ لە دریژەی ئەو ساڵەیلە جی وەجی کریان یەیش لە سای پلان گەشەکردن هەرێمەیل و فیشتر لە نزیکەی دوانزە ملیار دینار خەرج وە سەرف کریا لە بان پرووژەیل خزمەتگوزارییگ لە بوارەیل ئاو و کارەبا و ئاوەرۆ یا مەجاری ودورست کردن یا بینای ماڵەیل نیشتەجابوین یا سەکەنییگ و دایرەیل حکوومی لە ئختساسەیل جوور وە جووریگ وقیلوەنی جادەیل گشتی یا عام و ریەیل داخلی و بینا کردن مەدرەسەیل و ناوەندەیل تەندروستیگ و وازکردن ریەیل تازەیگ و پەرەداین وە جمشت یا حەرەکەی گەشتیاری لە گشت ئی ناوچە بەش بەشەو کریا. و تا ئی وەختمانە بینا و ئاوە دانی و باقی پرووژەیل خزمەتگوزاری ترەك بەردەوامە چوین وە هەوڵ وتەقالایەیل چر و پر و بەرزیگ کار ئەکەن تا شار ئامێدی جوور شاریگ بید پەرەبسینی و وەرەو نوا بچی جوور باقی ولاتەیل جەهان و ئەو زوڵم و ستەمە لەلی ئەڵگرن کلە ساڵەیل وەرین وە تویشی هات چوین وە تویش هویرەو نەکردن و دویاکەفتنیگ لە گشت لایەنەیل ژیانی هات ویەهیشتەی هە لە شوون خوەی بمینی و گەوراوەو نەدێ وە بەهانەی یەك هالەبان لویتگە یا تك کویەیگ ولە بوار گەورابوین مەساحەتی دیاریە. ئەو پەرەسەنینەیلەکلە شار ئامێدی ئەدێ روی وەر یا مەساحەتی نزیکەی (٢٧٠٧ کم٢) و وە راسی ئی پەرەسەنینە لەباقی ناوچەیل و شارەیل و ئاوایەیل و کۆگا یا موجەمەعات سەکەنی پەیوەندکریاگیگ وە ناوچەی ئامێدی ئەدی و ئەیانە لاینەیل سەرسەنگ ونیرەوەریگان ئەسریەکتا ئی رووژەیلمانە هەسان یەیش وەل ئەو دابو نەریتەیل قەدێمی میراتی کریاگە ك دیریدەێ لە پیشتیگ ئەرای پیشتی ترەك چوین لە یرەو مودیریە تشوونەوار پاریزگای دهۆك نزیکەی ٣٤ شوونەوار یا موقع ئەسەری لەتی نویسانن وتەسجیل کردن ولەیرەو کار کردن گشت شار وئاواییگ جوور یەك ئەگریدەوەر وەگوورەی نیاز وهەوەجەی هەر شار یا ئاواییگ ودام و دەزگایل گەشتیارییگ یا مەدرەسەیل و ناوەندەیل تەندروستیگ و توور یا شەبەکەیل سستم ئاو و کارەبا وپەیوەندیەیل و مەجاری و چاڵەوکردن چاڵەیل ژیر زەوی و وازکردن ریەیل تازەیگ یا پیەنەوکردنی یا گەورابوین ریەیل کوانە و قەدێمیگ وە تایبەت ئەو ریەیلە ك لە ئاوایی و دەیشتە پەخشەو کریاگەلەگشت ئی ناوچە.

کەسایەتی کورد دکتۆر ئەحمەد مەحموود خەلیل

مەحموود خەلیل

دکتۆر ئەحمەد مەحموود خەلیل باوەتەیل ئەدەبی و رەخنەیی و مێژوویيگ لە گۆڤارەیل جوور وە جوور چاپ کرد و لە کۆڕ یا نەدوەیل فرەیگ بەشداری کرد. ناوبریاگ هەمیش تویەنست لە ساڵ ١٩٩٧ لە شار دوبی وڵات ئمارات خەڵات (عوێس) لە بوار یا مەیدان دراسەیل و داهێنەرەیل زانستی وەربگریگ و هەمیش لە ساڵ ٢٠٠٢ خەڵات دەسەی باڵای کێبڕکێ یا مسابقەیل کورەیل شیخ هەزاع بن زاید ئال نهەیان پێشکەشی کریا. لە نوێسیاگەیلی تویەنیم وەی کتاوەیلە ئشارەت بکەیم:

١- دیاردەی نیگەرانی لە شعر جەهانی لە ساڵ ١٩٨٩ لە دیمەشق
٢- لە یەکەودواینگ لە شعر جاهلی (وەرجلە ئسلام) لە ساڵ ١٩٩٦ لە دیمەشق
٣- زوان عەرەبی تایبەت وە زانکۆەیل لە ساڵ ١٩٩٩ لە زانکۆی ئمارات
٤- توانایەیل لە یەکەو داین و نویسانن لە زانکۆەیل لە ساڵ ١٩٩٩ لە زانکۆی ئمارات
٥- فەلسەفە رەیینی و جوگرافیا دەروین لە شعر دکتۆر مانع سعید العتێبە لە ساڵ ٢٠٠١ لە ئەبوو زەبی
٦- شعر جاهلیەت لە ساڵ ٢٠٠٤ لە حمس
٧- میتۆلۆجیا و ناسنامەی لە شعر هندیەیل قرمز لە ساڵ ٢٠٠٤ لە مسر
٨- تایفەیل کورد لە ساڵ ٢٠٠٦ لە هەولێر
٩- فەرهەنگ میتۆلۆجیا و دینەیل عەرەبی وەرجلە ئسلام لە ساڵ ٢٠٠٦ لە دیمەشق
١٠- کورد و کوردستان وە بەشدار کردن سافراستیان لە ساڵ ٢٠٠٧ لە بیروت ئشارەت و نویسیاگەیل ترە کیگ.

دکتۆر ئەحمەد مەحموود خەلیل لە ساڵ ١٩٤٥ لە ئاوایی قرزیحل ناوچەی عفرین لە پارێزگای حەلەب سووریا لەداڵگ بوی . لە ساڵ ١٩٩٠ لەئەدەب عەرەبی بڕوانامەیا شەهادەی دکتۆرا وەرگرت، جوور مامۆستایگ لەزانکۆی حەلەب دەس وەکار بوی و لەشوونیشی ئەرا زانکۆی ئمارات چی.

جەمیل سائب داستان نویس ناودار کورد بناس

گوڵ سوو

داستان نویس جەمیل سائب یەکی لە نویسەرەیل ناودارکوردە وخوەی جەمیل کور مەلا ئەحمەد مەلا قادر قەرەداغیەلە١٦ مانگ ئاب ساڵ ١٨٨٧ لە شار سلێمانی لەخێزان ناسریاگیگ وەدی هاتگەو تەمام خوەنینئسلامیی لەقۆتابخانەی مەلا ئەمینەلەشار هەڵەبجەکرد . سائب یەکی لەو مەتەل نویسەیل کورد قەدیمی وگەوراوی . و لەساڵ ١٩٢٥ ئەو داستان بویچگیەلەژیر ناونیشان (لەخەوما) دەرکرد. و ئەی داستان نویسەدەس کرد وئەو ڕەخنەیسەختیەلەری ئی ڕوایەو داستانیەئەرای ئەو وەزعەیلەکلەسەردەم شێخ مەحموود حەفید ناسریاوی . و لەساڵ ١٩٢٤ سائب بویەسەرنویسەر رووژنامەی پیشکەوتن . ولەساڵەیل بیس لەسەدەی گوزەیشتەکاریگەری یا تەئسیر دیارییگ لەبوار ڕووژنامەگەری داشت و هەلەی وەختەیش وەریەوبەر یا مدیر دارایی بوی لەپاریزگاەی سلێمانی . و لەساڵ ١٩٤٩ سائب خانەنشینەو یا تەقاعد ئەرچوی. ئمجا لە شوون یەبویەسەرنویسەر ڕووژنامەی ژیان. و ئەیژن ئی ڕووژنامەخاڵووی شاعر کورد نەمر (پیرەمێرد) دەری ئەکرد وەرژەیەك بیدەسەرنویسەر لەتی .

جەمیل سائب ئی نویسەر و ڕووشنهویر گەورا لەرووژ ١٣ تشرین یەکم ساڵ ١٩٥١ لەیەکی لەخەستەخانەیل پایتەختمان بەغدا وە رحمەت خودا چوی و جنازەگەی‌ئەرای پارێزگای سلێمانی بردن و لەورەلەقەورسان (مامەیارە) لەشان قەور خاڵووی شاعر کورد نەمر(پیرەمێرد) وە خاك سپاریا.

سەی حەبیب روانسەری بناس

گوڵ سوو

ئی شاعرە ناوی (حەبیبولا کور سەی حەسەن باینجۆیی)یە، لە باوەت تاریخ ژیانیەوە، (د. محەمەد عەلی سوڵتانی) نویساگە: (حەبیبولا)ی رەحمەتی، دایگی لە سەیدەیل (لەۆن)ەو باوگی لە سەیدەیل (باینجۆ)س، لە ئاوایی (تەپەلەر) هاتگەسە دونیا، ساڵ (١٨٩٢ز) لە رویداگ گرفتار سەرۆك هووزەیل کورد دەسگیر کریاگەو ماوەی (١٠) ساڵ لەزندان (ئەسفەهان) زندانی کریاگەو دویاخر ئازاد کریاگە. (د. سدیق بۆرەکەیی) ئویشیگ: وە گوورەی ئەو ئاگاداریەیلە ك کەفتەسە دەسمان، لە ساڵ (١٨٨٤ز) لە دایگ بویە و هەر لە منالیەوە خەریك خوەندن بویە و دویاخر بویەسە فەقێ و شوونەیل فرەیگ گەردیە لە هەورامان و ماوەیگیش لە (باینجۆ) بویە و ئمجا گلەوخواردگە ئەرا زێد و ماوای خوەی و خەریك کشتوکاڵ یا زراعەت بویە، لە عومر (٥٠) ساڵی وە سەبەب ئازادیخوازیە وە گیریاگە و ماوەی (١٠) ساڵ لە زندان ئەسفەهان بویە و لە شوون ئازاد کردنی هاتگەسەوە ئەرا میلکان خوەی و لە ساڵ (١٣٨٥ك – ١٩٦٥ز) لە عومر (٨٣) ساڵی لە (کرماشان) کووچ ئاخرین کردگە و لە بان وەسیەت خوەی لە قەورسان (روانسەر) وە خاك سپاریاگە. سەی حەبیب روانسەری، پیاویگ زاناو خوداناس و خاوەن هەڵویست یا مەوقف بویە، هەمیشە حەز کردگە وەل زانا و شاعرەیلا بنیشیگ و باس شعر جووراوجوور بکەن، وەل ئەوەیشا حەز کردگە لە خوەندنەوەی کتاو (تاریخی، ئەدەبی، جوگرافی)، ئمجا بیجگە ئەوەك خوەیشی شاعر بویە و لە هەمان وەخت وە یەکیگ لە شاعرەیل گەورای مللەتگەمان لە قەڵەم دریەیگ، دەس باڵایگیش داشتگە لە شیەوکردن شعر شاعرەیل، ئمجا لە داناین شعر سەر کیشاسە ناو گشت جوورە باوەتیگەوە و زوورم شعرەیلی (دڵداری، کوومەڵایەتی، دینی، ستایشکردن سروشت)ن. سەی حەبیب، لە وەخت زندانیکردنی چەنەها پارچە شعر نویساگە، لەو شعرەیلیە فرە لە زندان نارەحەت بویەو چەوەری ئازادی کردگە، لە یەکیگ لە شعرەیلی داوا لە (شەماڵ) کردگە داد وشکات خوەی و گشت ئەوانە ك لە زندان ئەسفەهان بوینە بڕەسنیگە بارەگای (پەیغەمبەر ئسلام سەڵام خودا لەلی) تا بەشکەم بەزەیی بایگە پیانا و لە نارەحەتی زندان رزگاریان بووگ. ئمجا لەی مەیدانەوە ئی جوورەشعرە وتگە ك ئویشیگ:

شەماڵ دەخیلەن قاسدمان نیەن ......
عەرچەی زەلیلان هەر بە تۆ بیەن
جەی وەرتر هەر کەس مەبیا گرفتار.....
هاناش بەتۆ بێ پەیك خوەش رەفتار

(سەی حەبیب) چوینکە کەسیگ ئیماندار و خوداناس بویە، بیجگە ئەو گشت نارەحەتی و ناخوەشیە ك لە زندان کیشاسەی وەل رەفیقەیلیا، هەمیشە ئومید وە خودای خوەی داشتگە ك رزگاریان بکەیگ لەو تەنگیە. ئمجا وە گوورەی ئەوە ك لە خودا لاڵکیاسەوە تا لەو زندان ئەسفەهانە رزگاریان بکەیگ، دیارە شمارەی ئەو دەسگیرکریاگەیلە ك وەلیا بوینە (٣٨) کەس بوینە وە گوورەی ئەوەك لە شعرەگەی شمارەیان دەسنیشان کردگەو داوای لە خودا کردگە برەسیگە هانایان. وەلی (د.سدیق بۆرەکەیی) ئویشیگ: لە شوون ئەوەك ئازاد بووگ و تیەیگەوە ئەرا شوون وماوای خوەی ك خەریك کاروبار کشتوکاڵی بووگ، ئەگەر شعریش داناویگ چشتیگ لەلی وە دەس ئیمە نەرەسیە تا بزانیم لە شوون ئەو هەمگەزندانی و دەردە سەریەك وە سەری هاتگە هویر و رای چەبویە؟.

ئاوەدانی چەوەڕی کەیگ

عەدنان فەزلی

ئەلاجەوی نییەك بەغداد سەرلەنوو زینگەو بوود و ئەرا شوون بەرز خوەی گلەو بخوەیگ ئەو شوونە ك وە خاتر بریگ لە رویداگەیل نا سروشتی لەلی دویرەو کەفت بەغدادیگ لە دریژەی ئەی سەدەیل گۆزەشتە تویش جەنگەیل فرەیگ هات ك شمارەیان زیاتر لە ١٥ جەنگە تەقالا کەیگ سەرلەنوو بووسیگە سەرپا و ئاشکرا بکەیگ ك جاری وە توانا تر لەو کەسیلەسە ك توەن ویرانی بکەن و رووشنایی ئەرا هەمیشە بکوشننەو وەلی مللەت عیراقیگ دڵ دانەسە ئەی خاك پاکەنیەیلن ئەو ئامانجەیلە سەر بکەفیگ.

ئەی چشتە مایەی سەرسورمانە ك بریگ لە دائرەیل خزمەتگوزاری جاری قەبوول نیەکەن ك لەی ریگە تەقالا بکەن وە جووریگ وە شیوەی ئارامیگ کار کەن و پرووژەیل ئاوەدانی جیوەجی کەن، ئەی دائرەیلە ك گشت توانایيگ دیرن ئەرا جیوەجی کردن پرووژەیل ئاوەدانی جوور دارایەیلیگ ئەرایان تایبەت کریاس ك لە گوزەیشتەوە چەو نەینەسەی یا میکانیزم یا ئالیەیل پیشکەفتگ و کادرەیل تەدریب دریاگ و تەجروبەی فرە و کارگەرەیل وە توانا لە گشت پارێزگایەیل عیراق ك لە شوون دەرفەت یا فورسەت کاری گەردن.

ئایا وە راسی مایەی ئەلاجەوی نیەك دائرەیلیگ گشت هەوەجیلیان ئامادە کریاس چەوەری تومەتەیلیگ کەن ك هاوولاتیەیل دەنەپیان و ئەو تومەتەیلە قەبوول کەن بی ئەوەگ چالاکیگ لە خوەیان نیشان بیەن ئەرا خزمەت کردن وە هاوولاتی وە تایبەت ك حکوومەت لە ساڵ ٢٠٠٨ دروشم یا شعار ئاوەدانی بەرزەو کرد وەلی دوینیم ك پا نایمنەسە ناو ساڵ ٢٠١٠ و هاوولاتی جاری لە حاڵ و رووژیگ پڕ لە کەمی خزمەتگوزاریەیل ژیەیگ وە تایبەت لە بوار یا مەجالەیل ئاو کەهرەبا و ریەیل وە نیەزاین ك ئایا هاوولاتی هەرلەیوا دریژە دەیگە ژیانی و چەوەری کەیگ تا حقووقی زامن بکریەیگ ك تەنیا وە کەمی تەقالا نیاز دیریگ؟ وەیا ئایا هەر لەیوا مینیم و تەنیا گووش نەکەیمنە تەسریحەیلیگ هویچ وەخت جیوەجی نیەکریەن؟ یا نە لە ئایەندە هاوولاتی سەرلەنوو خوەر وەچەو دوینیگ و عیراق ئاوادانەو کریەیگ.

دەسەی چارەسەر کردن بی کاری

حسین فلامەرز

چەن ساڵیگە وشەی بیکاری بویەسە دیاردەیگ ك جایل جوانەیل ولات تویشی هاتنە؛ ئەوەیش وە خاتر کەمی دەرفەت یا فورسەتەیل کاری و وشەی بیکاری بویەسە وشەیگ لە سەر زووان هاوپەیمانەیل حکوومەت ولایەن ئۆپۆزیسیۆن و گشت چینەیل کوومەڵگا و دارایەیلیگ خەرج کریەیگ ئەرا لە ناو بردن ئەی دیاردە، وەلی فیشتر جارەیل تەنیا تەقالا کریەیگ ئەرا شاردنەوەی ئەی دیاردە. لە وەختیگ لە باوەت بیکاری وە شیوەی ئاشکرایگ لە لایەن دەزگایل راگەیاندن یا ئعلامی باس کریەیگ و گشت گرنگی دانەسەپی دەوڵەت تەقالایل چالاکیگ ئەنجام داگە تا وە هەر شیوەیگ ك بویە بتویەنیگ بریار یا قەرارەیلیگ بیەیگ ئەرا کەمەو کردن ئەی دیاردە لە کوومەڵگای عیراقی وە جووریگ دەس کریا دامەزرانن یا تەعیین کردن و وەکار خستن هاوولاتیەیل وە شیوەیگ لە مێژوو یا تاریخ عیراق وینە نەیریگ مووچە یا مەعاش کارمەندەیل حکوومەتی زیایەو کریا و لە شوونیشی قەرتەیل ملیۆنییگ پیشکەش کریا وە جووریگ هاوولاتی دەس کردەسە نین دارایەیلیگ ك وەپی نیاز نەیریگ وە نەبایەد ئەی چشتیشە لە هویرەو بوەیم ك دەوڵەت قەرەتەیل بویچگیگیش وە جایل جوانەیل پیشکەش کرد تا نیازەیلیان چارەسەر بکەن ك ئەوانەیش وەی دارایەیلە ك پیشکەشیان کریاس ولات هیشتنەجی و وەرەو ولاتەیل بیگانە پەنابردن. رێزدارەیل باوەت بیکاری نیەتویەنیم وە ئەی شیوە وەلیەو رەفتار بکەیم وەی خاترە ك ئەی کیشە لە ولاتەیل پێشکەفتگ جەهانیش وجوود دیریگ ك بەرنامەی پێشکەفتگیگ ئەرا چارەسەرکردنی دیاری کردنە وە جووریگ ئەی ولاتەیلە تەقالا کەن ئەرا وە کار بردن پسپۆڕەیل وەریگەی ژیاریگ تا بتویەنیگ باروەزعەگە خاس لە یەکەو بیەیگ و وە نیازەیل زەرووری ئەرا چارەسەرکردن کیشەگە دیاری بکەیگ. چارەسەریگ وجوود دیریگ وەلی وەی مەرج یا شەرتە ك نەدریەیگە دەس کەسەیلیگ لە دریژی ساڵەیل نەتویەنستنە ئەی ئامانج یا هەدەفە سەربخەن و کیشەگە چارەسەر بکەن. دەزگایل دیاری کریای ئەرا کەمەو کردن دیاردەی بیکاری سەرنەکەفتنەوەی خاترە ك لە ریگەی داین دارایەیل زیاتر و زیایەوکردن مووچە یا مەعاش نیەتویەنن ئەی دیاردە چارەسەر بکەن بەڵکەم تەنیا بوونە بایس خەراوکردن بنەوایل ولات. ریگەی چارەسەر کردن ئەی کیشە دیاری کردن دەسەی سەروەخۆیگ دویر لەوزارەتەیلە تا بتویەنیگ ئالیەتیا میکانیزمەیل تایبەت وەکار بووەیگ دەرفەت یا فورسەتەیل کار دیاری بکەیگ و لە داهینان پشتگیری بکەیگ و لە شوون گیان دەسپێشخەری لە لایەن هاوولاتیەیل بگەردیگ و ئەرکەیلیگ پیشکەش جایل جوانەیل بکەیگ ك زانیگ تویەنن جیوەجییان بکەن و لە کارەیلیان شکەست نیەخوەن.

......؟

علی یاری

قالیەگان وە سەختی ڕەنگەو دەن
لە بی ئاوی وشکە شوور چەمەیل
وە شەخل دویەتەیل پویز ئەمڵاڵیاگ
لە ڕەنج ڕەنگ قالی هەڵاید
چەمەگان وە چەوپلیتیەو ڕیا داگرن

خوەر خەیاڵ .. جەور زمسان

موقەدەم خوسرەوی

شەو تا وە سوو وەفر وارێ
لە جەور زمسان بێ تاقەتم
ماڵ و ماوام سەردە و
کوانێ شەوقم خامووش
لە بان دەروەچ ئوتاقەکەم
نویسام:
خوەر خەیاڵ
سەر لە ئاسوو دەرار
گیان بخە وەرم
سایەقە
سایەقەس
لەو دیم ماڵەگەم
مناڵێك وڕگ گرێ
داڵگی لایە لایە ئەڕای کەید
باوگی هەلوورکەگەی سزانێە
تواێ کورپەگەی سەردێ نەود
دو مەلویچگ
وەهار لە ناو پەرچین باخەگەمان
لانە خاس کردن
زمسان هات و
وای زەلان پەرچینەکە شیوان
مەلویچگەگان لە داخا
سەر خوەیان هەڵگردن

ساڵی تر

کامل جەمیل بەگ

یە ساڵی ترەك هات هیمایگە خوەزگەم
خوەزگەی (وەلی)یە ئەرا باڵای شەم
چ ساڵیگ داشتم ئی ساڵە ڕەد بوی
شەو و ڕووژگاری ئەرا من بەد بوی
یارەب بەد نەوینین چوی من پیدان نای
پاوقدووم ساڵ وە خەیر رادان بای
دویەتەیل شوی بکەن کوڕ ژن بخوازی
وە دڵ سوزیایەو رایان کەم وازی
یارەب دڵ داڵگ گشتی خوەشەو بوو
وە دیدار کوڕ چەو ڕووشنەو بوو
نە زوڵی کردویم نە گوناهبارم
ئی بار قورسە کردنە بارم
منیش چوی مەردم خوەزگەی خوەم دیرم
دڵم خوەشەو بوو، دی کەم بگیرم
ساڵیگ چوی مەردم، یەی ساڵ تر هات
سەد ساڵ لیم بچووگ هەر هویرم ها لاد

وەهاران ك ئێلٚ بار كەن و لە گەرمەسیر تیەنەو، خەریگیش پا خسێ دویای ئێلٚ ك دی لەبە بار وە پێ كیشانوین و دی هەناسێ بروین لە دویای ئێلٚ بی كوان و رفە و جل ئەرا خوەی ری كرد. خەر ك وەهار لی هاتوی ئەرا خوەی هە لەوەڕیا و ئاگای نەوی ك خاوەنەگەی هە تواید بەیتەی بكەید و لە دەسی راهەت بووت. خەریش ئەرا خوەی سەرەو ناوید و هە لەوەڕیا و توٚاس، تا گیانی بگرێد لەی وەهارە. خەر لە ناو دوولێگ ئەرا خوەی مەنە جی و لەوەڕ خوارد و رووژ وە رووژ قەویترەك و بوی و دی لە دەس ماڵبار و كووچبار راهەت بوی. رووژێگ رووی هات و خەر دی، وەلی هەر چێ تەماشای كرد ئەلاجەوی هات لە ئەی جانوەرە و نەتویەنس بزانێگ یە خەریگە یا چ جانەوریگە!.

رووییش چێ ئەرا لای شێر ك سوڵتان جەنگڵە، شێر تا روویلە دی وەت: ها فەنباز هەم ئەرا چە هاتیدە؟ رووی كردەو جواو و وەت: كا شێر چەراد بویشم ئمروو چێمە ناو دوولێگ و جانەوەر ئەلاجەوێگ دیم و ئەی جانەوەرە بێ سەلای ت هاتیەسە ناو قەڵەمروو تو. شێر لە رووی پرسی ئەی جانەورە ناوی چەس؟ روی وەت: كا شێر ناوی نیەزانم و تا ئیسەیش ئەی جوور جانەوری لە عومرم نەیمە و لە لی ترسیام بچم ناوی بپرسم و بزانم ناوی چەس؟ هەیە زانم فرە قەویە و لە گووشەیلەو منیدە خەر لە قاچ قولیشەو هە جوور خەرە وەلی لەشبار فرە گەورای دێرێد. شێر وەت: زویكە م بووە ئەوەرەگ ئەی جانەورە دیدە تا بوینمەی و بزانم ناوی چەس و چوین بێ سەلای م هاتیەسە ناو قەڵەرەو م. روویش كەفتەو نوای شێر و بردەی ئەرا ناو دوولێگ ك خەرەگە لە ناوی میلكان گرتوید.

شێر لە دویرەو نوورس دی ئەی جانەورە فرە گەوراس و چێشت نەپووریای و نەولیایگە!. شێر ئەرا یەگ روویلە نەزانی لە ئەی ئەلاجەویەگ دیە و لە لی ترسیاس، هەی كرد لە خوەی و چێیە و نوا، خەریش وەختی شێر دی كەمێگ لە پرگ چی وەلی خوەی لە دەس نەیا و خوەی وە خواردن گیا سەرگەرمەو كرد. شێر تەك داو نوا وەل خەرا دەس كردە قسیە كردن، شێر وەت: ت چ جوورە جانەورێگید و ناود چەس؟ خەریش وەختی زانی ك شێر نیەناسیگەی و نیەزانی ك ئەوی خەریگە؛ وەت: وە م ئویشن خەرەمشێر !.

شێر وەت: لە ئەی دەیشت و دەرە و جەنگلە م سوڵتانم و باندەس تر ە ك لە م نیە، وەلی ئینگە ت هاتیدە و ناود لە م فرە سەنگین و گرانترە، بەو تا وەل یەكا مر و میشتی بكەیم تا بزانیم كیممان وە زوور ترەكە. خەرەمشێریش وەت: قەی نەیرید، هەر چی ت بویشی لەیوا كەیم. شێر وەختی نوورس خەرەمشێر لەیوا هاتەو جواو لە لای خوەی كە می هو یر ە و كرد ك ئەگەر وەلیا ز و و ر ا ن بگرم و بەیدم لە زەوی ئمجا دی بایەد سەر ئەڵڵم و لەی وڵاتە بچمە رییەو، ئمجا خاسترەك لەیوا دی ك چێشت ترەك وە پێ بویشی. شێر وەتە خرەمشێر برا ئیمە وەل یەكترەكا زووران نیەگریمن، بەو كارێگ بكەیم و یەكترەكی تاقی بكەیمەو!. خەریش فرە خوەش دەماخەو بوی و

شۆڕش. ش

وەت: هەر جوور ت بویشی هە وە بكەیم. شێر وەت: بەو تا بچیمن ئەرا لوی ئەی چەمە و گەڵتاف بگریمە سەر ئەی چەمە بزانیم كی فرە پەریدەو؟ خەریش وەت: بچیم. هەر دوگیان چێین ئەرا لوی چەم و كا روویش وەلیان چی.

شێر وەت: یەكم جار م پەڕمەو، ئمجا ت لە پێشت سەر م بپەرەو، شێر كەمێگ لە چەم دویرە كەفت و نا دەوا و گەڵتافێگ گەورای گرت و پەریە سەر چەمەو. وەختی رەسیە ئەو لای چەم وەت: ئینگە گەی تنە؟. خەریش خوو نەتویەنس چوی شێر قۆمچە بگرید و لە ئاو بپەریدەو مل نا لە ئاو تا وە ناویا بچوود و لەیوا وە مەلەوانی چێیەو ئەو دەس ئاو. شێر وەت: ئەرا نەپەریدەو؟ خەر ك زانس شێر لە ئاو سیەم دێرێگ و نیەتویەنید وە ناو ئاوا بچوود و خنكیەید، وەت: قومچە گرتن چەس؟ ئەگەر كور خاسێگید وە ناویا مەلە بكە؟ بزان م دام لە ئەی ئاوە وە ئەی تافییە، پای خوەم رەسانمە بن ئاوەگە تا بزانم چەنی قویلە، ت تویەنید لەیوا بكەید؟ شێر وەت: خەرەمشێر، م نیەتویەنم ئەی كار تونە بكەم و ت بردیدەو و م دانام ، ئینگە بەو تا چێشت ترەك تاقی بكەیم. خەریش وەت: بكەیم. شێر وەت: بەو تا لە ئەی دارە بچیمە بان، خەریش وەت: قەی نیەكەید بچیم. شێر وە فرزی لە دار چیەو بان و هاتەو خوار، وەت: خەرەمشێر ئینگە گەی تونە. خەریش دەس دا لە دار تا بچوودەو بان لە ناو چخورین و شاخ و پەل دار گیر كرد. خەرەمشێر دەس كرد سویكە سویك و، سەرانن و هاوار كرد برەسن وە دادم، شێریش رەسییە دادی و لە دار هاوردەیەو خوار. شێر وەت: ها خەرەمشێر چە بوی؟ خەر وەت: تواسم تاقی بكەمەو بزانم دارەگە تاقەت لەش گران م دیری یا نە، دیم دارەگە لە ژێر لەشم پەسا شكییەید، ئەرا یە بوی چریمەو پیت تا زوی وە هانام باید تا دارەگە نەشكیەید.

شێریش ئەی قسیەی خەرە چێیە دڵیاو قەبووڵی كرد. دی وەل ئەی نەتەرپووقا نیەتویەنید وەرایوەری بكەید. وەت: خەرەمشێر ت ئەرا خوەد لە ئەی دوولەگ هەید هەر چی تواید بكە و لەیە ئەو دویایش ت برای منید و پیشتیوان م، خاس!!. خەریش وەختی یە ژنەفت، داگەی لە سەرەسەر و فرە كەیف خوەشەو بوی. شێر وەتە رووی بەو بچیمن، ئەرا یەگ خوەی نەشكنیدن وەت: یە لە بنەماڵەی ئیمەس و كەسی نەبایەد كارەو پێ داشتووگ. ماوەی گوزەیشت و خەر ك ئیسە وە ناو خەرەمشێر ناسیەی ئەرا خوەی ئەو دەور و گردە تەمام قورخ كرد و لە ناوی ئەرا خوەی لەوەڕیا و كەسی وە پێ نەوەت: بان چەود ئەبروو.

ئینگە ك لەبە لە ئەی گیای وەهارە خواردویگ و لە راهەتی بوی، وەختی ك سەران تەمام ئەی دەیشتە لە دەنگی كەر بوین. روویلە ئەو زەوی نەنیشت و لە شوون كەڵەك چنین ئەرا خەرەمشێروی، رووژیگ لە رووژان تەقیا كا گورگا وەت: برا یەی جانەوری ها لە ناو ئەی دوولە ك ناوی خەرەمشێرە و كا شێریش لە لی رەسانمەو، هاڵ و حەكایەت تاقی كردن شێر و خەرەمشێر ئەرای گەپ دا، ئینگە یە كەرمان كرد وە ئەی دەنگ گەورایە. گورگ تا یە ژنەفت بسكەی گرتەی و وەت: نامەی تن و شێر بگرێد، بەو تا بچیم بوینمەی. رووی وەت: برا یەیشە دیدەی، تواید چە بكەید؟ گورگ وەت: ت كەلد نەود ئەگەر وەگ م زانم ئەوە بوود یە خوو خەریگە و م ساڵی چەن گلە لە لیان رمنم و خوەمان. رووی وەت: بەو تا بچیم نیشانت بەمەی، رووی كەفتەو نوای گورگ و بردەی خەرەمشێر نیشانی دا. وەل یەیا گورگ خەر دی، ئەلاجەوی هات، لە لەش خەر وەلی ئەرا ئەیقەرە گەوراس؟ خوەی نەشكانەو وەت: م ئیسە چم ئەرا لای تا بزانم لە وانەسە ك م وەتم یا نە؟ نزیك خەر كرد، خەر تا گورگ دی خودا گیانی سەن(چوین گورگ قاتل خەرە)، وەلی خوەی لە دەس نەیا و ئەرا خوەی سەر كردەو ناو ئەی زرزویلە. گورگ وەختی دی ك ئەی جانەوەرە غەم وە ئەبروی خوەیا ناورد، لە لای خوەی وەت: كا گورگ ئاگاد لە خوەد بووت یە خەر نیە، چوین ئەگەر خەر بویاتا ئینگە فڵنگە كردویگ و واوید. چێیە و نزیك و خاس تەماشای كرد. خەریش هە را خوەی بی دەنگوی، گورگ وەت: ت وە چ هەقی ئیرە داوریدەو نیەیلید مەلەوەرێگ لە ناوی بمینید و دەنگد تەمام ئەی وڵاتە گێشتی كەر كرد؟ خەر وەت: مەگەر نیەزانی ئەی مەڵوەن و دووڵە ها وە ناو م؟ گورگ وەت: نە نیەزانم، ئەرا یەگ بزانم راس ئویشی چە دیرید ك برەسنی ك ت خاوەن ئیرەیدە؟ خەر وەت: م تاپوو و سەنەد دێرم. گورگ وەت: بوودن ئەی تاپوو یا سەنەدە نیشانم بەید؟ خەرەمشێر وەت: ئەرا نیەود، وەلی ترسم ئەراد كەمێگ سەختوو تەماشای بكەید و بخوەنیدەی!. گورگ وەت: هویچ ئەرام سەخەت نیە، نیشانم بەرەی؟ خەرەمشێر وەت: ئاخە ها لە ژێر سمم و بایەد م قول ئەڵگرم و ت ئەو وەختە لە ژێر سمم تەماشای بكەید. گورگ وەت: قەی نیەكەید، م خوەم ئەلاژنم، تنیش قولد ئەڵگر تا بەراوردی بگرم. خەریش وەت: بەو تا بوینیدەی. گورگ خوەی نزیكە و كرد و خوەی ئەلاژان تا خەر قول ئەڵگری تا تەماشای سەنەد بكەید، وەختی ژێر سمی دی هویچ وە قەیەو نیە، وەت: خەرەمشێر م چێشتی نیەوینم، خەر وەت: بەو نواتر و خاس تەماش بكە.

گورگ خاس سەر برد ئەرا ژێر سم خەر و زاق بەراورد گرت، لەی وەختە خەر وەت: چێشت دوینید؟ گورگ وەت: نە نیەوینم. خەر وەت: كەمی چەوەیلد بەی لە یەك تا بوینیدەی. گورگیش خاس سەر بردەو وەر تا چێشتی بوینید!. لە ئەی وەختە ك دی خاس سەر گورگ لە ژێر سمی بوی، تا ئەورگ زوور لە گیانی بوی وە سم چێیەو بان سەر گورگ و سەر گورگ تلان و گورگ هە ئەورە بویە جبێ. روویلە وەختی یە دی شاڵ و كەڵاو كرد و وای. وە هەسە هەس رەسیە لای شێر، شێر وەختی رووی دی وەتە پێ ها كا رووی چەدە هەسەهەس ئەراد هاتیە؟ رووی وەت: بروونە رەنگ و رسقاڵم و نەپرس هەواڵم، چە ئەراد بویشم، هاڵ و حەكایەت لەیواسە ك خەرەمشێر كا گورگ كوشت. شێر وەت: ئویە چوین بی ئیجازەی م چێینەسە سەروەخت خەرەمشێر مەگە ت خوەد نەویەد وە پێ وەتم ت لە بنەماڵەی ئیمەی؟ رووی وەت: م وەتمە كا گورگ وەلی وە گووشیا نەچی تا لەیوا پێ هات و م هویچ تاوانی نەیرم و تەنیا تەماشاكەر بویمە!. شێر وەت: یەیشە جواو تاپوو و سەنەد تواسنە، ئەی وەری و ئەی وەجات، سەرمە ناو سەر خەرەمشێر، خاسە پێ كرد تا یە بوودە پەنی ئەرا ئەی دویای تا كەسێگ لە كەسی ك لە بنەماڵە شێرە تاپوو و سەنەد نەتوایگ !؟. بەڵی لەیوا خەر وە خەرەمشێر بوی ؛ بویە بنەماڵەی شێر.

شەهرام نازری گورانیچڕ و ماموستای موسیقای ئێرانی لە ساڵ ١٣٣٨ ئێرانی یا ١٩٥٩ زایینی لە کرماشان، کویچەی یەخچاڵ و لە بنەماڵەیگ ئەدەب پەروەر و فەرهەنگدووس و ئاڵ موسیقا وە دی هات. ئەوی لە زەمان منالی، چوین فرەی گورانی چڕەیل ك دەنگی خوەش لە ناو بنەماڵەیان وە میرات لە باوگ و دالگ خوەیان بردنەسەی، میرات لە باوگی برد ك باوگی دەنگ خوەش و نەرم و ئەزیزی داشت و لە شیوەی قەدیمەیل و گورانی چڕەیل ئەی ولاتە وە تایبەت زنەیای(شیخ داوودی) گورانی چڕ گەورا بەهرە گرتویگ ، و شەهرام کوری پەروەرد کرد و دەرسی داگ، ئەلبەت وەیش لە هویرمان نەچوود ك گەپ ئەی بنەماڵە زنەیای(حاجی خان نازری) بویە ك فێشتر موسیقیازانەیل کرماشان وە نوت و موسیقیای ئێرانی پەروەردە کردیە و خوەی لە شاگردەیل (دەرویش خان و کولونێل وەزیری) بویە. باوگ شەهرام نازری بیجگە لە ناسین سویکەیل و رزارەیل ئاواز ئێرانی وە ساز سێ تاریش ئاشنایی داشتیە و دالگیشی هەم دەنگ خوەشی داشتیە، وە ئاوازخوەنینیش ئاشناوی؛ شەهرام لە ئەی جوورە هەوا و مالیگ پەروەردە بویە. ئەی هەوا و جی خاس هونەریە هاوکار وە بوی ك تا لە عومر بویچگ (٩ ساڵەگیا) یەکم بەرنامەی هونەری خوەی لە رادیوی کرماشان وەل تارژەنین (زنەیای دەرویشی)؛ لە سازژەنەیل وە ناو و دەنگ کرماشانا دەر بارید. ئەوی دویای یە لە عومر ١١ ساڵیا لە رادیو و تەلەفزیون ئێران چەن بەرنامەی ئاواز ئێرانی دەر خس. ئەرا پرەو کردن خوەی لە زانین موسیقیا، تێکەڵی فرەترکی وەل ئامووزایا (عەلی نازری و دەرویش نعمەت عەلی خان خەراباتی) ك باندور و تەئسیر گەورا و گرنگی لە سەر ناسین ئەوی لە موسیقیای خوەمانی و کوردی و ئەورەسین لە لیان داشتن، دروس کرد. وەردەوام لە پەی بەش گرتن و بەهەرە بردن لە مەکتەبەیل و ماموستایل جیاواز بوی و لە شوونیان چی. لە ساڵ١٩٦٦ زایینی یا ساڵ ١٣٤٥ ئێرانی ئەرا بەهرەگرتن لە زانین چێیە خزمەت ماموستایلی چوین زنەیای عەبدلا خان دەوامی، نویرعەلی خان بروومەند،... وە نیشتەجی تەهران بووت و سەرەرای کەڵك وەرگرتن لە خزمەت ئەی ماموستایلە، سێ تاریش لە لای ماموستا ئەحمەد عەبادی، مەحموود تاج بەخش و ... جەلال زولفنوون یای گرید. شەهرام ماوەی یەی سالیش لە تەبریز وەل ساز ژەنەیل و موسیقیازانەیل ئەو ولاتە چوین: بیگجە خانی مەحموود، فەرنام قەیتانچیان، ك لە شاگردەیل ئقبال ئازەر بوی لە سەر باوەت موسیقای ئێرانی کار کرد. لە ساڵ ١٣٥٤ ئێرانی یا ١٩٥٧ زایینی بەنا وە پێشنیار نویرعەلی بروومەند وە کار کردن لە رادیو و تەلەفزیون چی و یەکم بەرنامەی خوەی وەل گرووپ شەیدا وە سەرپەرستی مەحمەد رەزا لوتفی وە مەسنەوی مەولانا و گورانییگ لە شیخ بەهایی دەر کرد و دویای وەیش وەل گرووپ عارف وە سەرپەرستی حوسەین عەلیزادە و پەروویز موشکاتیان هاوکاری خوەی وەردەوام کرد. شەهرام لە ساڵ ١٣٥٥ یا ١٩٧٦ لە یەکمین کونکوور موسیقای سونەتی ئێران(باربود) بویە نەفر یەکم. لە ساڵ ١٣٥٦ یا ١٩٧٧ وەل (گرووپ سەماعی) وە سەرپەرستی ئەسغەر بەهاری و حەسەن ناهید ئەرا دەرخسن کونسێرت لە فیستڤاڵ (تووس) ئەڵوژیەید. لە ساڵ ١٣٥٨ یا ١٩٧٩ وەل گرووپ (چاووش) ك خوەی لە ئەندامەیل سەرەکیی بوی لە دشووارترین هەل ومەرج ئەوسا، دەنگی موسیقای سونەتی و ریشەدار ئێرانی وە گووش مەردم هونەردووس ئەی ولاتە رەسان. شەهرام

لە زەمان منالی، چوین فرەی گورانی چڕەیل ك دەنگی خوەش لە ناو بنەماڵەیان وە میرات لە باوگ و دالگ خوەیان بردنەسەی، میرات لە باوگی برد ك باوگی دەنگ خوەش و نەرم و ئەزیزی داشت و لە شیوەی قەدیمەیل و گورانی چڕەیل ئەی ولاتە وە تایبەت زنەیای(شیخ داوودی) گورانی چڕ گەورا بەهرە گرتویگ

نازری لە ساڵ ١٣٥٧ یا ١٩٧٨ تا ١٣٦٠ یا ١٩٨١ وە کار وەردەوام و بی وچان، ئاڵبوومەیل چاووش (٢،٣،٤،٧،٨) وە هاوکاری گرووپ چاووش، گرووپ شەیدا و گرووپ عارف وە سەرپەرستی محەمەد رەزا لوتفی، حوسەین عەلیزادە و پەرویز موشکاتیان، ئاڵبووم مەسنەوی (مووسا و شووان) وە هاوکاری جەلال زولفنوون و بەهزاد فرووهەری، (شعر و عرفان) وە هاوکاری سازژەنەیل ناوەند یا مەکەز حفز و ئشاعەی موسیقای ئێرانی و گرووپ مەولانا وە سەرپەرەستی جەلیل عەندەلیبی، ئەڵبووم قسیەی ئشق(سخن عشق) وە هاوکاری گرووپ تەنبوور شەمس و (مرا عاشق) وە هاوکاری گرووپ عارف وە سەرپەرەستی پەروویز موشکاتیان دەر خست. شەهرام لە ساڵەیل ١٣٦٠ یا ١٩٨١ تا ١٣٦٤ یا١٩٨٥ لە کار کردن خوەی کەمەو کرد، وە ریەیل جیاواز سەرگەرم دەرسدان موسیقا و رزاەیل ئاوازی وە دووسدارەیل موسیقا کرد. لە ساڵ ١٣٦٤ یا ١٩٨٥ وەرەو ئەیلا وە هاوکاری کردن گرووپەیل موسیقای ئێرانی کارەیل قەشەنگی وە بازار موسیقای عرفانی و سونەتی ئێرانی پێشکەش کرد ك وە ناوبانگ ترینیان تویەنیم باریم یانەنە: (شوورئەنگیز) وە هاوکاری ماموستا حوسەین عەلیزادە، (گوڵ سەد وەڵنگ) و (ئاگر لە نەیستان) وە هاو کاری جەلال زولفنوون، (کونسێرت ماموستایان) وە هاوکاری ماموستا فەرامەرز پایوەر، وە (بی قەرار) وە هاوکاری گرووپ عەندەلیبی ناو بووەیم. شەهرام نازری لە درێژی کار هونەری خوەی ئەرا دەرخسن کونسێرتەیل موسیقای ئێرانی و عرفانی سەفەرەیل فرەیگ وە ولاتەیل ئاسیایی و ئوروپی و ئەمریکایی کردگە و لە فیستیڤاڵەیل جیهانیش خوەی حازر بویە و بەشداری کردیە. شەهرام لە ئەی ساڵەیل دویاییە وە بەشداری فرەترەکی لە کونسێرتەیل ناوخوەی ك وە سەر ئەو هەمگە زامەت و مەینەتە ئەرا دەر کردن وانە وە هاوکار نەوین ئمکانیە(دارایی) و کێشەیل جوورایجوور ك وەردەوام لە ساڵەیل دویا پاگرتن شوورش لە ئێران کەفتەو نوای هونەرمەندەیل وە تایبەتی(کارکەرەیل بەش موسیقا) ك وە داخواز خوەشهاتگەیل و دووسدارەیل خوەی جواو ئەری دایە. شەهرام وە بەشداری لە فیستیڤاڵ ساڵ ١٣٨٠ یا ١٩٩٩ وەل کورەیا حافز نازری، شایەد وە یەکی لە گرنگترین رویدایەیل لە دەوران ئەی فیستیڤاڵە هساو بایگ هەر ئەو جوورەگ جایزەی یەکم ئەی فیستیڤاڵە ك لە سەر خاسترین گورانی چڕ موسیقای سونەتی ئێران وە پی دریاگ. ئەوی جایزەی تایبەت کوومەی دادوەرەیلیش لە فیستیڤاڵ(مهر) گرت. وەلی جای باسە ك ئەی جوور سوپاس و گەورادانانی لەی جوور جێیگ ، هویچ وەخت نیەتویەنید رێزدانانی وە تەمامی بووت ئەرا ماموستایلی چوین شەهرام نازری؛ کەسەیلی ك وە کاری فراوان و بی وچان خوەیان موسیقیای سونەتی ئێران تا تك کویەیل شانازی ئمروو هاوردنە.

ماموستا شەهرام نازری لە ساڵ ١٩٩٨ خەڵات خاسترین موسیقای عرفانی جیهان وەر گرتیە.

شەهرام نازری گورانی چڕ وەناودەنگ و مەیشوور و دڵدار ئێرانیەیڵ لە سەفەریگ ك (مانگ مهر)ساڵ ١٣٨٦ یا (ئوکتوبر ٢٠٠٧) وە فرەنسا، مەدالیون(شوڤالیەی(سووار Chevalier des) : هونەر و ئەدەب) Arts et lettres) لە لای دەوڵەت فرەنساو دریا وە پی. ئەی نیشان یا مدالیونە بەرزترین نیشانەی فەرهەنگی فرەنساس، وە پاس و رێزنان لە لای دەوڵەت فرەنسا وە هونەرمەندەیلی ك کاریگ تایبەتی لە بەرزەو کردن و ئەوبان بردن هونەر کەن دریەید. شەهرام لە لای ئەنجوومەن (ئاسیا سوشیتی) وە پلەی هونەرمەند یەکم لە ئاسیا ئەڵوژیا و لە لای (بان کی مون) سکرتێر گشتی ریکخریای نەتەوەیل یەکگرتگ وە تایبەت لە لی دەسخوەشی کریاس و خەڵات وەر گرتیە.

ژیان هونەری

شەهرام نازری

کیان مانێشت

دویەتیش ئاشق بووگ

چیا یاسین

ئشق یا ئاشقبوین ئەو پلەسە ك مەردمان کەمیگ رەسنەپی، ئەو کەسەیلە ك هەس وسووز گشت لاشەیان گرتەسە وە زیاتر گونجیاگن ئەرا ئەوە ك بوونە ئاشق، چوینکە ئاشقبوین وە مەعنای بردن ئەقلەو گرفتاربوین دلەوە هس وسووز، لەوەر ئەوە کوومەلگای ئیمە هیمان هەر کوومەلگایگ پیاگسالاریەو هەر لەوەر ئەوەیش ئی داب ونەریت و هویر و باوەرە لەناو ژنەیلیش رەنگەو داگە. وەل ئەوەیشا دویەتیش ئاشق بووگ و قوربانییش دەیگ لەوەر خاتر خوەشەویسەگەی، راسە داستانەیل ئشق و خوەشەویسی هەمیشە پیاگەیل نویسانەسەی، وەلی ئەوان ئەرا کەسەیلیگ نویسانەسەی ك ئاشق و مەئشووقن، وەنا کەسیگ لە هویچ پەتی و بی ئاگای خوەشەویسەگەی نیەتویەنیگ هویچ بنویسیگ یا لە خوەشەویسی یەکلایەنی نیەتویەنیگ یەك خەتیش بنویسیگ و دویای پەیابوین ئەقل و هویرەوکردن واقع ژیان دی سووزداری و ئشق وەرەو کزی چووگ، لەوەر ئەوە پەیوەندیەیل شیوەیگ کلاسیکی گرنە خوەیان و ماوەگەیشی کەمەو هەر وەختیگ لایەنیگ زانست ك وەرانوەرەگەی نیەتویەنیگ گشت لایەنەیل ماددی و مەعنەوی ئەرای دەسەوەر بکا، ئەوە لە ماوەی کەمیگ کووتایی وەو پەیوەندیە تیەریگ و پەیوەندی تازەیگ بەسیگ، وە تایبەت تاك ئیمەیش لە ناو کوومەلگایەیل خوەمان نیەتویەنیگ وەدل و گیان گەشە بەیگە ئی جوورە پەیوەندییگ لە ناونی خوەی و خوەشەویسەگەی، هەر لەوەر ئەوەیش ئەو دار ناونیانە وەرجە ئەوەك ریشگ بکوتیگ و جیگیر بووگ یەکسەر وشکەو بووگ و لە ناو چووگ.

دیارە جویر ئەوەك باس کەن و ئویشن ك ئشق پیکهاتگە لەو هس شاریاگە لە دەروین کەسیگ ئەرا کەسیگ تر ك ئەقل لەو ناونیە وجوود نەیریگ و خەیالیش پانایی فرەیگ ئەو ناونیە داگیر ئەکا و کەمیش ئەو هس خوەیە ئاشکرا ئەکا، لەوەر ئەوە رەسیگە ئاست تەسەوف وەك زوورم شاعرەیل، ئمجا ئاشقبوینیش مەرج نیە تەنیا ئادەمیزاد ئەرا ئادەمیزاد بووگ یا ئادەمیزاد ئەرا خاك و چشتیگ روحی و بی گیان بووگ.

بیگومان لەکەس ناکامل ئەو هس شاریاگە وەل دەرخستنیا ئالشت بووگ ئەرا جووریگ تر ك ئەقل تیەیگە ناونیان و هاوبەش بووگ لە هویرەوکردن و شایەت لە هەر قوناغیگ عومری ئاشق یەکیگ بووگ، چوینکە کەسیگ نیەتویەنیگ تا کووتایی ژیان ئاشق چشتیگ یا کەسیگ بووگ، بەلکوو ئەو هس خوەشەویسی و ئاشقبوینەها لە بەرز و نزمی ك پەیوەندییگ وەختی تەواو بووگ و پەیوەندی تازەیگ شوونی گریگ و کەس ئاشق لەیوا زانیگ ئەیە مەئشووقە راسەقینەگە یەك وەپی رەسیە، ئمجا لە ئەنجامیش ئەو هسەك وەرانوەر کەس وەرین داشتەسەی نیەمینیگەی و لەناو چووگ.

چەن تایبەتمەندییگ هاوڕی و هاوسەر خاس

ئا: سارا عەلی

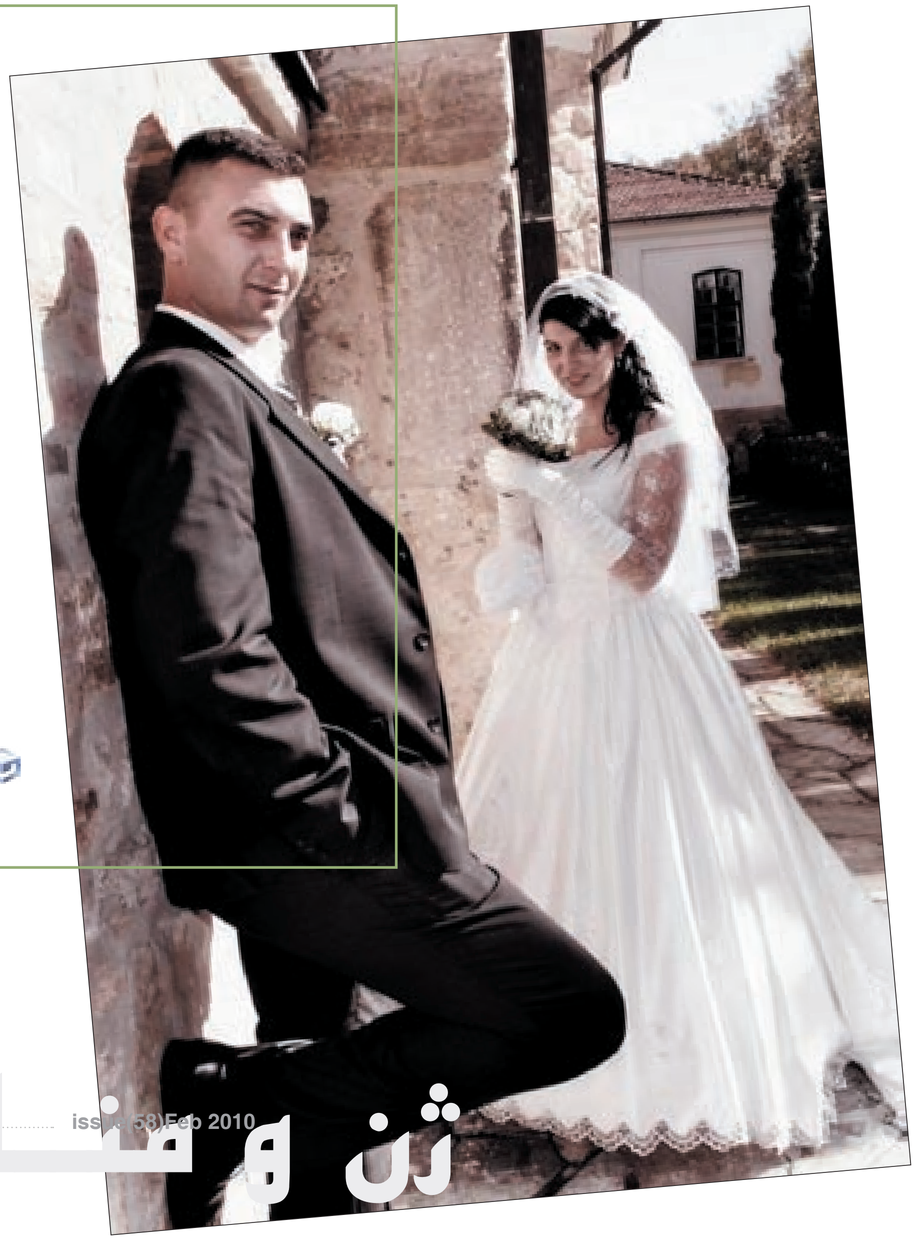

تایبەتمەندی سەرەکی ئەوەسەك هاوڕی یا هاوسەرەیل بایەد تا ئەورەگ تویەنن و وە پییان ئەکریەی خوەش روی و دەم وە خەندەبوون لەوەر ئەوەگ خوەش روییی شەکەتی هەردولا دەرکەیگ . فەرەلە ئیمەوەختی هاوریەگەمان یا هاوسەرەگەمان خولك نەیری و قسەیگ وە دلان نەکەیگ؛ زوی لەلی عەسەبی بویمن و وەتوندی جواوی دەیم و یەیش کار غەلەتیگە؛ ئیمەئەگەر لەیوا رەفتاریگ لەموقابەلەگەمان دیمن بایەد کەمی سەبر داشتویمن و لەوەخت گونجیاگ خوەی لایەن وەراوەر حالی بکەیم ك ئەو رەفتاریەناشایستە بویە.

ئیمەبایەد خوازیار بەرژەوەندی یا مەسلەحەت هاوبەش بویمن نەتەنیا ئەرا بەرژەوەندی خوەمان کار بکەیم و هەمیشەبایەد داخوازیەیلمان یا داواکاریەیلمان گونجیاگ و لە شوین خوەی بووگ؛ ئەوەلەهاوڕی یا هاوسەرەگەت بتوا ك لەتوانای بووگ و بتویەنی ئەراد جیوەجیی بکەیگ. دایم گەشبین و دویر بوو لە رەشبینی و گومان خراو؛ ریز و حورمەت بنەلەقسە و رەفتار هاوسەر خوەد؛ لەوەر ئەوەگ دەرك کردن یەکتری بووگەمایەی هەماهەنگی و یەکدلی لە ناونیدان. وەختی هاوسەرەگەد قسەکەیگ تەقالا بکەلان کەم بنووڕەناوچەوەیلی و وە سەرلەقانن بویچگی لەیوا وە پی نیشان بیەك نیشتیدەگووش دەیدەقسەگانی.

هەمیشەقەول و پەیمانیگ ك دەیدەهاوڕی یا هاوسەرەگەد تەقالا بکەتا ئەورەگ وە پید کریەی ئەو قەولەیلەجیوەجی بکەی تا متمانەیا سقەلەناونیدان بمینێ. گفتوگوو و راویژ و قسە کردن و هویر و را ئالوگۆرکردن بکەبەرنامەی ژیاند تا وە ئاسانی بتویەنی کیشەگان چارەسەر بکەی.

راسگویی و قسەپاکی گەوراترین سەرمایەی ژیانە؛ تا تویەنی بیلا قسەگاند راس و دویر لە درووبووگ؛ چوین درووو و قسەی بی بنەما پایەی ژیان نزمەو کەیگ . هەمیشەلەوەراوەر هەر کار ئیجابی و خزمەتگوزاری سوپاس هاوسەرەگەد بکە تا هانی بیەی وە شیوەی وەردەوام کار ئیجابی بکەیگ. ئاخرین تایبەتمەندی هاوڕی و هاوسەر خاس ئەوەسەك دایم بەرنامە و پلان ئەرا ژیانی داشتووگ؛ چوینکە دانایین بەرنامە و پلان ریك و پیکی بەخشیگەژیان.

ڕیژەی توند و تیژی دژ وە ژنەیل چەنیگە؟

سەروەر ئەمین

بریگ لەپیاوەیل وە ناحەق ڕەفتار توند لە وەراوەر ژنەیل کەن وتەنانەت بەعزێگیانیش دەس لەلیان هیزدەن و ئازار و شکەنجەیان دەن؛ وەلی لە باوەت ڕێژەیا نسبەی توندوتیژی دژ وەئافرەت تا چەنیگە؟ڕاسە توندوتیژی وەراوەر ئافرەت دیاردەیگ جەهانیە و لەهەر وڵات و کوومەڵگایگ وە شیوەیگە و کوومەڵگای خوەمانیش یەکیگ لەوانەسە؛ وەلی ریژەیا نسبەو ئاست توندیژی و جوورەگانی لە وڵاتیگە و ئەرا وڵاتیگتر یا لە وەختیگە و ئەرا وەختیگتر جیاوازە؛ لە وەر ئەوەگ دیاردەگە خوەی لە خوەی پەیوەسەوە کوومەڵیگ فاکتەر کوومەڵایەتی و ڕووشنهویری و زانستی و ئابووریەوە ك لە فەرە وڵاتەیل جەهان ئەو فاکتەرەیلە هەن؛ وەلی کرنگتر لەوە ئەوەسە ئیمە بزانیم ئاست یا موستەوای توند و تیژی و جوورەگانی ئمروو وەل ساڵەیل گوزەیشتە چوینە؟ بیگومان ئەو زانیاریە نیاز وە دپیەکەو کردن و ئامار زانستی و ئەکادیمی دیری و بایەد لە لایەن ریکخراویگ تایبەت ئەنجام بگری؛ وەلی ئیمەجوور بەشیگ لە کوومەڵگا ك لە ناو واقع ئی کوومەڵگا ژیەیم دەرك وە ئەوە کردیمە ك رووژ وەرووژ ئاست یا موستەوەی توندوتیژی دژ وە ژنەیل وەرەو نزمی چووگ؛ وە بی ئەوەگ وە گوورەی پیوەرە زانستیەگە هووکارەیل یا عاملەیل ئەو نزمەو بوینە بزانیم.

ئایا لە ئەنجام زیاترە و بوین وشیاری کوومەڵاتیەیا لە گوێریان بار ئابووری و کوومەڵایەتی و دەروینیە؟ بیگومان یەکیگ لە نیشانەگان نزم بوین ئاست توند و تیژی دژ وە ژنەیل کەمەو بوین خود ئاگردان و خود کوشتن ژنەیلە لەی ساڵەیل دویاخرە ئەگەر بەراوەردی بگریم وەل ساڵەیل گوزەیشتە ئەویش وە گوورەی ئەو ئامار و داتایەیلەك لەی باوەتە لە نەخوەشخانەگان هانە وەردەس. شایەد ئەو ئاست یا موستەوا ك ئیسە هەس لە ئایندە لەوەیش نزمترە و بووگ؛ یەیش وە مەعنای ئەوەسە ك ئەگەر بەراورد ڕیژەی حاڵەتەگە وەل وەخت و ماوە بکەیم؛ ئەرامان دەرکەفیگ ك ریژەگە ڕیژەیگ مژدە بەخشەو ئومید ئەوە لەلی کریەی ك ئەو دیاردە نادروست ونا ئنسانی و ناشارستانیە کەم کەم وەرەو نزمی و ئمجا وەرەو نەمان بچووگ.

ژن لە ناونی جوانەو کردن فکر و روخسار

رووناک شوانی

هەر لە زویەوە، ئادەمیزاد گرنگی یا ئەهەمیەت داسە شیواز جنگ وریکخستن خوەی و گشت وەختیگیش لە هەوڵ ئەوە بویە ك لە ناو مەردم وە شیوەیگ جوان و ریٚك وپیٚك دەربکەفیگ، ئەرا ئی مەبەسیشە لە مۆدیٚل جنگ سەردەمی و جوانەوکردن دەم وچەو نەف وەرگرتگە. ئەگەر بایگ و ژن بخەیمنە ژیر رووشنایی ئی تەوەر یا محوەرە، ئەوەك مەیلمان کیشیگ ئەوەسە ك ئەو ئەهەمیەتداینەوە جنگ و جوانی زیاتر لە وڵاتەیل رووژهەڵاتی و، وە تایبەت لە ناو کوومەڵگایەیل دویاکەفتگ کریەیگەدی، وەلی لە ئەمریکا و ئۆروپا و لە وڵاتەیل پیشکەفتگ وەك سووید ئەرا نموونە: ئەو ئەهەمیەتداینە فرە کەمترەوە تایبەت لە شوون کارکردن.

هەڵوژاردن جنگ و کەوش تەخت وسادە و رەحەت لە وەخت کارکردن پیشەیگ گشت ژنەیل سوویدە لە گشت دەزگا و دایرە و نەخوەشخانە و مەدرەسە و کارخانە و شوونەیل تر. دیاری هەقیگ ئاسایی هەر ئادەمیزادیگە چ ژن چ پیاگ ك وە ئارەزوو خوەی روخسار دەیشتی وەو شیوە برازنیگەوەو نیشانی بەیگ ك خوەی وەپی خوەشە، بیجگە ئەوەیش ئازادی لەوەرکردن جنگ (جنگ پووشان) یەکیگە لە سادەترین هەقەیل ئادەمیزاد و هەر کەسیگیش زەوق تایبەت خوەی دیریگ ئەرا هەڵوژانن رەنگ و شیوەی جنگ پووشان.

وەلی لەیرا پرسیاریگ یەقەمان گریگ، ك ئەویش ئەوەسە ئایا قیمەت ئادەمیزاد تەنیا ها کەلپەلەوە؟ ئایا جوانەوکردن روخساریگ دویر لە جوانی ماریفەت ژن نیەکەیگە کاڵای ئەرزانیگ؟ دیارە تا ئیسە دویەتەیل و ژنەیل کورد هویچ جوورە ئازادییگ راسەقینە نەیرن و گشت جموجویل و رەفتاریگیان بەسیاسە داب و نەریت و سستمیگ پیاگسالاریەوە ك توانای بریاردایین لە لیان زەفت کریاگە و، نەبریار ژیان دویارووژ و نەیش بەرنامەی رووژانەیان وە دەس خوەیانە، ئمجا ژنەیل ئەرا ئەوە ك بتویەنن رزگاریان بووگ لەی دیاردەی کوومەڵایەتیە و لەو داب و نەریت کویەنە بایەسە بونیات خوەیان بنەن لە روی بارووەزع ماریفی و فکریەوە، ئادەمیزاد وە خوەندن و خود رووشنهویرکردن ئاست هووشیاریەگەی بەرزەو بووگ، ك یەیش ئەرا ژن هەوەجەی ژیانە، چوینکە ئەگەر ژن هووشیار نەوگ هەقەیل خوەی نیەناسیگ تا وەرگری لە لیان بکەیگ و توانای خود رزگارکردن نەیریگ لەو خەتەیل قرمزە ك کوومەڵگا لە دەوری کیشاسەی.

بیگومان ئمروو لە کوردستان ئەهەمیەتداین وە جوانی وجنگ پووشان، لە ناو دویەتەیل و ژنەیل زیاتر لە خوەندن و خود رووشنهویرکردن بویەسە دیاردەیگ فرە و فراوان، وە تایبەت لە ناو دویەتەیل جایەل جوان، یەیش ترس راسەقینەیگە لە بان دویارووژ کوومەڵگای کوردستان، ئمجا ئەرا ئەوە ك ژن بەشداری کاریگەریگ داشتووگ لە بونیاتناین خوەی، بایەسەوە فکر و ماریفەت خاسیگە وە خوەی دەوڵەمەن بکەیگ لە ریگەی خوەندن و متالەعە کردنە وە و تەنیا گلەیی و قسە کردن نیەرەسیگە دادیا ئەگەر خوەی نەتویەنیگ هەوڵ خاسیگ بەیگ ئەرا لاوردن ئەو دیاردەی ناشرینە ك لە زویەوە بویەسە پەتایگ لە ناو کوومەڵگای کوردەواریمان.

تنیش هەوڵ بیە ناو خوەد بنویسید!!

ماجد سوێرەمەیری

خوەنەوارەیل ئەزیز
لە پەیوەندییەیل رووژانەی کوومەڵایەتیمان و لە ئان رەفتار و هەڵسوکەفت رووژانەمان وەل مەردم چواردەورمانا؛ تویش چەنای چەن هەڵویست یا مەوقف رووژانە بویمن، و لەی بەینە هەر بایەتە، هەم خاسی و هەم خەراوی، روی بیەید، ئینجا هونەر ها ئەورەگ ئیمە چوین کاردانەوە یا رەد فعل نیشان بیەیمن و رەفتار وەرانوەرمان چ جووری بوود؟
بەڵی ئەزیزەیل ئیمە ئەگەر بتوایم وەردەوامی بیەیمنە ئەو پەیوەندیەیل تایبەتە ك وەل قەوم و خیش و هاوساو هاورییەو دیریمنەی، بایەتە هەمیشە ستایش کردەوەی خاس وەراوەرەگەمان بکەیمن و لە کردەوەی خەراوی بگوزەریمن و تەنانەت هەر باسیشی نەکەیمن.
لەی باوەتە وەسەرهات کوڵیگ ئەرادان باس کەیمن تا بتویەنیم وە شیوەیگ رێك وپێك مەعنای ئەوەگ لە سەرەو باسی کردیمن دیار بیەید.
ئویشن رووژی لە رووژان دو هاوری و رەفیق لە یەی بیاوان چووڵیگ سەفەر شوون دویریگ کردیان، لە ئان دەمەتەقەی رووژانەی ئاساییگ قەپ قالیگ کەفتە بەینیان و یەکیگیان چەپالیگ هاوردە لاروی ئەواکەی تریان، وەلی ئەوی جوواوی نەیا و هە ئەوە کرد ك هات لە روی خاك و قوم ئەو بیاوانە وە تك کلکی نویسا: لە فلانە رووژ و سەعات و لەی شوونە رەفیقەگەم تا دەسی گرد زیڵلەیگ هاوردە لای ملما.. و دوبارە دەس نا ناو دەس رەفیقەگەی و ری سەفەریان گردنەوەر و لەی ری کردنە فرە شەکەت و ورسگ و تێنگیان بوی و بار لەشیانیش قورسەو بوی وەلی ناچار هەر ری کردن، تا، رەسینە لای گوولاو یا گوڵەم گەورای ئاویگ و دویای ئەوەگ تێر ئاو خواردن؛ خوەیان خستنە ناو ئاوەگە، ئەرا ئەوەگ لەش خوەیان بشوورن و باری سووکەو بکەن... لەی ئانە یاروو کابرا ك دریا لی؛ پایەیلی لە ناو خەرگاوەگەی بن ئی گوولاوە گیر کردن و خەریك بوی بخنکیەید؛ وەلی رەفیقەگەی وە هەڵەداوان رەسیە دادی و وە هەرچوینیگ بوی لە خنکیان قورتاری کرد... دویای ئەوەگ دوبارە خوەیان تەمیسەو کردن و گورج خوەیانەو کردن ئەرا وەردەوام بوین لە سەفەرەگەیان، کابرا، یاروو دریا لی و ئینجا تواست لە ئاو بخنکیەید، یەی تاشە بەریگ لەو نزیکە دی؛ هات وە نوك خنجەرەگەی چەن کریگ کیشا بانی و رەفیقەگەیشی (یاروو ئەوەڵ دالی و ئینجا قورتاری کرد) هاتە نزیکەو؛ خاس ئیسفای ئەو نویسانیە گرد ك رەفیقەگەی لە روی بەرەگە نویسارەی دی نویسایە: هە لەی گوولاوە خەریك بوی بخنکیەم وەلی رەفیق خاسیگم وە ناو فلان، گیان خوەی خستە مەترسی و لە مەرگ قورتارم کرد... لەیرا وتە رەفیقەگەی : برا بەو تو راسییگەی ئەرا من بویش، تو ئەرا وەختی دامە لید لە بان خوڵەگە نویسانیدەی و وەختی قورتارد کردم لە بان ئی بەرە نەخشی کیشاید و حەفری کردید؟!... ئەویش هاتە جوواو و وت: بەڵی بایەد هە وەی جوورە بکردام؛ چوینکە خەراوی وە وای دووسی و لەیەك وەخشین زوی زوی سریەیدەوە و لەناو چوود؛ وەلی خاسی بایەدە هەمیشە لە یاد بوود و لە بان بەر و کوچگیگ چوی یە بنویسریەید و قەت لە هویرەو نەوریەید تا مەردم گشتی لەلی باخەوەر بوون و هەوڵ بیەن ناو خوەیان جوور رەفیق خاسیگ چوی تو لە فکر و خەیاڵ مەردم بنویسن!!

دی شوون دەرمانم نەچن

قەسری

دی شوون دەرمانم نەچن پەیدا نیەو دەرمان من
بەو تا تو خوەد بوینیدە چەو من خوەم چە وە خوەم کردمە
کافر وە سەر ناوردیە لەیوا کە من هاوردمە
ئویشن وەتیدە یەی شەوی شایەد وەلی یادی بکەم
شایەد وەلی تا تو لە من یادی بکەی من مردمە
من تەرت خەرمان تونم دیوانەی شێوانیم
شەن بار و زێوردم بێیە ئەر مەوقەی زێوردمە
خوەد خوو لە هەر کەس خاستر زانید ئەرا بی ئدعا
چەن ساڵە لەی کاول بێیە چوی بایەقوش قوو کردمە
لەی دەورە یەی بر چوی دەلوی نانانەی سەر وادە خوەن
یەی لوقمە لەی نانە ئەگەر من دیمە لەززەت بردمە
خودخواهی مەحزە وەلی فەرق دەلوی و من فرەس
دەرد دەلوی دەرد خوەیە دەرد م دەرد مەردمە
تا ئەی زووان سورخمە گەردیدە شوون دەرد سەر
حاڵم لەیە خوەشتر نیەو من کوشتەی ئەی دەردەمە
دی شوون دەرمانم نەچن پەیدا نیەو دەرمان من
لەی دەرد و داخەیلە نییە ئەی دەردە گ من گردمە
‹ قەسری › لە سەرچوی دەر نەکەی خاو و خیاڵ ماڵ و موڵك؟
چەتوای وە گەرد خوەی بووەی چشتی مەگەر هاوردمە؟